

Refik Halid Karay

18

Roman

Yezidin Kızı

© 2009, İnkılâp Kitabevi
Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Sertifika No: 10614

*Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş. 'ye aittir.*

*Dizgi Meline Pamukçuoğlu
Sayfa tasarım Şirin Kazındır - Derya Balcı
Kapak tasarım Okan Koç
Redaksiyon Levent Çeviker
Yayına hazırlayan Aslıhan Karay Özdaş*

ISBN: 978-975-10-3156-3

11 12 13 14 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı

İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

Refik Halid Karay

Yezidin Kızı

roman

1888 yılında Beylerbeyi'nde Serveznedar Mehmed Halid'in oğlu olarak doğan Refik Halid'in anne tarafı Kırım Giraylarına dayanmaktadır; baba tarafı ise 18. yüzyıl sonlarında bir kolu Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesindendir. "Galatasaray Sultanisi" ve "Mekteb-i Hukuk"ta okuyan yazar, Meşrutiyet sıralarında gazeteciliğe başlamıştır. Kısa sürede hiciv yazılarıyla üne kavuşmuş, "Fecri Âti" edebiyat topluluğunun kurucularından olmuştur. "Kirpi" adıyla yazdığı taşlamaları ve siyasal yazıları sonucu İttihat Terakki hükümetince Anadolu'nun çeşitli illerinde beş yıl sürgüne gönderilmiş, ancak I. Dünya Savaşı'nın son yılı İstanbul'a dönebilmiştir. Dönüşünde Robert Kolej'de öğretmenlik, Sabah gazetesi başyazarlığı, iki kez Posta-Telgraf Genel Müdürlüğü yapan Refik Halid, bu süreçte "Aydede" mizah dergisini çıkarmıştır. Siyasal yazıları ve görüşleri nedeniyle memleketten ayrılmak zorunda kalan yazar, Halep'e yerleşerek yayımladığı "Vahdet" gazetesindeki yazıları ve çalışmalarlarıyla Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasına katkıda bulunmuştur. 1938'de yurda dönen Refik Halid, dergi ve gazetelerde günlük yazılar yazmış ve 20 kadar roman kaleme almıştır.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan zaman dilimini, güçlü gözlem yeteneği ve dilinin zenginliğiyle farklı türlerdeki eserlerine taşıyan Refik Halid, Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu gerçeğini; Gurbet Hikâyeleri ve Sürgün gibi eserlerinde, derin memleket hasretini edebiyatla buluşturmuştur. Yazarın, Ago Paşa'nın Hatıratı, Kirpinin Dedikleri gibi mizah eserlerinde; Bir Avuç Saçma, Makyajlı Kadın gibi kroniklerinde; Minelbab İlelmihrab ve Bir Ömür Boyunca adlı hatıratlarında, çok yönlü ve renkli anlatımı, sosyal-siyasal ortamın resimlendirilmesini sağlar. Anahtar, Nilgün, İki Cisimli Kadın, 2000 Yılın Sevgili, Bugünün Saraylısı gibi romanlarında ise sürükleyici kurgular içinde tasvir yeteneğiyle yaratıcılığını birleştirerek, genel olarak bireysel ilişkileri ve özel olarak da kadın-erkek ilişkilerini mekân-zaman boyutlarında derinlemesine ele alır, romanların geçtiği dönem ve mekânlara ait ince detaylara yer vererek anlatımını zenginleştirir.

18.7.1965 tarihinde İstanbul'da ölen yazar Refik Halid, muhalif kaleminin keskinliği, temiz İstanbul Türkçesi, renkli anlatımı, tasvir gücü ve yaratıcılığıyla, Türk edebiyatının en güçlü isimlerinden biridir.

*Kitap yayma hazırlanırken yapıtın edebi niteliği
göz önünde tutularak yazarın özgün anlatımı korunmuş,
gençlerin de yararlanması amacıyla bazı sözcükler
dipnotlarla açıklanmıştır.*

BİRİNCİ KISIM

DENİZDE

I

Kürtçe Konuşan Arjantinli Kız

Yolculuk ederken önüne gelenle konuşup ahbap olmak, kadınlara sokulmak, çocuklarla oynamak, ihtiyarlarla dertleşmek ve her şeye alaka göstermek isteyenler vardır.

Ben bunlardan değilim.

Olabilir ki vaktiyle seyahatlerin tehlikesi, konforsuzluğu ve uzunluğu böyle icap ettirirdi. Yolcular dar, rahatsız yerlerde ve sonu gelmez sarsıntılar, sallanmalar içinde birbirlerine, ister istemez sokulurlar, kaynaşırlar; bundan teselli, kuvvet bulurlar, zevk duyarlardı.

Bugün, artık modern yolculuk vasıtaları istemediklerimizle bizi kenetlenmekten kurtarıyor.

Onun içindir ki vapurumuz ılık bir teşrin¹ havasında Marsilya'dan kalkarken, eşyayı kamarama yerleştirip en üst

1 teşrin: yılın onuncu ve on birinci aylarına verilen ortak ad

güverteye çıktığım zaman, yapayalnız, bir aşağı bir yukarı, rahatça yürümeye koyuldum. Ayrıldığıımız hatıra bırakmamış yabancı kıyılara hasretle bakmaya lüzum yoktu. Hiçbir yeri seyretmeyerek, kayıtsız dolaşıyordum.

Üç, dört yürüyüş yapmışım, bir dönüşümde, beyazlar giyinmiş, uzun boylu genç bir kadınla karşılaştım; o da benim gibi sert adımlarla yürüyor ve rıhtımda bıraktığımız kalabalıkla meşgul görünmüyordu.

Dikkatime çarpan hususiyeti şuydu: Batı güneşi vurmuş harman yığınındaki buğday taneleri gibi altınımsı, sıcak bir esmerliği var; bu çehreyi, henüz şekerci elinde çekilen ağda renginde, gölgeli ışıklar yapan, kesilmemiş bir saç çerçevesi yapıyor... Daha sonra, taze güneş altında gözlerini gördüm: Mor susam kadifeliğinde birer geniş halka, kehribar renginde daha küçük halkalara geçmiş, nemli ve serin parıldaşıyorlar.

Kadın bana bakmadı bile... Ben de bakmıyor görünmeye başladım. Arkasını döndükçe bakıyordum.

Teninin, saçlarının ve gözlerinin zıt, orijinal manzarası bana onu daha rahat, daha yakın, adeta karşıma alıp seyretmek arzusu vermişti. Bu sırada merdiven başında acayip bir tip belirdi: Sakalı kapkara, kocaman, bukle bukle bir adam... Tıknaz, omuzlu vücudunu cüppe veya redingot, ne olduğu birden anlaşılamayan siyah, bol bir elbise kaplamış. Türkiye’de kıyafet kanununa uyan hocalara ve papazlara benziyor ama kalın, yayvan vücuduyla ve enli, itinalı, kıvrık, taranmış değil işlenmiş sanılan sakalıyla operet uydurması bir Asuri kahinini daha çok andırıyor.

İşte bu adam önüne bakarak, hürmetle geldi, kadının

karşısında hafif bir baş eğdi, durdu; elleri namazdaymış gibi göbeğinde... Sonra cebinden bir gazete demeti çıkardı, masaya koydu. Biraz konuştular, fakat hangi dilden işitemedim.

Kadın gazetelerden birini açtı. İsmine göz attım: El Martino... Bu, İspanyolca olmalı. Düşündüm: Bana ne? Hani seyahatte hiçbir şeyle fazla meşgul olanlardan değildim?

Aşağı yukarı, yine yürüyor, ne Endülüs güzeline ne de Asuri kahinine bakıyordum. Birden irkildim: İspanyolca gazete okuyan kadın, geri geri huzurundan çekilen sakallıya:

“Dü saat şunde veri cemmi!” demişti.

Bu, Şark vilayetlerinde bulunduğum sırada öğrendiğim bir dildi; Kürtçe “İki saat sonra yanıma gel!” demekti. Ne münasebet, diye düşündüm. Bir İspanyol kadını Kürtçe konuşsun? Şaşkınlığım istemeyerek dikkatli bakışımdan anlaşılmış olacak ki, kadın sustu ve biraz sonra kendini top-layarak sözüne İspanyolca devam etti. Bundan şüphelenen adamın halinde de endişe sezdim, uzaklaştım.

Keyfim kaçmıştı. İstiyordum ki bu defaki yolculuğum tamamen rahat, düşüncesiz, vakasız geçsin... Daha ilk adımda bir masal tipine Kürtçe emirler veren levant bir İspanyol güzeliyle karşılaşmıştım; kadın bir görüşte zevkimi okşamış, bir cümlesiyle merakımı çekmişti. Sinirlerimin yorgunluğu, bana kendimi bir bela başlangıcı önünde farz ettirdi.

İspanyol, öğle yemeğinde görünmedi. Güneş batmadan evvel bir aralık, onu vapurun komiseriyle konuşurken gördüm; benden bahsediyorlar gibi geldi. Komiserle eskiden tanışırdım; o zaman Mariette-Pacha vapurunda değildi;

Bozkurt'u batıran Lotus'ta çalışıyordu; tahkikat sırasında ahabap olmuştuk.

Arkasından indim. Kapısını açık bıraktığı bürosundaydı; ben görünce masasında doğruldu ve koştu:

"Sizi küçük bir malumat için rahatsız ediyorum."

"Güzel bir kadın hakkında mı soracaksınız?"

Yüzüme baktı ve gülümsedi:

"Ferasetinize¹ diyecek yok."

"Feraset değil; o da hakkınızda benden malumat istemişti. Yeni Türkiye'nin nüfuzlu bir mebusu olduğunuzu ve Gazi ile silah arkadaşlığı ettiğinizi söyledim. Çok alaka gösterdi."

"O halde beni de aydınlatınız, ama öyle mübalağalı şekilde olmasın... Şimdi mebus değilim, politikayı da bıraktım."

Komiser, klasörden çektiği bir fişe baktıktan sonra dedi ki:

"Matmazel Zeli Della Yezdi. Arjantin'in Mendoza şehrinde 1910 senesinde doğmuş, arazi sahibi. Kendisini vapura kadar Arjantin'in Marsilya konsolosu getirdi. Çok, pek çok zengin olduğunu söylüyorlar. Beyrut'a, oradan da çöldeki harabeleri gezerek Bağdat'a gideceğini işittim; mükemmel Fransızca bilir."

İçimden, *hatta Kürtçe bile*, dedim.

"Peki, mersi. Fakat bir nokta daha; acaba ewelce de Şark'a seyahat etmiş midir?"

"Hayır, demin bana Amerika'dan ilk defa ayrıldığını, Suriye hakkında sağlam bilgisi olan münasip bir yolcu tanırıyorsa kendisine..."

1 feraset: anlayış, sezgi

“...Beni takdim edemez misiniz?”

“Memnuniyetle... Hem de sanıyorum ki bunu yapmakla milyoner senyoritanın da arzusunu yerine getirmiş olacağım.”

Bu son iltifatı sırf bir Fransız nezaketi olarak kabul ettim. Arjantin’in bir şehrinde doğup daha Asya’ya ayak basmamış bir taze kadının Kürtçe konuşması, zihnimde gittikçe bilmece şekline giriyordu. Arapça bilseydi bunda bir muammalık kalmazdı. Lübnan ve Suriye’den binlerce muhacir Cenub Amerika’ya, bilhassa Arjantin’e yerleşmişler, zengin olmuşlardı; Arapça gazeteler, kitaplar çıkarıyorlardı. Bir hevesle bu dili öğrenebilirdi. Fakat Kürtçeyi?

Gurup, denizin gündüzkü sevmediğim cıva renkli ve cıva gibi kansız olmasına rağmen kayıcı, oynayıcı, göz yorucu telaşına nihayet vermişti. Sular durulmuş, renkler şuruplaşmıştı. Vapurun birdenbire yanan elektrikleri bu şuruba altın kaşıklar gibi uzanıverdi. Tatlı, rahat ettirici bir saat...

Komiserle yukarıda dolaşıyorduk; karşıdan Zeli, yine bir beyaz elbiseyle göründü.

“Müsaade ederseniz size Mösyö... Mösyö...”

Komiser bir türlü adımları hatırlayamıyordu. Ben, hemen kendi ismimi kendim söylemek suretiyle adamcağızın imdadına yetişecektim, İspanyol kızı daha çabuk davrandı.

“Mösyö Hikmet Ali, değil mi?” dedi.

Hayretle eğildim ve uzattığı eli kuvvetle sıktım. Sonra göz göze geldik. Yakut ve zümrüt ikişer çift halkanın genişleyerek beni kavradıklarını duydum; kâinatım, bir an, yakutun yakıcı ve zümrüdün serinletici iki zıt cereyanıyla şimşeklendi. Bakışının uzadığını anlayınca bu gözler yumuldular

ve kara kirpiklerin gölgelerine sığındılar. İsmimi bilmesini tabii telakki etmiş görünerek bu bahse dokunmadım:

“Size ilk defa ziyaret edeceğiniz Suriye için fazla malumat veremeyeceğimden korkuyorum,” diye başladım. “Şimdi orada idare şekilleri tamamen değişmiş, birçok yenilikler ve ayrılıklar olmuştur...”

“Biliyorum. Lübnan, Suriye zararına büyütülmüştür; Aleviler ve Dürziler için ayrı birer hükümet kurulmuştur. Fakat bu hükümet cüceleri Beyrut’taki Yuca komiserinin ve delegelerinin kayıtsız şartsız nüfusu altında birer müstemleke mahiyetindedir.”

“Matmazel,” dedim, “görüyorum ki bu yerler hakkında siz beni aydınlatacaksınız!”

Üçümüz birden gülüştük. Dişleri ufak, sivri, keskin ve o kadar cilalı beyazdı ki, üzerlerinde sedeflerdeki gibi pembe, mavimsi, mavimsi mavimsi birtakım nemli, buğulu ışıklar koşuyordu.

Komiser iş bahanesiyle ayrılp gidince, ilk sözüm şu oldu:

“Zannederim Suriye’nin yalnız teşkilatını değil, belki orada konuşulan dillerden bazılarını da biliyorsunuz.”

Arjantinli kızın tatlı esmer yüzüne –sanki karşısında alevli bir ocak vardı– kızıl bir şule vurdu, söndü. Kaşlarının çatıldığını gördüm. Bu kaşlar, kirpikleri gibi siyahtı ve belli ki alınmış, inceltilmiş değildi. Tabii oluşları yüzüne bir irade, mertlik veriyordu.

“Bir şey içelim mi?” diye sordu; muvafakatime¹ ve arkasından geleceğime emin, ileriye doğru yürüyüverdi.

* 1933 senesindeki vaziyet (RHK).

1 muvafakat: uygun görme, kabul etme

Kuzu gibi takip edişimde istikbalimin bir remzini¹ sezdim.
Akşam yemeğinden sonra...

Yaklaştığımız Afrika sıcağını taşıdığı için fazla deniz koku-
kan gece rüzgârı, beyaz uzun tuvaletinin eteklerine çarptık-
ça yanımda bir Boğaziçi kayıkhanesinin kuytu, serin, uslu
hışıltısını dinler gibi oluyorum. Biteviye gidip geliyorduk.
Yürüdüğümüz ve döndüğümüz cihete göre bu rüzgâr kâh
göğsüne, kâh arkasına vurarak vücudunun kabartılarını,
kumaşa yaslına yaslına mermerleştiriyor, onlara bir heykel
sertliğini ve belirtisini veriyordu. Dizlerden yukarısı mer-
merdi; çırpınan eteklerse biraz sonra donup mermerleşece-
ğini sandığım bir köpük...

İçmiş, dans etmiş, şimdi dolaşıyorduk. Kıpırmızı mer-
can taneleriyle işlenmiş mini mini suare çantasını salonda,
masamızın üstünde bırakmıştı. Benden bir sigara istedi. İki-
miz de yaktık. Bir nefes çekti:

“Samsun tütünü mü?” diye sordu.

“Belki,” dedim, “Samsun veya İzmir, herhalde Türk tü-
tünü.”

Biraz sonra durdu; iyi cevap veremeyeceğime emin bir
tavırla gülümseyerek, Arjantin hakkında ne bildiğimi sordu.
“Pek az,” dedim, kekeledim. Buenos Aires’ten, at, koyun,
buğday bereketinden, Fransa’ya nazaran bu memleketin
beş, altı misli büyük olduğundan, And Sıradağlarından,
pampa’lardan, laso ile hayvan avından, nihayet beyaz esir
ticaretinden ve bunun enternasyonal bir mesele halini aldı-
ğından, kısa kısa bahsettim.

1 remiz: simge

Fakat, imtihandan aşığı yukarı sınıfta kalmayacak kadar kurtulunca, mümeyyiz¹ yerini almakta gecikmedim:

“Ya sizin Türkiye için bildikleriniz nedir?”

“Bütün bildiklerinizi tekrar ederek sizi yormak istemem.”

İçkinin verdiği ölçüsüz bir ısrarla tekrar sorduğumu görünce: “O halde malumatım hakkında muhakkak bir fikir vermek lazım geliyor,” dedi ve bir lahza düşündü. “Eski vilayetlerinizin küçültülerek artan rakamını mı vereyim? Altmış üç! Cumhuriyet Halk Partisi’nin bayrağındaki altı okun neye işaret ettiklerini mi anlatayım? Cumhuriyetçiyiz, milliyetçiyiz, halkçiyiz, laikiz, devletçiyiz, inkılapçiyiz... Yoksa Sümerlere, Hititlere dayanan yeni ırk nazariyenizi mi izah edeyim?”

“Matmazel,” dedim, “sizi esrarengiz bulduğumu söylemekten kendimi alamayacağım.”

Adeta öfkelenmişim. Elini sinirlenmeyerek omzuma koydu:

“Nasıl oluyor da Kürtçe konuşuyorsunuz, diye neden sormuyorsunuz? Halbuki sabahtan beri bu merak içindesiniz; dilinizin ucuna hep bu sual geliyor!”

Kısaca tekrar ettim:

“Esrarengizsiniz!”

Bu sırada arkamızdan bize bakan birini hissederek gibiy oldum, döndüm: Sabahki koca sakallı kâhin, yine kollarını önüne kavuşturmuş, gözleri kapalı, ağaç kütüğünden oyulmuş bir Polinezya putu kadar kalın, kaba, korkunç loşluğa mihlanmış duruyordu.

¹ mümeyyiz: iyiyi, kötüyü, doğru ve yanlış ayıran, seçen

Doğan Güneşe Rükû Ediyor

Kamarama girince smokinimin ceketini attım. Boyunbağımı çözüyordum, elimde o güne kadar bilmediğim hoş bir koku duydum. Zeli'nin, demin ayrılırken avucumda uzun müddet bıraktığı elinden sinmiş, bir taze biçilmiş ot, bir yeni kopmuş filiz kokusu... Bu masum rayiha onun hakkında düşündüklerime yaraşmıyor.

Kendi kendime diyorum ki:

Bir casusla karşılaştım. Bu kadın, şüphesiz bir sulh devri Mata-Hari'si, bir froylayn¹ Doktor, bir Miss Lawrence'dir. Avrupa ve Asya'ya ilk defa gelmiyor; şüphesiz harabeleri gezmek isteyişi kaba bir yalandır. Bizi, bizim kadar biliyor ve muhakkak yolculuğunu bir vazife olarak kim bilir neler çevirmek için yapıyor.

Bu rolün memleketime taalluk etmesi endişesiyle birden kan başıma çıktı. İngiliz yüzbaşısı Mod-Fold'un, yedi sene evvel Bağdat'ta Kürt ve Ermenilerden bazılarını toplayarak Hoybun isminde bir cemiyet kurduğunu, bu komitenin Şeyh Said ve Ağrı Dağı İsyanlarıyla bizi yorduğunu, hâlâ da emniyet teşkilatımızı meşgul ettiğini mebusken öğrenmiştim.

Irak'ta kurulan Hoybun'un çalıştığı yer Suriye idi. Zeli de Suriye'den geçerek Irak'a gidiyordu ve eski bir Asuri tipini andıran sakallı bir herifle Kürtçe konuşuyordu. Belki de yarın bir başkasıyla Ermenice, benimle Türkçe, çölde Arapça konuşacaktı.

1 fraulein: evli olmayan Alman kadını, bekâr (Alm.)

“Yalan,” diyordum, “yalan! Mendoza’da doğduğu, bir milyoner olduğu, keyfi için seyahat ettiği, hepsi yalan, uydurma, hile!”

Sonra hafızasındaki kudreti düşündüm: Rakamları, isimleri, remizleri ne kadar yanılsız biliyordu. Benim adımları bile derhal, vapurun kayıtlarına bakarak veya o kâhine bakarak ne çabuk, ne iyi öğrenmişti!

Bu mütalaalardan sonra zihnimde bir istifham¹ işareti belirdi; bu işaret büyüdü, kalınlaştı, beynimi doldurdu ve ezdi: Benimle, herkesi bırakarak niçin meşgul oluyordu? Sabahleyin yanımda Kürtçe konuşmak suretiyle yaptığı falsoyu tamir için beni sihrine, cazibesine ram etmek,² uyuşturmak mı istiyordu?

İşte onun felaketi, benim de belki felaketime sebep olacak vazifem bu falsodan başlıyor.

Dinlenmeye gidiyordum, diye düşündüm. Halbuki ağır, zahmetli bir işe koşuluyorum. Elime geçen izi bırakmak milli bir kayıtsızlık, memlekete bir ihanet olur.

Suriye’de yine biliyordum ki, yeni Türk rejimine muhalif ve onun devrilmesini isteyen şekil şekil unsurlar vardı. Bunlardan bir kısmı sırf ecnebiydi. Kilikya’dan çekilmelerini unutamayan bir kısım zabıtlar ve onların elemanları... Sonra kuvvetli bir Türkiye’yi Arap vahdeti için tehlikeli gören nasyonalistler... Daha sonra ancak cumhuriyetin yıkılmasıyla vatanlarına dönebileceklerini sanan Osmanlı hanedanı azası ve Yüzellilikler... Ermeni ve Kürt istiklalini tasarlayan

1 istifham: soru

2 ram etmek: boyun eğdirmek, itaat ettirmek

komiteleri de bunlara eklersek Suriye her türlü düşman hareketine müsait bir geniş meydana.

İşte Arjantinli Zeli Della Yezdi bu meydana dolaşacak, atını bu sahada oynatacaktı.

Senyorita Zeli Della Yezdi... Uydurma olduğu sahte cınlamasından belli bir isim!

Uykuya böyle düşüncelerle daldım. Uyandığım zaman yine geceydi. Saate bakınca, anladım ki üççeyrek bile uyumamışım; artık da uyuyamazdım. Uykusu kaçan her adamda olduğu gibi bende de gündüzki vakacıklar, az ışıklı bir odanın duvarındaki gölgeler gibi büyüdü, acayipleşti, korkunçlaştı.

Kızla kavgalara tutuştum; kâhin suratlı herifle silah silaha geldik; çölde çarpışmalar oldu. Bir aralık başka türlü hayallere kapıldım, çırpındım: Zeli beni sevdi; kendimi bir gece odasında buldum, soyunduğunu seyrettim; deminki taze çayır ve filiz rayıhasını gözlerini ve kirpiklerini öpüp koklarken duyuyordum; bir aralık, "Beni affet, suçluyum, mücrimim!" gibi itiraflarda bulunuyor, yere diz üstü çökmüş, katı memeleri zorlukla sarsılarak ağlıyordu; ben arkamı dönüyor, gitmek istiyor, bacaklarıma sarılan kollarını silkip geçiyordum. Bir aralık ben ona çılgınca tutulmuş oluyordum; bu sefer yalvaran, arkasından koşan, ağlayan, iskarpinlerinin ucunu öpmeye çalışan bendim.

Şarklıların çoğu kadınla buluşmaktaki zevki yalnız erkeklere has telakki ederler. Havva, soyulup yenilen bir armut gibidir; kendisi lezzet alıcı değil, sadece lezzet vericidir. Buluşma intikam almaya benzeyen bir iş... Kadın, sanki yal-

nız eza duyar; hakir olur; erkek galebe eder; bu alış verişte kârlı çıkan aklınca odur.

Şimdi benim içimde de böyle bir isteğin kabardığını duyuyor, şuurumun üstüne bir akıncı tortusunun çıktığını anlıyordum. Uzun saçlarından yakalayarak Zeli'yi, beni ısırarak, turnaklayan, yüzüme tüküren ve tahkirler¹ püsküren Zeli'yi zorla kendime ram ediyor, sonra yerde, başını kollarıyla örtüş, bitkin yatarken bir Makedonya çetecisi gibi zalim, ona “İşte cezan!” diyordum.

Şüphe yok ki tüyler ürpertici en seçme melodramları uyumuz kaçtığı zaman yatağımızda görür, hülyamızda oynarız.

Bu fena bir geceydi. Gözlerim ikide bir kamaramın penceresine ilişiyor: Zihnimde işleyen Amerikan filmini sona erdirecek olan kurtarıcı ışığı bekliyorum. Nihayet cam, simsiyahken donuk sarı bir mika rengi aldı, sonra hohlanmış bir aynaya döndü, daha sonra da üzerindeki buğu çekilerek şeffaflaştı.

Havlumu kolonyalı suya batırıp yüzümü, ense mi, kollarımı serinlettim; arkama acele bir elbise geçirdim, dışarı fırladım.

Koridorların lambaları henüz söndürülmemiş... Vapur bana sergüzeşt romanlarındaki, insan eli değmeden, tek başına okyanusu aşan sihirli gemileri hatırlatıyor. İn yok, cin yok!

Daha alacakaranlık... Açıklardayız. Geceyi sulara boşaltıyorlarmış da ağır ağır dibine çöküyormuş gibi denizde derin, koyu bir loşluk var. Yalnız üst tabakada zar kadar ince, bir menekşe rengi görülüyor; üflense altında bütün ağırlığıyla karanlığı bulacağız.

1 tahkir: aşağılama

Bir kanepeye oturdum. Aydınlık yayıldıkça düşündüklerimden utanıyorum. Artık sabah başladı. İlk ışık mızrakları göğe saplandı. Ben sabahı sevmem; sabahlarımda hastalıkla veya cenaze başında geçen gecelerimin hatıraları yüklüdür. Sakarya'da, Dumlupınar'da, daha evvel de Çanakkale'de hücumla geçmek emri alarak dakikaları saydığımız sabahların zihnimde iz bırakmış yorgunluğunu hâlâ duyarım. Sonra eğlence gecelerinin sabahlarını da, kanları çekilmiş erkeklerin ve hatları uzamış kadınların heyulalaşmış şekilleriyle hiç hoş bulmam.

Güneş doğuşu tabii günlerimizde seyredilen bir manzara değildir.

Güneş çıkıyor. Yüzüm aydınlandı; vapurun camları, bakırları, nikelleri şıkır şıkır... Sulardaki menekşe morluğunun üstüne, ufuktan başlayarak ürpere ürpere gelen bir mavimtırak yıldız serpili, bize kadar, çarçabuk yetişti, etrafımızı ve bütün denizi kapladı.

İnecektim, durdum... Bir nefesliğin arkasındayım; kendimi göstermiyorum, göstermeyeceğim!

Zeli, lüks kamarasının önündeki balkonumsu küçük güvertesine çıkmış, alev önünde süt köpüğü gibi elemsemalaşan¹ krepsaten kimonosuyla ayakta... Bu belinden kuşaklı geniş elbise içinde uzun çok uzun duruyor. Kuşak vücudunun bütün uygunluğunu ortaya koyabildiğinden ne kadar biçimli, güzel, taze olduğunu tekrar ve iyice görüyorum ve ona yüreğim çarparak, soluk almadan, sinsi sinsi, yukarıdan bir av gözetler gibi bakıyorum.

Ayaklarında terlik yok... Yere çıplak basıyor. Niçin?

1 elemsema: gökkuşağı

Nefesliğin arkasından biraz daha eğildim. Belli ki saçlarını çarçabuk, bir el ustalığıyla toplayıp şöyle başının arkasına ihmalkâr ilâştirmiş. Çözülürse yarı belinden aşağı bir kor gibi dökülünecek. Yüzü adeta Raphael'in Saint-Sixte Meryem'indeki kadar masum ve rahat... Diyebilirim ki tablodan olup da Zeli'nin kucağında bulunmayan ufak İsa'yı ben görüyorum.

Birdenbire donakaldım, gözlerime inanamıyorum: İspanyol kızı, doğan güneşe karşı dizlerini büktü, hürmetle, vecitle, üç kere eğildi ve bir türbeden çıkar gibi, hiçbir yere bakmadan geri geri, usulcacık yerine çekildi.

III

Güvertede Laso Kullanıyor

“Matmazel, şayet deve sırtında bir gezinti yapmak isterseniz, beni Palmir'de arayınız. En seçme hecinlerim emrinize hazırdır.”

Zeli bunu söyleyen çöl hecinsüvar kıtası kumandası kaymakam Vio'ya teşekkür etti. Vio, posbıyık, derbeder, yaşlı bir müstemleke¹ zabitidir; Fransa İmparatorluğu'nu destekleyen yeni Kızılhaçlı şövalyelerinden... Belli ki rütbesi icabı yer aldığı birinci mevkide rahat değildir, memleketinin de yeşilliğini, dereciklerini, bulutlu göğünü çok tuvaletli bulmuştur. Gözünde bedevi çadırları tütüyor; sırtını kıraç, kumlu toprağa yaslayıp karşısına bir hurma ağacı, bir hecin

1 müstemleke: sömürge

ve bir bornozlu hacıdan ibaret çöl levhası koyamazsa uyuyamaz. Dünyanın başka yerlerinde kendisini züppeler diyarına düşmüş farz ediyor.

Vapurda daha birçok Fransız zabiti var, mezuniyetlerini bitirip yaz sonu yine Suriye'ye dönen zabitler... Zeli bugün onlarla pek meşgul. Bir somaki masaya çıkıp oturmuş, ayak ayak üstünde, eli dizinde, karşısındakilere birçok şeyler soruyor... Suriye hakkında hiç malumatı olmayan biri gibi! Neşeli, çocuksudur; yahut öyle görünüyor.

Genç, güzel bir süvari mülazımı da adresini verdi, iki seneden beri çöllerde biteviye süren bu zabitanın yeni su serpilmiş menekşe renginde, bakarken kokusunu duyduğumuza zannettiren gözleri var. Bu gözlerin nasıl olup da badiye¹ güneşleri altında taravetlerini kaybetmediklerine şaşıyorum

Başka bir zabıt –dik, kemikli, sert bir yüzbaşı– dedi ki:

“Yolunuz elbette benim bulunduğum yere uğramayacak; orada sizi alakadar eden hiçbir şey yoktur.”

Zeli, zabiti süzdü, manalı tebessümöyle:

“Hükmetmeyiniz,” dedi. “Belki de görüşeceğiz.”

Bu söz dikkatime çarptı. Kaymakamdan o yüzbaşının nerede bulunduğunu, usulcacık sordum.

“Ördekgagası istihbarat şefidir,” dedi ve sonra anlamadığımı görünce ekledi: “Yüksekcezire'nin Türkiye-Irak arasına sıkışmış bir parçası... Şeklinden kinaye bu adı vermişlerdi; son uyuşmada bize ... Pardon, Suriye'ye terk ettiniz.”

Zeli gösterdiğim tecessüsün² farkına varmıştı; bakmadım ama gözlerinin beni kavradıklarını hissettim ve hem

1 badiye: çöl

2 tecessüs: belli etmeyen kendini ilgilendirmeyen şeyleri öğrenmeye çalışma

ona, hem kaymakama malumatsız olmadığımı anlatmak için:

“Evet,” dedim, “Ceziretü-İbni-Ömer’den bahsediyorsunuz; kaybolmuş Roma şosesini bir rahibiniz tayyareden aldığı fotoğraflarla tespit etmişti, galiba...”

Bu konuşmamız fısıltı gibi geçmişti. Fakat Zeli’nin dinlediği kanaatindeydim. Ördekgagası, herhalde onun yabancı kalmadığı bir yer...

Tekrar umumi sohbeta karıştık. Askerlerden biri bedevi hikâyeleri söyledi; bir başkası otomobille nasıl ceylan avlandığını anlattı. Zeli, Amerikan filmine dalmış çocuk gözleriyle bunları takip ediyor, gülüyor, şaşıyor, beğeniyor, el çırpıyordu. Onu benim kadar tanımayanlar için delişmen ve saf bir milyoner kızından başka bir şey değildi. Genç zabitlerin aklına, ancak bu zengin Pampa güzeliyle çölde bir sevişme sahnesi gelebilirdi. Ya, böyle bir sevişme evlenmeye kadar varabilse?...

Dün gece Zeli’nin kulaklarında parlayan tek taş ağır pırlantalarda, adeta, çelik kasaları kâğıt gibi doğrayan oksigaz şalümolarındaki o keskin ve mavimtırak sihirli ışık yanıyor, bu ışıktan ara sıra gül rengi kıvılcımlar dökülüyordu. Şimdi de parmağındaki iri yakutun, etrafı seyrettiği sanılan taş diymeyeceğimiz bir sıcaklığı, bir kanlılığı vardı; ziyaya karşı yerini değiştirdikçe kâh güler gibi şakraklaşıyor, kâh düşünür gibi derinleşiyordu.

Ürkütücü gece düşüncelerinden sıyrıldıktan sonra sağlam kararımı almıştım: Zeli’nin izini bırakmamak... İcap ederse bu gibi işlerle meşgul olan arkadaşlarımla yardımını isteyecektim. Benim gibi yeni rejimin sadık bir emektarı için

bu pek kolaydı. Fakat şimdilik kendi hesabına, kendi kudretimle çalışmak...

Onun düşman bir teşekkül namına seyahat ettiğinde şüphem çok. Yalnız iki noktaya iyice akıl erdiremiyordum: Zabitlere, gezeceği yerler hakkında malumatsız görüldüğü halde, vukufunu¹ benden niçin saklamıyor? Bilgisiyle niçin beni hayrete düşürmek yolunu tutuyor? Sonra doğan güneşe tapması ne manaya gelirdi? Demin bir ölüden bahsolunurken, arkası şallı ve başı kara tüllü bir mutaassıp İspanyol kızı gibi istavroz çıkarmıştı. Böyle mutakit² bir Katolik'in puta taparlığı andıran adetlere uymasını nasıl tefsir etmeliydim?

Öğleden evvel koltuklara uzanmış, konuşuyorduk.

"Sizin Amerika'nızı çoktan beri görmek isterdim. Artık görmek de beni kandıramayacak. Eğer İspanyol ırkı Arjantin'de bir matmazel Della Yezdi yetiştirecek kadar mükemmel bir ıstıfaya³ uğradıysa..."

Gülüyor ve dişlerinin sedeflerinde yine renkli buğular koşuyor. Çilek pembeliğinde aydınlık, ferah bir ağız. Öyle farz ediyorum ki bu ağız kapandığı zaman bile içinden aydınlıktır, yine ferahdır, dişlerinde yine elemsemaların yıkanmış, nemli renkleri dolaşmaktadır ve rengini aldığı meyvenin kokusu, tadı, yeni sıkılmış şerbeti saklıdır.

Ağızına hayranlıkla ve hayretle bakıyorum: Güzelliğine hayranım; üzerine aldığı vazifenin yalanlarına yuva oluşuna hayret ediyorum. Oradan çıkacak sözde samimilik, saflık bu-

1 vukuf: anlama, bilme, bilgi

2 mutakit: inanan, itikat eden

3 ıstıfa: seçkinlik

lamayacağıma, fakat yine ne derece güzel kalacağıma şaşıyorum. Manevi çirkinliklerimizin göze görünür güzelliklerimize, tüten bir lamba gibi olsun, isini bırakmamasına şaşıyorum. Yalandan, hileden, riyadan nefretim arttıkça artıyor; aynı zamanda güzelliğin kudretine imanım kuvvetleştikçe kuvvetleşiyor. Sokrates, güzelliği “kısa bir zulüm, bir kısa gaddarlık” diye tarif eder. Yalana, hileye, riyaya alet olan güzelliklerin, bildiğimiz lekesiz ve bön güzelliklerden daha nüfuzlu, daha sihirli, daha zalim olduğunu görmekle hüznüm artıyor. Hüznüm nispetinde de Zeli’ye tutkunluğum kökleşiyor.

“Evet,” diyor, “bir ıstıfaya uğradıysa?”

Hissediyorum ki sözlerimde ona ait olmayan bir noktayı methe çalışmaktayım. Bu nokta nedir? Birden buluyorum:

“Fakat böyle bir ıstıfaya uğramamıştır. Zira siz İspanyol değilsiniz!”

“Arjantinliyim.”

“Yani Arjantin vatandaşısınız... Lakin hangi ırktan?”

“İrk hakkında, sanırım sizinle bir fikirde değiliz. İrk mefhumunu kablettarih¹ kadar geri götürmek lazımdır. Bugün karşılarında bulunduğumuz insan grupları, hakikatte, tabii menşelerimizle alakası olmayan birtakım tesadüflerin vücuda getirdiği teşekküllerdir; milliyet adları altında ayrılmış bir ırktan halk kütleleridir. Bu kütleleri birbirlerinden seçecek sırf ilmi esasları bulamazsınız. Darwin ve Tolstoy’un yüz hatları Avustralya’daki en eski insan hatlarından ilimce farksızdır. *Taş Devrindeki Adam* isimli eserine çalışırken Fremiet’nin pek eski bir insan kafatası üzerinde yaptığı tet-

1 kablettarih: tarih öncesi

kikat şu neticeyi verdi: Alphonse Daudet'nin kafasıyla karşılaşmak!

“Malumatsız şaşırtıcı denecek derecede geniş ve derin... Arjantin üniversitelerinin paha biçilmez kıymetine inanmamak mümkün değil. Görüyorum ki memleketiniz dünyaya sade et konservesi yetiştirmiyor, dolgun dimağların da mahrecidir.¹ Fakat benim istediğim hâlâ eski nazariyelerin dar çerçevesi içinden çıkamayan bizim gibi adamların anladığı manadaki ırktır!”

“Asyalıyım dersem yine vazih² bir şey söylemiş olmaya-
cağım. Zira Kolomb'un keşfettiği yer de Asya'nın devamın-
dan başka nedir? Ahali, sosyal vaziyetinin gerilemiş olmasın-
dan dolayı gelenlere karşı koyamadı. 1700 senesinde bütün
Arjantin'de altı yüz bin kişi vardı ve bunun yalnız yetmiş bini
Avrupalıydı. Bugün on üç milyon arasında ancak yirmi bin
yerli kalmıştır. Amerika'ya mahsus sandığımız şu acıklı eksi-
liş, yani istilacıların önünde erimek keyfiyeti sizin kıtanızda
da hüküm sürüyor. Benim bir idealim varsa o da böyle tüke-
tilmek istenen unsurları kurtarabilmektir ve kurtaracağım!”

Zeli, son cümlesini dikkatimi çeken bir azimle söylemiş,
kaşları çatılarak düşünmeye koyulmuştu. Tükenmek tehli-
kesine uğrayan bir unsur? Hangi unsuru kastediyor? Görü-
lüyor ki Zeli, tam tahminim gibi, seyahatini bir mühim rol
çevirmek için yapıyor.

“Vilson,” dedim, “sizin gibi düşünmüştü; küçük balıkla-
rı büyük balıkların ağzından kurtarmak... Bu ideal, dünya
nizamını altüst etti; küçük balıklara büyüklerini yutmak iş-

1 mahreç: çıkış yeri

2 vazih: açık, anlaşılır

tihası verdi. Vilson kimdi? Yeni dünya dediğimiz, fakat medeniyetinin bizimki kadar eski olduğunu ehramlarına, heykellerine, mabetlerine bakarak şimdi anladığımız kıtanın umumi ârâ¹ ile asri şekilde seçilmiş bir peygamberi... İşleri bozulan Avrupa'ya Allah tarafından değil de Amerika'dan yollanılmış peygamber! Lakin bu Yenidünya mürsili² Tur'a çıkmamış bir Musa, çarmıha gerilmemiş bir İsa idi. Yani ne yüksek ilhame derecesine erişmiş, ne de elem merhalesini³ aşmıştı. Getirdiği kitap küçük milletlerin haklarını korumak için toycasına yapılmış bir taksim projesiydi. Yeni din, yeni kin uyandırdı. Ben bu idealin kofluğuna inananlardanım. Bildiğim şudur: Büyük devletler, küçük milletleri politikalarına bir alet olarak kullanırlar, aldatarak harekete getirirler ve bu aldatma işi için de milyonlar sarf ederek mahir ajanlar kullanırlar.”

Zeli kızmıyor, gülümsemektedir. Ben coşkunum, devam ediyorum:

“İngiltere'nin büyük harpte üzerimize saldırttığı Asuriler ne oldu? Irak'a taşınan bu unsurun idari muhtariyetini bile tanımadı. Bir müddet Mezopotamya'da başka azlıklara karşı silah sallattıktan sonra kapı dışarı etti. Bence bu küçük varlıklar yaşadıkları ve barındıkları topraklarda daha büyük felaketlere uğramamak için, çokluğa uymak yolunu tutmalıdırlar. Millet kelimesi tarifinin içinde mevcut bütün şartları toplamak bile bir millete, bir ayrı siyasi teşekkül imkânını veremiyor. Bazı milletçiklerin kalabalık ve seciyeli milletlere

1 ârâ: oylar

2 mürsil: gönderen, yollayan

3 merhale: aşama, evre

karışması ne o milletçikler ne de beşer için bir felakettir.”

“Doğru, fakat yaşadıkları topraklardaki devlet daha henüz kendini bile idareden acizse?...”

Yeni bir istifham¹ işareti... Kastettiği milletçiği bir türlü sezdirmiyor. Pembe dilinin ucundaki kara olduğunu sandığım sırrı ne zaman öğrenebileceğim?

Zeli yine bir aralık beni yalnız buldu, koşarak geldi; koluma girdi, sürükler gibi götürüyor ve diyordu ki:

“Suriye ve Irak hakkında kaç kitap okuduğumu tahmin edebilirsiniz? Tarih, arkeoloji, politika, hukuk, seyahat, askerlik, siyans, lügat üzerine belki doksan cilt... Roman ve şiirler de başka. Siz, olabilir, Barres, Bordeaux, Tharau’lardan sayfalar karıştırmış, olabilir siyasi cihetten de Gontaut-Biron, Young, Capdejelle gibilerinin kitaplarına göz atmışsınızdır. La Maziere’i, Mme de Saint-Pol’ü, Dorgeles’i, bir Moutran’ı, bir General Bremond, bir Kolonel Andrea, bir Kumandan Maestracci’yi, Carle’nin *Hidrolik agrikol an Sir’i*, yahut Harder’in *Chrestomathie arabe’* ini okuyabildiniz mi? Hayır! Ya Sehlunmberger ile Lammens’i?”

“Suriye’de bir vazifem, emelim olmadığı için malumatımı sizin derecenizde derinleştirmeye lüzum görmedim. Hem biz oraların eski sahipleriyiz. Veraseten bildiklerimiz yetişir.”

“Bütün okuduklarım bana Fransa’nın idarede pek kusurlu hareket ettiğini meydana koydu.”

“Matmazel,” dedim, “sizi birkaç gün sonra misafiri olacağımız sevimli Fransız milletine karşı pek taraftar görmüyo-

1 istifham: soru

rum.” Ve ilave ettim: “Sanıyorum ki Anglosaksonların idare sistemine hayran olanlardansınız.”

Ağız aramamdaki acemiliğimi ben de hissettim. Zeli farkına varmamış göründü:

“Şurasını inkâr etmem ki İngilizler gibi vakitsiz bir istiklal vererek Suriye’de bazı küçük mezhep ekalliyetlerini ezdirmediler. Irak, eline hükümeti geçirir geçirmez, Osmanlı İmparatorluğu’nun zalim siyasetini güttü ve John-Bull buna göz yumdu.”

“Şimdiki Türkiye?”

“Yeni Türkiye’nin en mühim ciheti, daha doğrusu, beni alakadar eden tarafı laikliğidir. Sözlerimde sarih¹ olamadığımı biliyorum. Sarih olmaklığımın vakti henüz gelmedi!”

“Bu vakit benim için gelecek mi?”

Yüzüme baktı, göğsü kabarak, aşk vaat ediyormuş kadar ılık bir sesle, yavaşça:

“Çok ihtimali var!” dedi.

Muammanın bir gün çözülmesi sevinciyle İspanyol kızını yerden kapmak, kucığına alıp koşturmak, sıkmak ve öpmek arzusu duydum... Fakat sadece elini tuttum, hafifçe okşadım.

Akşama doğru Zeli bize Arjantin’den ve Mendoza’dan bahsetti. Diyebilirim ki orali olduğuna dair bende uyanan şüpheleri silmek için bunları anlatıyordu:

“Mendoza’yı siz, belki birkaç senede yerden bitmiş bir yepyeni Amerikan şehri tasavvur edersiniz. Halbuki dört asırlıktır; And Dağlarına sırtum vermiş, bağlık, bahçelik,

¹ sarih: açık, kolay anlaşılır

adeta bir denizsiz Napoli'dir. Fakat bizim de önümüzde bir deniz vardır, iki milyon kilometrelik bir ot denizi... Şaraplarımızdan ikram edemediğime kederleniyorum; onlarda kâinatların rengini ve rayahasını bulacaksınız. Kaplıcalarımız da hoşunuza giderdi. Bir kapımız Atlas Okyanusu'na, öbürü Büyük Bahrimuhit'e¹ açılmıştır. Buenos Aires'ten gelen Gran Oeste Arjantino demiryolu Mendoza'ya uğrayıp And Dağlarını dünyanın en uzun tünellerinden biriyle geçerek Şili'nin Valparezo'suna varır. And silsilesi! Hâlâ faaliyette olan bir sürü yanardağlarıyla, yedi bin metre yüksekliğinde tepeleriyle ve yedi bin altı yüz kilometre tutan uzunluğuyla Andlar! Orkidelerin çayırlar gibi serildiği ve palmyelerin göz alabildiğine yelpazelendiği misilsiz dağlar! Gümüş madenleri ışıldayan dağlar!"

Kaymakam, Zeli'nin heyecanından zevk aldığı için, "Bize pampaları anlatınız!" diye yalvardı.

"Pampa denizdir. Dalgalarını otlar, balıklarını başıboş dolaşan hayvanlar teşkil eder. Zaten bu arazinin denizden yüksekte kalışı uzak bir tarihe ait değildir; toprağında hâlâ tuz tadı bulur, havasında iyot koklarsınız. Toprağı diyorum... Bu bir toprak mıdır? Yaprakların, köklerin, otların çürümesiyle vücuda gelmiş bir nebati gübre... Çölleri, kum, pampaları bu feyizli mil örter. İki milyon kilometre murabba² gübreli toprak! Düşününüz ki üzerinde günlerden beri yol aldığımız ve alacağımız Akdeniz ancak üç bin kilometre mesahasındadır.³

1 bahrimuhit: okyanus

2 murabba: kare

3 mesaha: yüzölçümü

“Pampalarda at peşinde koştunuz, laso kullandınız mı?”

Bunu soran bendim.

Zeli cevap vereceğine briç masasından bir kâğıt kopardı, üzerine üç kelime yazdı, sonra garsonu çağırıp bir kamara numarası verdi ve pusulayı gönderdi. Biz bekliyorduk...

Biraz sonra sakallı adam, elinde ufak bir çantayla kapıda göründü. Zeli koşmuş, çantayı kapmıştı.

“Yanlış bir telaffuzla laso dediğinize biz lazzo deriz; iyisi ipten değil, halis kara kayıştan yapılır. Sizin bir av çiftesine verdiğiniz ehemmiyeti pampalılar da buna verirler.”

Çantayı açtı: Bir uzun kayış, ucunda bir ilmik... Güverteye yürüyen kadının arkasından sürükleniyorduk.

“Biliyorsunuz ki lazzoyu düşman avlamak için de kullanırız...” Ve bana döndü: “Yer dardır, arızalıdır, on iki metreye ulaşmaz, fakat ziyanı yok, size şüphe ettiğiniz maharetimi yine gösterebilirim!” dedi.

Hafifçe kızardım. Zeli: “Koşunuz,” diyordu. “Koşunuz, yakalandıktan sonra dost oluruz!” Ve pek tatlı gülümsüyordu.

Ben bir karar verinceye kadar menekşe gözlü zabıt ok gibi yerinden fırladı. Başımızdan bir ıslık geçti ve yüzümüzü bir rüzgâr sıyırttı. Lasonun düğümü mülazımın boynundaydı; Zeli, nezaketen kayışın ucunu yere atmış, koşmuş, avının elini sıkıyordu.

Herkes alkışlarken ben tahminimin boşa çıkmasından şaşırılmış:

“Şüphe yok ki bu kız Arjantinlidir, Papamlıdır!” diye düşünüyor, adeta hayıflanıyordum.

Çölün Ortasında Randevu Veriyor

Vapur komiseri, her günkü gibi hatırlamı sorduktan sonra biraz konuşmuş olmak için dedi ki:

“Dostunuz senyoritanın kendine göre orijinal halleri var. Mesela yemek listesindeki kati emirlerine şaşmamak mümkün değil. Balık, domuz eti, marul ve lahananın yüzünü bile görmek istemiyor. Vapura girdiği gün metrdotele bu isimler yazılı bir pusula verdi; büyük bir bahşişle beraber... Acaba umumi sofralarda, ziyafetlerde ne yapıyor? Balıksız ve domuzsuz bir mönü bulmak seyyah için pek zordur. Jambon yemeyen Müslümanlara çok rast geldim; fakat bunlar şarap da içmezlerdi.”

“Çok zenginlerin öyle kaprisleri olur ki, en acayip Hint ve Çin dinlerinin hurafelerini geride bırakır.”

“Fakat pampa prensesinin kaprisleri aynen koca sakallı kölesinde de mevcut... Daima kamarasında oturan bu Hintli de o yemeklere düşman! Bana öyle geliyor ki hanımı ve uşağı kırmızı derili Amerika Hintlilerinin tuhaf adetlerinden bir kısmını kapmışlar. Pampalar ve And Dağları, elbette, İspanyol ruhunun loşluğunda daha derin ve kuytu dehlizler açmıştır, elbette vahşi Patagonlar ve Tobaslar bu dehlizlerde merak verici izlerini bırakmışlardır.”

“Demek sizce, Zeli vaktiyle serseri ve cesur İspanyol delikanlılarının Arjantin yerlileriyle evlenerek ortaya çıkardıkları melez goşo neslindedir?”

“Dün laso kullanışındaki mahareti bana bu fikri verdi...”

Siz kayışı atarken belinin bir yay gibi nasıl büküldüğünü, gözlerinin tutuşacakmış gibi nasıl fosforlaştığını gördünüz mü? Atletik medeni bir vücutta bir jaguar bakışının zalimliği! Şevkinizi kırmamak için ilave edeyim: Bu haller, bütün o acayip adetler goşo sultanının kıymetini indirmez; bilakis ona esrarengizlik vererek cazibesini artırır.”

Şimdi vapurun kütüphanesindeyim. Arjantin ve goşo-lardan bahseden kitaplar arıyorum... Beni doyuracak malumat yok. Goşo, İspanyolca *gauço* telaffuz olunurmuş, Pam-palardaki büyük sürülerin çobanlarına denilirmiş... Gayet binici olan goşolar sürüleri at üzerinde muhafaza ederler, kullanmak istedikleri hayvanları laso ile tutarlarmış.

Bunlar benim bildiklerime fazla bir şey eklemiyor. Ar-jantin faslında da istediğimi bulamıyorum. Öyle bir fikir açlığı duyuyorum ki ansiklopedinin bir cildi tamamen o memlekete hasredilmiş olsa yine doyamayacağım. Bir kitap istiyorum ki, onun içinde bir uzun Zeli bahsi olsun, bana Zeli'yi, cetlerini, ırkını, bütün esrarını, hatta tasavvurlarını öğretsin!

Vapurumuz yarın İskenderiye'de olacak. Bundan başka bir tek gecemiz daha kalıyor. Onun içindir ki akşam yemeğinden sonra meclisinden uzakta durarak ara sıra yalvarıcı bakışlarla dikkatini çekmeye çalışıyorum, kendisi anlayıp yanıma gelsin diye... Yine başka biçim beyazlar giyinmişti; hatta mücevherleri de yalnız inciydi. Boynuna, parmaklarına ve kulaklarına inciler, bir nadide nebatın tohumları gibi ancak tabiatın yaraştıracağı bir zevkle dizilmişti. Onların her bir tanesinden sanki bir Zeli açılabilirdi!

Günlerimiz azaldıkça tecessüs, korku, kin, hepsi, hayranlıktan başka ne duygun varsa hepsi yatışıyor, ayrılmak üzüntüsü yürek dermansızlığı gibi içimde bir ezginlik yapıyor.

Bir viski içtim, bir daha ısmarladım. Hava yağmurluydu, tazyikliydi. Salonun penceresinden dışarıya bakıyorum: Hem gece, hem yağmur içinde yol alan vapur bana aceleci, çarpıntılı göründü. Makinelerde mi bir helecan vardı, yoksa benim kalbim mi çırpınıyor ve aksıyordu? Zeli zabitlerden ayrılmıştı. Yanıma gelecek mi? Geçiyor... Küçük ve gülümsemeli bir baş selamı... Gidecek! Yerimden fırladım:

“Matmazel,” dedim, “vapur yolculuğumuz sonuna ermeden evvel sizinle baş başa konuşmamız lazım geldiğine kani değil misiniz?”

“Bu görüşmeyi lüzumlu buluyorum, lüzumlu, faydalı ve hatta zevkli... Fakat bunu tayin etmeden önce bana Beyrut’ta ne kadar kalacağınızı söyleyebilir misiniz?”

“Benim yolculuğumun esrarlı hiçbir ciheti yoktur. Geçirdiğim hayatın ara sıra bezginliğini duyarım ve o zaman başımı alır, bir kenara çekilir, inzivada yaşarım. Bu sefer de her gün gördüğüm insanlarla mütemadiyen seyrettiğim işlerden bana bir bıkkınlık geldi. Geçirdiğimiz inkılabın coşkun akıntısından sersemleştim. Kafamda fazla çekiç sesi, fazla nutuk uğultusu, fazla alkış sağanağı duyuyorum. Biteviye köprüler kuruluyor, raylar döşeniyor, fabrikalar yapılıyor. Durup dinlenmeden her tarafta petrol sondajları, maden araştırmaları, arkeoloji kazıları... Sanki bunlar beynimin içinde oluyor; sanki benim beynim eşiliyor, benim beynimde demir traversler diziliyor, burgulu çiviler sokuluyor.”

Zeli gülüyor. Bundan cesaret alarak devam ettim:

“...Sonra gözlerimin önünde sonu gelmez rakam, istatistik, grafik, plan ve harita! Sayfaların biri kalkarken önüne öbürü seriliyor; bir resim giderken bir başkası geliyor. Dünya benim için bir grafik muadelesi kesildi, bilhassa bu yıl şenliklerini yaptığımız onuncu cumhuriyet bayramı münasebetiyle...”

Maksadım Mata-Hari’mi lakırdıya tutup çekilip gitmesine mani olmak. Bu emelle, neşeli ve coşkun, sözlerimi tuhaflik vadisine sevk ettim. Cerbezemde¹ viskilerin de tesiri var:

“Size, işte misaller: Bir mini mini karyola resmi, yanında onun bir, iki, beş, sekiz misli büyükleri sırayla dizilmiş... Kara sütunlar, kırmızı işaretler, mor noktalar ve çizgiler, çizgiler... Bunlar eski ve yeni dispanserlerin mukayesesidir. Yahut bir küçücük musluk, önünde bir yalak, karşısında bir kocamanı; küçüğünden kesik damlalar dökülüyor, irisinden bir gür sudur boşanıyor... Bunlar nedir?”

Zeli cevap verdi:

“Kurutulan bataklıkların grafiği...”

“Peki! Ya bir hastanın nöbet kâğıdını andıran şu tabela? Şu eğri büğrü tırtıllar, şu karmakarışık şifreler, şu eli çekiçle cüce ve karşısında duran yine çekiçli dev?”

“Amelenin artan adedi olmalı...”

“...Bu grafiklerde bacalardan süzülen dumanlar bile hesaplı çizilmiştir; dumanın boyu ve eni de bir şeyi, mesele, yakılan kömürün miktarını anlatır... Bir hale geldim ki neye baksam, bir gemi, bir direk, bir vazo, kaptanın kasketi veya garsonun burnu, yanlarında daha büyüklerini, daha

1 cerbeze: güzel konuşma, beceriklilik

küçüklerini arıyorum, hatta görüyorum! İşte beni sizinle karşılaştıran sebep!”

Zeli'nin yüzünde, asıl sebebi saklayarak vesileler icat ettiğim kanaatini sezdim; hemen ilave ettim:

“Dedem vaktiyle, Hama mütesellimiyken¹ bir köy satın almış, babam ve biz meşgul olamadık; yerli vekiller elinde kaldı... Prenslik kadar arazi. Fransa'daki dostlarımdan, ıca-bında kullanılmak üzere, tavsiyeler aldıktan sonra bu uzak, ıssız köye gidiyorum; birkaç ay, belki de daha fazla kalacağım, santimental bir roman tipi gibi inziva kararı!”

“Sizin gibi mücadele adamından, inkılap kahramanından beklenilmeyen bir karar!”

“Beni iyi ve doğru tanıtmamışlar. Kahramanlar arasında sadece bir geçişim oldu; karıştığım ilahlar yanında ne kadar ufak kaldığımı daima gördüm. Ben bir yanardağ eteğine sıçramış bir kıvılcım, bir çağlayan kenarına düşmüş bir çiğ kadar onlara göre hiçtim, onlara, bilhassa ona göre... Demin anlattığım grafiklerdeki cüceler gibi! Gönüllerin tabii hayatı yadırgadığı ezgin bir devrimde bulunuyorum; bu hal kahramanların başına gelmez.”

“Hayatın ruhu çirkinleştiren dalaletlerinden ara sıra kaçmak, inzivaya çekilerek bir tasfiye rejimine girmek... Sizde, demek bir ‘anachorete’lik istidadı var.”

“Beni bir Pabhunc’a benzetiyorsunuz; Thais’im kim?”

Gülüşüyoruz... O bana Halep civarında Seman Dağı başında bir sütun üstüne çıkararak tam altmış üç sene gece ve gündüz, güneşte ve ayazda, kum fırtınalarına ve dolu karsırgalarına göğüs gerip yaşayan Saint-Simeon’u anlattı. Ben

1 mütesellim: kaymakam

ona *stylite* adı verilen bu itikâf¹ ehillerinin bir Budist olduklarını ispata çalıştım. Zeli din ve itikat meseleleriyle pek alakalı... Şarka gelen her garplı gibi belki...

Birden sordu:

“Köyünüzü iyice tarif edemez misiniz?”

Cüzdanımı çıkardım. Gazi'nin hediyesi olan cüzdanımı... Masaya dayanarak kartımın arkasına bir kroki çizdim:

“İşte,” dedim, “şurası Humus, bu yol Arapların Tüdmür dedikleri Palmir'e, Palmir'den de Deyrizor'a gider... O kadar uzaklaşmayacağız; Humus'tan çıktınız, işaret ettiğim yer, Folkloz'dur; on kilometre kadar ötedeki bu haç, oturacağım ve şüphesiz içinde en çok sizi düşüneceğim köyü gösterir. Köyün adı Aynizennube'dir... Yani meşhur Arap kraliçesi Zeyneb'in pınarı. Zeyneb'e Frenkler Zenobie derler.”

Froylayn Doktor kartımdaki çizgileri parmağıyla bir harita takip edermiş gibi yürüterek:

“Öyleyse,” dedi, “şurada Fırat, Musul burası; batıda Haşiçe; ikisinin arasında Sincar Dağları... Sincar Dağları hakkında hususi bilginiz var mıdır?”

“Hayır, hiç...”

“Mösyö Ali, köyünüzde bana emin olarak rahatça oturunuz. Bir aya kalmaz muhakkak haberimi alacaksınız!”

Karşılıklı, birbirimizin samimiyetine inanmış haldeyiz. İçinde bir meftunluk titreyişi sezilen sesle ve mantıksızca dedim ki:

“Ben sizi görmek isterim; sizinle buluşup konuşmak isterim!”

1 itikâf: bir kenara çekilme, ortalıkta görünmeme

Zeli kartı aldı, inci fermetürlü ufacık bağa çantasına koydu:

“İşlerim, zaten sizi görmemi, sizinle görüşmemi icap ettirecek!”

Elini uzattı, ayrıldı.

Ertesi günü yanaştığımız İskenderiye’ye inmedim. Kendiliğimden inmedim değil. Zeli’yi gözetledim ve karaya çıkanların arasında görmeyince inmekten vazgeçtim.

Onun bulunduğu yerden iki saat olsun ayrılmak bir kayıp.

Tam yemek vakti salona geldi. Bize balık verirken ona başka şeyler götürdüklerine dikkat ettim. Şişesinin şeklinden anladığıma göre bugün Ren şarabı içiyordu; dün masasında hasır kılıflı bir Kianti duruyordu.

Hep onunla meşgulüm ve yarı günün bir selamlaşmayla geçtiğinden mahzunum. Geceki vaadinden sonra aramızda bir sır hâsıl olmuştu; benim tarafımdan artık konuşma ve yaklaşma teşebbüsü yapılamaz... Tıpkı aşk randevusu verişenler gibi, herkese birbirimizden uzak durmak yolunu tutuyoruz.

İkindiden sonra zaten kamarasından çıkmadı; lambalar yanmıştı ki yine bembeyaz –niçin her zaman böyle bembeyaz?– fakat bu defa zümrütleri ışıldayarak salona girdi. “Gece elektrik altında belki son görüşüm!” diye köşemden sızlanıyorum. Ağda renkli saçlarını iki kol örmüş, başına dolamış ve bunları alnının üstünde toplamıştı. Bu, biraz Bizans ve biraz da on beşinci asır kuaförlerini hatırlatan baş tuvaleti, ondüle, alagarson, kole saçlı ve renk renk elbiseli öbür kadınlar arasında onu modern dünyadan ayırıyor, uzaklaştırıyor, bir tablo veya bir tahayyül sandırıyordu.

Yan yana geldiğimiz zaman beni o tuttu:

“Yarın Asya toprağına ayak basacağım. Sizin için kıymeti olmayan bu ehemmiyetsiz şey bence heyecan verecek kadar mühimdir. Birkaç gün sonra şu saatte bir köy evinin sedirinde yaslanmış, bir küçük milletin dertlerini dinlemeye başlamış olacağım. Siz de aşağı yukarı aynı kadro içinde bulunacaksınız... O farkla ki ben bir ideal peşinde gidiyorum, hararet ve çeviklik devrindeyim, siz gayesi hâsıl olduktan sonra bezginliği duymuş bir ruh coşkunluğu halindesiniz; olabilir ki size ben yeni bir heyecan getireceğim.”

“Bunu çoktan getirdiniz.”

“Heyecanın öylesini şu karşıdaki güzelce kadınlardan herhangi olsa getirebilir.”

“Evet... Fakat onların verdikleri heyecan nihayet vücutlarında saklı ve birbirlerinden çok farklı olmayan bir cisim muammasının hallini istemeye inhisar eder; ruhla münasebeti yok. Bu fidanların çiçekleri, kokuları, renkleri, bütün hassaları bizce malumdur. Nasıl ekilip, nasıl bezendiklerini, ne mahsul vereceklerini, baharlarının ve güzlerinin ne olduğunu, yaprak açış ve döküşlerini, her şeyini biliriz. Tohumlarında sır saklı değildir. Gölgelerinde uyurken görülen rüyaların basitliğine kanmışız ve zehirlerine alışmışız. Halbuki siz başka bir iklime, başka bir dünyaya ait bizce keşfedilmemiş bir sihirli çiçeksiniz. Hayret, merak, çarpıntı veriyorsunuz. Bana bu vapur seyahatini esrar çubuğunun dumanları arasında yapıyorum sandırdınız. Muamma halkalarından örülmüş sessiz zincirlere dolana dolana, güzelliğinizle ara sıra şimşeklenen bir karanlıkta sürükleniyorum; bunu her kadın, her güzel yapmaya kadir midir?”

Zeli'nin acıdığı için sabrediyormuş gibi bir dinleyişi vardı.

“Beni bir *fleur du mal*¹ yaptınız. Ciddi konuşalım: Yarın 1933 senesi ikinci teşrininin 29’uncu salı günüdür. 1933’ün sonuncu cumartesi günü çölün tayin edeceğim bir noktasında buluşacağız. Dün dediğim gibi, zamanı gelince benden haber alacaksınız. Kabul mü?”

“Kabul!”

Salonu, uzun etekli suare elbisesini sürüyerek, yüksek boyu, ince beliyle, tek başına öyle şahane geçti ki bana tarihe ad bırakmış bir kraliçeyi seyrediyormuşum gibi geldi. Hatta önünde iki keçeli kadın ve erkek bir saray kalabalığının, ipek hışırtıları ve sırma pırıltıları içinde, yerlere kadar eğildiğini görüyorum vehmine bile kapıldım.

V

Tüdmür’de Bekleyenin İsmi

“Musa Efendi, siz de istirahat ediniz, zaten ben yatacağım.”

Musa Efendi, Humuslu bir Çerkez’dir ve bizim köyün vekilidir. Yerlere kadar uzun, etekleri adeta bir cepken gibi piliseleşmiş, bol, geniş paltosunun cebine tespihini indirdi, selam verip çıktı.

Köydeki evimdeyim; fakat bu ev, mektuplarımda verdiğim emirlerime göre tamir edilmiş, temiz ve döşelidir. Yandan dar bir merdivenle çıkılıyor, ufak bir sundurma, iç

1 fleur du mal: kötülük çiçeği (Fr.)

içe iki oda... Bu kadar. Alt katta da vekilin dairesi. Yalnız bilmeyenlere şunu söylemem lazım ki, köy dediğim yer hakkında yanlış fikre düşmesinler. Bu köyde bir tek ağaç, ufacık bir dere, üç saksı çiçek, bir çardak gölgesi bile yoktur. Göz alabildiğine dümdüz bir saha ortasında kerpiçten yapılmış teker kubbeli yüz elli kulübe. İklim, güneş olmazsa kışın dondurucudur. Yazın gündüzleri boğucudur, geceleri çoğu zaman üşütücüdür. Yoldan sapa düştüğümüz için Humus-Tüdmür arasında işleyen yolcu ve asker otomobillerini, ancak ufukta birer koşuşan kabartı gibi görüyoruz.

Eski Palmir ve Roma medeniyeti devrinde Aynizennube bir askeri noktaymış. Tam arkamızda bir şato yıkıntısından kalma granit sütunlar ve suyu bol bir kuyu var. Köye adını veren bu kuyudur. Zeyneb'in ülkesindeyim ve nedense buralara yalnız onun hâkimiyetini yakıştırebiliyorum. Asurliler, Etiler, Mısırlılar, İranlılar, sonra da Romalılar, Araplar, Türkler ve Haçlılar, şimdiyse Fransızlar develerine ve atlarına bu kuyudan su içirdiler; bu askerlerin çeşit çeşit başlıklı kafaları oraya eğildi, geçici izlerini bıraktılar; gittiler, gidecekler, bir kısmı belki de yine dönecek. Fakat Zeyneb içtiğim suya adını, hayalime tadını verdi... Onu her yudumda hatırlıyorum.

Her yudumda Zeyneb'i ve Zeyneb'le beraber Zeli'yi düşünüyorum; mütemadiyen düşüneceğim. Bu iki kadını zihnimde yakınlaştıran sebepler nedir? Bilmiyorum. Belki biraz biliyorum da kendi kendime bile söylemekten utanıyorum. Zira hayatından hiçbir şey bilmediğim Zeli bana Zeyneb'in bir eşi gibi geliyor; çölde bir taht kuracak sanıyorum ve onu bir gün başında tunç miğfer, sırtında zırh ve elinde mızrak

bir eski zaman cengâveri, bir Zeyneb ve bir Jan Dark gibi karşıma çıkacak farz ediyorum.

Bugün Roma harabesi sütunları arasında dolaşır, düşünürken bu hayali canlandırdım; gözlerim, bekliyor gibi, sonsuz ve seraplı ufuklara çevriliyordu.

Yirmi gündür buradayım.

Musa Efendi sıkıldığımı zannederek bana ara sıra Humus'a gitmemi, toy avına çıkmamı, Tüdmür'ü gezmemi söylüyor; Haleb'in kafeşantanlarını, yerli ve Frenk kızlarının danslarını övüyor. İlk günleri ekilecek tohumdan, satılacak buğdaydan bahsediyordu; dinlemek istemediğimi görünce Çerkez terbiyesiyle artık ısrar etmeyerek bunlardan söz açmadı; şimdi gezme, eğlence tavsiyelerini de kesti. Çağırırsam geliyor.

Yalnızım, boşum, sessizliğe, hareketsizliğe gömülüyüm; harabede sırtımı sütunlara verip saatlerce oturuyorum. Fakat sıcak kayaya yapışıp güneş altında kımıldamadan durduğu halde mütemadiyen, sert sert yüreği çarpan bir kertenkele gibi benim de bağrımnda bir çalkanış, bir coşkunluk var.

Zeyneb ve Zeli!

Zeyneb buralarda hüküm sürelî bin altı yüz altmış şu kadar sene oluyor. Onun tarihini düşünüp zihnimde kahramanlığını, kudretini yaşatırken çehresi bana, beraber düşüp kalkmışız gibi ne kadar aşına! Zira bu çehre tanımadığım Zeyneb'in değildir; daha yirmi gün önce ayrıldığım Zeli'ninkidir; onun içindir ki Palmir kraliçesinin destanı, kendi adını taşıyan kuyu başında ve onun askerlerini barındırmış olan sütunlar altında benim aziz düşüncemdir.

Zeyneb Mezopotamya'da küçük bir Arap emirinin kı-

zıydı. Roma devleti hizmetinde bir yerli hudut sergerdesi¹ olan Üznüya ile evlendirdiler. Gelin kafilesi develer, atlar sırtında ine kalka, dura, otura, kalkan kılıç oynayıp maval okuya dinleye Palmir vahasına geldiği zaman burası, vaktiyle Süleyman tarafından kurulduğu ve Belkis tarafından ziyaret edildiği efsanesini tutmayacak kadar gösterişsiz bir köyden başka bir şey değildi. Bu adsız köy, dört beş sene sonra dünyanın Roma, İskenderiye, Atina'yı şöhrette geçen bir medeniyet merkezi oluvermişti. Bunu tek başına yapan, daha yirmi yaşına henüz basmış olan dul Zeyneb'tir.

Arap ve Avrupa tarihçileri onun için hem çok güzeldi, hem çok malumatlı diyorlar; ana dilini bütün lehçe ve şiveleriyle bilirdi; ayrıca yaman ata biner, yavuz silah kullanırdı. Zeli'de de bütün bu hassalar yok muydu? Kitaplar kıyafetini şöyle tarif ederler: Başında miğfer, göğsünde zırh, elinde mızrak, sırtında purpr² manto...

Kocası öldükten sonra etrafını saran çöllere baktı, bunların daima ileriye gitmek, ufkun arkasına geçmek ve düzlükten kurtulup tepelere tırmanmak isteten tesirine kapıldı; kendisini tutamadı. Ordusuyla Cezire'ye yürüdü, Anadolu'yu aştı, İskenderiye'yi kuşattı; Roma'yla İran arasında bir koca imparatorluk kurdu.

Erkek Sezar bu kadın Sezar'ın karşısına bir serdar gönderdi. Karşılaştılar. Fakat Kleopatra'nın Tarsus'ta Antuan'la karşılaştığı gibi ziyafet sofraları ve şehvet kucaklaşmalarıyla değil... Ok lokmaları ve ölüm raşeleriyle... Kleopatra gibi dil dökmemişti, kan dökmüştü, cilve yapmamıştı, harp ya-

1 sergerde: kötü, olumsuz işlerde elebaşı

2 pourpre: koyu kırmızı, kızıl (Fr.)

piyordu. Romalı serdarın koynuna girmemişti, ordusunu yerin dibine sokmuştu!

Bu serdar, Zeyneb'in taze Basra hurması gibi içinde güneş ışığının ballandığı ılık ağzından öpmeyi düşünerek gelmişti. Onu miğferinden, zırhından, erkekliğinden soyup kurtaracak, kucağına yatıracak, muzaffer çehresini esir gözlerinde temaşa edecekti. Bunu yapamadı, ters yüzüne döndü. O zaman Roma, koparamadığı başa bir taç koydu.

Artık Palmir bir sanat, irfan, ticaret kiblesiydi. Onu tavafa gelen hayran kabilelerle doğuya ve batıya gönderilen yiğit taburların ayakları bu ıssız kum denizlerini köpürtüyor, dünya yaratılalı beri uyuklayan sahra havası çan, borazan, kaside sesleriyle çalkanıyordu.

İşte benim köyüm de o zamanlar bu cümbüş içinde kim bilir ne kadar gürültülü, kalabalık, hareketliydi... Şimdi, ayda yılda bir uğrayan dört dalgın devenin geçişi bir vaka; çanlarının sesi bir velvele oluyor. Odamda yanan lüks lambasını dışarıdan ilk gördüğüm gece çöllerin ürperdiğini hissettim ve bir ölüm şuaı uzatmışım kadar nedamet duydum. Artık bir kısık lamba yakıyorum ve benimle beraber bütün boşlukların, düzlüklerin rahat edip sakın nefes aldıklarını anlıyorum.

Sonunda Aurelien, Zeyneb'i güç bela yendi; Antakya'da zafer arabasına koştu, Roma'da zincire vurdu ve bu destan da bir masal oldu. Zeli ne olacak?

Birinci kanunun yirmi yedisini buldum. Dört günüm kaldı... Haber nereden gelecek, hangi taraftan?

Kararına rağmen, Mata-Hari'ne inanarak Beyrut'ta peşini bıraktım; burada bekliyorum; bir oyuna uğramadığıma

eminim. Zeli gelecektir. Bana henüz bilmediğim bir iş için ihtiyacı var. Zira, rıhtımda ayrılırken, sanki onun hakkında yaptığım faraziyeleri biliyormuş gibi:

“Aklınızdan geçen fena düşünceleri siliniz: Hiçbir kim-
senin hesabına işlemiyorum. Memleketinizin de düşmanı
değil, bilakis onun bana elini uzatmasını istemekliğim ihti-
mali olan bir dostuyum!” demişti.

Bu kanaatledir ki, granit direğin üzerinde bir *stylite*
gibi beklemekteyim. Ara sıra Palmir yolunda kabarcıklar di-
ziliyor, telde yağmur damlaları gibi makinemsi bir süratle
birbirlerini iterek akıyorlar, çölün boşluğuna düşüp kaybo-
luyorlar. Bunlar Zeyneb’in beldesini gezmeye giden medeni
seyyah kervanlarıdır. Bizim tarafa gelen ne otomobil, ne at,
ne hecin var! Bir hafta süren yağmurlardan sonra hava açıl-
dı, yaz sonunda gibiyiz. Önümdeki çöl buğulu... Arkamda
Humus’a doğru feyizli toprak hep ekili, dağlı ufuklara kadar
yeşermeye başlamış. Şimdi daha iyi anlıyorum ki Aynizennu-
be tam çölle toprağı ayıran bir sınır üstündedir. Beldenin
son, badiyenin ilk köyündeyim.

Köyde tek başına kalmış bir şehirlinin geceleri, hem de
kış geceleri...

Güneş bu çöl kenarını sıkıntılı bulmuş gibidir, erken-
den çekiliyor. Batıdaki Akdeniz’in eğlencesine koştüğünü
farz ediyorum. Şimdi o tarafta büyük şehirler, ışıklar, kala-
balık, can var, apartman pencereleri, gecenin siyah, yumu-
şak, terbiyeli ve fundalı toprağına iri, azman, elvan lalelerini
dikmiş; şehir modern bir Babil'dir, asma bahçeler diyarıdır;
Semiramis devrini yaşıyor

Geceleyin şehir pencereleri... Ruhu dinlendiren, hayatı sevdiren müzecikler! Tiryakisi olduğum sembolik tablolar sergisi!

Burada hiçbiri yok. Adibir mahalle dükkânı camekânının hasretini çekiyorum. Fakat bu yokluk ve hasretten başka türlü keyif duymaktayım. Ne daha iyi düşünebiliyorum, ne de daha rahat ettiğimi anlıyorum; sersem gibiyim. Bir sersemlik, bir uyuşukluk, bir gevşeyiş ki işte keyif veren odur, keyif budur.

Bir geceydi, sarhoş olmak ihtiyacını duydum; ocağa bol odun attım, alevlendiler; lambayı söndürüp karşısına, ceylan postlarının üzerine uzandım; konyak içmeye başladım. Şişedeki renk beynime geçti, kanıma geçti, alevlere geçti... Sıcak bir altın suyuna boyandık sanıyorum, yanan odunları altın çubuklar sanıyorum; alevleri Zeli'nin saçları sanıyorum. Her şey bu saçlara sarıldı, dolandı, ağında çırpınıyor sanıyorum.

İçki bana aldatıldığım vehmini tekrar veriyor.

Şu saatte neredeydi? Çöller içinde kimlerle ve ne işlerle meşguldü? Onu, vapurda uykusuz geçirdiğim gece nasıl tasavvur ettimse, tekrar öyle, fena bir rolde, kalpsiz, merhametsiz, sırf entrika ve hıyanetten ibaret görmeye başladım.

"Beni aldattı," diyordum. "Artık onu bulamayacağım, fakat yarın ektiği fesat tohumunun çöldе başardığını göreceğim."

Camdan dışarıya baktım; ne kadar yolsuzluk, vasıtasızlık, imkânsızlık içinde bulunduğuma emin olmak için... Sızdığım zaman, ertesi günü erkenden çöle atılmak, sağa sola koşmak, hesap sormak kararını vermiştim.

Uyandığım vakit her günkü gibi yaptım; sütunların altında onu sevgiyle, itimatla beklemeye koyuldum!

Ayın bugün otuzu...

Her ihtimale karşı Musa Efendi'yi şehre göndermiş, eksiklerimi tamamlamıştım; belki haber yerine kendisi gelirdi. Odamdaki boş koltuğa bakıyorum ve acaba diyorum, Zeli'yi buraya uzanmış bulacak mıyım?

Otuz bir kanun!

Tuhafı, her günden fazla sinirlerimi yatışmış buluyorum. Oturup tırnaklarımı düzelttim, itinayla tıraş oldum, golfumu giydim. Sonra harabeme gittim. Humus tarafından bir otomobil... Arkasından bir kamyon geçti. O kadar... Palmir'den deniz istikametine ilk otomobil saat on bire doğru göründü, hizamıza geldi, durmadı, batıda silindi.

Eve yemeğe döndüm. Ananas kutusu açmakla meşguldüm. Musa Efendi odama girdi:

"Tüdmür tarafından bir otomobil bize doğru saptı!" dedi.

Sarardığımı hissettim.

Otomobilin köye hızla yaklaştığını pencereden seyrederim. Kapalı, büyük, mükellef bir otomobil... Avluda durdu. İçinde kim var? Kim çıkacak? Merdivenleri koşarak iniyorum. Kapı açıldı, siyah bir elbise, siyah bir sakal... Mıhlanıp kaldım. Tanıdığım bu kara şekil, bana doğru, ilk defa gülümseyerek yaklaştı ve otomobilin açık kapısını işaret ederek, Türkçe:

"Buyurunuz," dedi, "Zeliha sizi Tüdmür'de bekliyor!"

İKİNCİ KISIM

ÇÖLDE

I

Seraplar Arkasındaki Zeliha'ya Doğru

Şeyh Şemun, başında siyah agel¹ ve siyah kefiye,² otomobilde, yanımda hürmetle, konuşmadan oturuyor.

Kâhin dediğim adamın adı budur. Kendisinden sormak istediğim ne kadar çok şey var... Fakat yüzünden belli ki bana hiç de doyurucu cevap vermeyecek. Hem neye yarar? Birkaç saate varmaz, hanımının ağzından bütün sırların çözüldüğünü göreceğim. Ve asıl mühimi Arjantinli Zeli'yi Zeliha olarak bulacağım.

Palmir yolunda alabildiğine, dosdoğru gidiyoruz.

Serap, otomobilin icadından sonra çöllerin eğlencesi olmuş; dehşeti ve ıstırabıymış. İşte yüz adım ötemizde durgun, sazlıklı ve kamışlık bir su yatağı... Karşiki kıyısında sulubo-

1 agel: Arap erkeklerinin kefiyelerinin üzerine bağladıkları, yünden örülmüş kalın çember bağ

2 kefiye: Arapların kullandığı ve omuzları da örten, püsküllü erkek başörtüsü

ya Japon estamplarında olduğu gibi biraz köksüz ve havai, söğüdü andıran nazlı ve narin ağaçlar... Arkasında henüz uyanmamış bir köy var. Bir köy ki, mümkün olduğu kadar suya yanaşmış, su içine yürümüş, suya temel atınıs; hayır! Sudan hâsıl olmuş, su bir köy yetiştirmiş. Kenarlarında kendi kendine tüten sigara dumanı hafifliğinde ve teneke huniye dökülen benzin maviliğinde bir buğu helezonu dönüyor.

Biraz sonra yanındayız, içinde olacağımızı zannediyoruz. Halbuki çoktan o hayal gölünü geçmiş, rüyalı köyü aşmış, buğulu söğütleri çiğnemiş, hiçbirine kavuşmadan –ne bir avuç su, ne bir tutam ot, ne bir tek çadır– boşluktayız.

İşte serap dedikleri buymuş! Hiç olmayanı çok gibi gösteren bir fizik oyunu... Şayet hava topraktan daha sıcak, yahut toprak havadan daha serin olabilseydi yaptığımız yolda, çöl sahnesi film yerine projektör aksettirilmiş bir sinema perdesi gibi sadece kamaştırıcı ışıktan ibaret şekilsiz ve bekletici bir şey, bir azap olacaktı.

Mamafih serapların çoğu birbirine benziyor: Aynı soluk mavi, kırıksız sulara saplanmış köksüz ve temelsiz gibi duran korular ve kulübeler... Biri batıyor, biri başlıyor. Sanki tabiatın eli peyzaj idmanı yapıyor. Çöl bir karton... Çarçabuk çiziyor, birkaç lastik darbesiyle hemen siliyor; bir türlü canlı, hakiki hale sokamıyor, yeniden başlıyor... Nihayet canımızı sıkıyor.

Niçin develer çölde hasta başında yürüyenler gibi ihtiyatlı ve yumuşak adımlarla kayıp gidiyorlar? Zira çölün ruhu çok fazla gürültü ve hürmetsizlik istemiyor; kutsiliğini bozanları cezalandırmaya hazır bir hali var. Onun içindir ki develerin sırtı bu korkuyla kamburlaşmıştır sanıyorum; sanki geviş getirmiyorlar, çölün boşluğunda dönen o korkunç ruhu tes-

kin için tehlil¹ halindedirler ve dişleriyle tespîh çekiyorlar!

Çöle ve onun ruhuna aldırmayan yalnız otomobildir. Borusuyla yuha çağırıyor, motorunun hırıltılarıyla gülüyor, su deposunun dumanını tüttürerek, ne zaman ölçüsü, ne sıcak korkusu, uçup gidiyor... Ve bu hakaret çölün hain ruhunu –bir ihtilal gibi– alıklaştıyor!

Düşündüm ki birkaç yüz kilometre garbımızda Akdeniz var; güneşli, ılık kış Akdeniz'i... Buna inanamayacağım geliyor... Nice'leri ve Napoli'leriyle o cümbüşlü deniz! Sahillerinde muzlar ballanıyor, karanfiller katmerleniyor. Bağrında kelekler yelkenden kanatlarıyla çırpınıyor; aceleci karıncalar pervaneden ayaklarıyla tepiniyor. Akdeniz, nemli bir ışık içinde... Bin çeşit lezzet, renk, rayiha içinde!

Buradaysa yalnız bir renk, bir tat var: Çöl. O daimi bir imsak içindedir. Rayiha istemiyor: Orucunun bozulmasından korkuyor. Renk sevmiyor: Maneviyata çevirdiği gözleri maddiyatla avunmasın diye. Lezzete düşman: Sonunda susturacağını biliyor!...

Çölle denizde huyları uyuşmamış iki ahabap, yahut yıldız barışıklığı hâsıl olmamış karı koca hali var. Çöl denize küsmüş, başını almış, buralara gelmiş, somurtmuş yatıyor. Seraplar, belki de ara sıra zihninden geçen hatıraların akisleridir, suyla olan aşkının rüyaları!

Niçin uyuşamamışlar?

Denizin işi gücü tuvalet, titizlik, cilve, kriz, şımarıklık! Mercanlar onun, inciler onun... Nehirleri o içer, rüzgârlarla o alt üst olur!... Billur bacaklarının arası yosunlu ve mikrop-lu bir engindir. Balıklar bile nedir? Mikroskopsuz seyredi-

1 tehlil: "la ilahe ill-Allah" sözünü tekrarlamak, kelime-i tevhid

len huveynât¹ değil mi? Deniz neyi yutmaz? Süprüntü veya çiçek, hepsini... Deniz, mütemadiyen değişen, didişen, didikleyen, deliren, sonra birden dermansız döşegine düşen bir huysuz güzellik, bir fikirsiz dişiliktir.

Güneş batarken, deniz onu bir allık kutusu gibi önünde açar, sürünür, boyanır. Ay, sanki aynasını tutar, deniz ona bakarak telli pullu suare elbiselerini giyer. Rüzgârlar cildinde erkek elleri gibi dolaşır, bu temaslarla isterik vücudu ara vermeden fıkırdar. Göğsünde sonsuz bir şehvet heyecanı karbarıp inmektedir. Aguşuna² her atılana sarılır, çeker, derinliğine gömmek derecesinde hırs, kanmazlık gösterir.

Deniz böyle bir kadındır.

Çölün bedevi ve rüyalı ruhu, bin bir belde karşısında bel büküp kalçalarını sallayan o kafeşantan kıızıyla nasıl uyur? Çöl istiyor ki denizi bir dişi ceylan gibi peşine taksın; gündüz yan yana otlasınlar, gece baş başa uyusunlar... Ne boya, ne kokain, ne zina.

İşte bundan dolayıdır ki aşağıda Akdeniz, yemişler ve çiçekler içinde, lame dekoltesiyle fink atarken, Cezire'de küskün, vakarlı çöl, yüksek aşkınlı layık olana veremediğinin günahını çekiyor ve çilesini dolduruyor.

Beyaz yazılı siyah bir yol levhası: Palmir - 16 kilometre.

Bunu, çoktan batmış olan güneşin havaya sıvanıp kalmış sanılan sebatlı aydınlığında okudum. Beş on dakikamız kaldı.

Otomobilin fenerleri yanmıştı. Tepemsi bir yere çıkıyoruz. Birden karşımızda ışıklar cıvıladı ve bir hurma orma-

1 huveynât: gözle görünemeyecek kadar küçük olan hayvancıklar, mikroplar

2 aguş: kucak

nının loşluğu arasında sütunlar, kemerler, kuleler belirdi. Fenerlerimiz ne tarafa çevrilse, resimli, oymalı, işlemeli yüzlerce taşın güneşli bir yağmura benzeyen akıcı ve cilalı taş ışığımız altında parladığını görüyorum.

Boş, tenha, çıplak bir arsaya oturtulmuş tek kat bir bina önünde durduk; beyaz smokinli bir garson bizi karşıladı.

Birkaç ayak merdiven... Şimdi otelin holündeyiz. Şeyh Şemun bana bir: “Bekleyiniz, haber vereyim!” demek isteyen işaretle bir koltuk gösterdi ve içeriye doğru yürüdü. Helecan duymuyorum, galiba... O kadar bitkinim ki hissim nabızlarımın vuruşuna inhisar etmiş; otele elektrik veren motoru mu, yoksa bunları mı işitiyorum, fark edemiyorum.

Koridorda yine şeyhin kunt vücudu göründü, yine bir el işareti: “Geliniz!”

O önde, ben arkada, teşrifatı andıran bir vakarlı yürüyüşle gidiyoruz. Bir kapıda durdu, vurdu, sonra aldığı cevap üzerine beni usulcacık içeriye itti.

Zeliha gülümseyerek, ayakta bekliyordu.

Ayaklarına kapanmaktan kendimi güç zapt ettim.

II

Yılbaşı Gecesi Bir Metampsikoz Bahsi

“Ruh ölmez, ebedidir ve faaliyet sahası sayısız şekillerde canlı hüceyrelerdir.”¹

1 hüceyre: hücrecik

Zeliha, sözüne bu cümleyle başladı ve yine Fransızca olarak şöyle devam etti:

“Size Brahmanizm, Budizm ve Firavunlar Mısır’ının metempsikoz nazariyelerinden, Pitagor ile Platon’un bu husustaki fikirlerinden bahsetmeyeceğim. Onları eski bulursunuz. Fakat ruhun ölmediğini, şekilden şekile geçerek müebbet yaşadığını iddia eden yeni âlimler vardır. Fourier, Pierre Leroux, Jean Reynaud gibi... Misilsiz şair ve filozof Maurice Maeterlinck de artık ruhun kaybolmaz varlığına inananlardandır. Metapsişik kelimesi ki Profesör Richet’nin icadıdır, bugün milyonlarca insanın uğraştığı bir ilim mektebi olmuş, bayağı ispiritizm kadrosundan uzaklaşmıştır.

Dikkatle dinlemediğimi gören Zeliha, bahsin ağırlığını tebessümüyle hafifletirmek ferasetinde bulundu ve sözüne şöyle devam etti:

“Daha iki ay evvel Ostende deniz hamamlarında konuştuğum Maeterlinck bana demişti ki:

‘Ölülerimizin vücutlarımızda kaynaştığını unutmayalım; bizler ölülerle dokunmuş bir nesciz¹ ve bir gün, vücutlarımızda yaşayanları isticvap² edebilirsek nihayet kendimizi tanımış olacağız.’ ”

Çöl otelinin küçük hususi salonunda ve külfetle donatılmış bir yemek masasının önünde baş başayız. Gümüş vazoda, belki de bilhassa getirtilmiş taze Lübnan gülleri, hasır kaplara uzanmış tozlu şişelerde siyah şaraplar, buzda bekleyen içkiler var. Yılbaşı gecesi... Yeni seneye yan yana gireceğiz. Yeni seneye ve bambaşka bir yeni sergüzeşte!

1 nesc: dokuma, örme

2 isticvap: sorguya çekme, sorgu

“Maeterlinck, şimdilik yalnız ruhların yok olmadıklarına inanıyor. Onun fikrince ölmediğini anladığı ruhlar loş bir boşlukta ve sersemlemiş bir halde, yem etrafında balıklar gibi, bizim civarımızda dönüp dolaşmaktadırlar. Son tecrübeler esnasında verdikleri tereddütlü, bağımsız, noksan cevaplar gösteriyor ki, pek de gıpta edilecek mevkide değildir; neşesiz, miskin, yorgun, zekâsızdırlar. Yeniden yaşamaya mı başlıyorlar, yoksa ölümlerini mi tamamlıyorlar? Bunlar bizim hafızamızın sefil posaları, rüyalarımızın karışık tortuları mıdır? Medyumlar karşısında, ansızın uyandırılmış çocuklar gibi kekelediklerini görüyoruz; sıkıntı ve şaşkınlık içindedirler. Hepimiz böyle bir hayata doğru mu gidiyoruz?”

Zeli, sarsılmaz kanaatini anlatan bir tavırla ilave etti:

“Hayır! Ruhlar bir canlı kalıptan diğerine geçerler, yaşayanda barınırlar ve mütemadiyen değişe değişe yaşarlar. Ruh muammasının en doğru hal şekli budur; ben metampsikoza iman edenlerdenim; benim dinimin temelini tenasüh¹ teşkil eder; dinimin ve ilmimin esaslarını... Artık gizlemeye lüzum yok: Ben Yezid’in kızıyım!”

Elimdeki kadehi bıraktım, ağzıma götürüyordum... Gözlerimin açıldığını kendim bile fark ettim:

“Yani,” dedim, “Yezidisiniz, bu cemaate mensupsunuz?”

“Evet, Yezidi’yim, fakat o cemaate adını veren büyük Yezid’in de kızıyım!”

Sertleşmiş olan sesi düştü:

“Ve ben cemaatimi kurtarmaya memurum!” dedi, susup

1 tenasüh: ruh göçü

düşünmeye başladı. O kadar derin bir sükût içindeyiz ki, bileğimdeki kronometrenin bile işleyişini duyuyorum.

Biraz sonra dalgınlığından silkinerek sordu:

“Yezidilik hakkında ne biliyorsunuz?”

“Hemen hemen hiç... Yahut, pek az şey!”

“...Ve pek fena, değil mi? Mesela Şeytan’ı Allah tanımak, tavus kuşuna tapmak, kadın erkek yüzlerce kişi bir arada ışıkları söndürüp fuhşa dalmak...”

“Bunlara benzer şeyler işitiriz.”

“Halbuki biz de Müslümanlar, Hıristiyanlar, Museviler gibi yerin ve göğün yaratıcısı bir rabbül’alemin tanırız.”

Ben Yezidi mezhebinin akidelerinden ziyade, Arjantinli Zeli’nin nasıl Zeliha olduğunu merak ediyordum. Sordum:

“Bildiğime göre mezhebinizin asıl merkezi Yakınşarktır; siz buraya en çok uzak olan bir kıtadan geliyorsunuz. Yoksa bu da bir metampsikoz hadisesinin neticesi mi?”

“Öyleyse ilk önce benim hikâyemi dinleyiniz.”

Şampanya şişesini işaret etti; doldurduğum kadehleri bir hamlede içtik; dikkat kesildim.

“1892 bizim için kan ve ateş yılıdır... Daha evvel de büyük felaketlere uğramıştık. On sekizinci asırda iki yüz elli bini aşan nüfusumuz Kürt ve Türk akınları önünde mütemadiyen eriyordu. 1638’de Melek Ahmed Paşa’nın Yezidi seferi, tarihte kızıl izini bırakmıştır. Osmanlı Devleti’ne karşı bir Kürt isyanı çıkaran Ravandızlı Mehmed de aynı ırktan olduğumuza bakmayarak Sincar’a yürüdü ve ahalisini zalimcesine ezdi. O zaman Babiâli, Yezidilerin tarafını tutmuş ve 1835’te ordu yollayarak sergerdeyi başımızdan def etmişti.

1843 ve 1847 tarihlerinde de yine Kürt kıyıamları olmuş, Nasturilerle beraber cemaatim tekrar Kürtlerin hücumlarına uğramıştı. Size, kana boyanmış mazlum tarihimizi anlatmak istemiyorum; maksadım küçük milletimin daima kahır gördüğünü hatırlatmaktır. Biz fasılasız darbe yedik; buna son ve amansız darbeyi Ömer Paşa vurdu; Yezidileri ortadan büsbütün kaldırmak istemişti. Katliamların ne demek olduğunu size tasvir etmeyeceğim; pek korkunçlarını çok yakından görmüş olmanız lazım gelir. Ömer Paşa'nın kan ve pıhtı kokan çeteleri, o dediğim şeametli senede sayımızı elli bine indirdi. On beş binimiz, görünüşte Müslüman olduk; büyük bir kısmımız da Hıristiyanlığa geçti. İşte babam Emir Ali de bu son kısım içinde, daha doğrusu başındadır.

Emir Ali yalnız Hıristiyanlığa geçmedi, denizleri de aştı, bir muhacir akınına karışarak Arjantin'e geçti. O zaman yirmi iki yaşındaydı. Dinç, zekâvetli ve azim, irade sahibiydi. Talih onu tam yerine, asıl dininin yasak etmediği sanatların revaçta olduğu geniş bir sahaya göndermişti: Ziraat ve hayvan yetiştirmek Yezid kullarının esas işidir, zaten bunlar haricinde memnu kârlara başvurduğumuz için felaketlere uğradığımıza inananlar aramızda çoktu.

Babam pampalara daldı; sert bir iklimin ota, ata alışmış, çobanlığa, biniciliğe idman etmiş bir cevherli unsurundandı; hâlâ sadık kaldığı eski dininin sevdirdiği işleri yapmaktan büsbütün şevke, vecde geldi; ölçüye vurulmaz bir gayretle çalıştı ve muvaffak oldu. Sayısız koyun sürülerinin akçıl yün sırtları mera denizlerini köpürtüyor; yeleleri dağınık, kuyrukları şahlanmış kor gözlü atların bağrışa kışneye, bir plaj-

la gibi kaygısız yüzüstükleri görölüyordu. Boynuzlu büyük yayvanların koşuşarak, itişerek, birbirlerine abanarak suya nişleri bir lavın kayışı kadar dumanlı, sıcak ve korkunçtu.

Senyor Alfonso Della Yezidi üç sene evvel öldüğü zaman arjantin senatosunun en itibarlı azasındandı.

Alfonso büyük servetine bir tek mirasçı bırakmıştı: Fakülpeye devam eden bir kız; dili bir türlü İspanyolcaya yatmayan nasımdan ve Sincarlı uşaklarından Kürtçeyi de öğrenmişti. Bilirsiniz ki Kürtler Arapçadan aldıkları isimleri küçültürler, eğiştirirler: Fatma, Fato olur; Ayşe, Aşo; Zeyneb, Zeyno... Bu kızınki de Züleyha'ydı. Zeluh olmuştu; fakat İspanyollaşarak Zeli denildi.

Görüyorsunuz ki sizi şaşkınlığa düşüren şeyler, oldukça da bir muhacir sergüzeştinin çok tabii neticelerinden ibattır. Suriye ve Lübnan'dan Amerikalara gidip yerleşenler arasında zengin ve politik mevki sahibi olanlar epeyce bir cûm tutar."

Zeli yerinden kalktı, perdeyi açtı, camı itti. İçeriye bir gecesinin ıslak ot kokan serince havası doldu.

Palmir harabelerinin sütunlarını ve kemerlerini, gözle iz loşluğa alışınca daha iyi seçmeye başladık. Bana göğün görünmeyen tarafında ufak bir ay parçası var gibi gelmişti, yaklaşmış görünen yıldızların ışığındandı. Yıldızlar, toprağa yaklaşmış olmakla kalmıyor, her yıldızdan pek , nurdan bir tel uzanmış, bu teller harabelerin önüne, zaraya bir peri masalı hayaliliği veren gökyakut renginelli belirsiz bir tül germiştii. Hiç ses, kımıldama yok...

Zeli pencereden hem dışarıyı seyrediyor, hem mahzun bir tavırla söyleniyor:

“Arap çadırlarında dilden dile nakledilen bir efsane vardır: Bazı geceler bu heybetli harabeler arasında bir dişi aslan görünür, karaltılar içinde döner, dolaşır ve nihayet fi-gana benzeyen bir narayla çölü inletir, tekrar gözden nihan olurmuş... Bu, Zeyneb’in ruhuymuş; gelir, sevgili beldesinde saltanat günlerinin hasretini çeker, esirliğinin matemini tutarmış! Herkesin efsane bildiği bu vaka, bence inandığımı tenasüh akidesinin çok realist bir ifadesidir.”

III

Gökte Oturanın Dünya Yüzündeki Sülalesi

Yine yerimize geçtik. Zeliha, hikâyesine devam etti:

“İki sene oluyor, bir akşamüstü vekillerimle beraber çiftliklerimin en güzelinde tayları ayırtıyordum; tel örgülü avlunun kapısında bir Ford durdu. İçinden siyah sakallı, gürbüz, enli ve enliliğinden dolayı kısa boylu görünen bir adam inmişti. Önüme geldiği zaman elimi yakaladı, öptü ve başına koydu... Gözlerimi yüzüme kaldırmayarak ana dilimle dedi ki:

‘Beledisincar’dan geliyorum, ey Hüda’nın yanında yeri olan Yezidi’mizin kızı... Kullarının ayağını öpmek için gönderdiği Şeyh Şemun’um!’

Eğildi, ayağını tutup kaldırdı ve altına dudaklarını sürdü. Bu dudakların kösele altından sanki sıcaklığını duydum.

Allah'ın yanında yeri olan Yezid kimdir? Ve ben niçin onun kızıyım?

Size artık itikatımızın temellerini anlatmak lazım gelecek. Korkmayınız, yormamaya çalışacağım; mümkün olduğu kadar kısa bir hülasa. Yezidiler üzerine yazılmış olan eserlerde, mesela Bore, Guinet, Layard'ın, hatta Karmelit papazı Anastas, Şehristani ve Timur Paşa'nın etütlerinde lüzumsuz birçok tafsilat bulursunuz; öyle tafsilat ki en eski dinlerden biri olan Yezidiliği, Havarici kavgalarına yaklaştırırlar; Yezid'i Muaviye'nin oğlu sandırırlar, Müslümanlığın ve Hıristiyanlığın şeytanını bizim Tavus'umuz, Allah'ımız mertebesine çıkarırlar. Hayır! Bunlar yanlışır.

Biz Hazar Denizi'nin şark kıyılarında yaşamış bir ırktanız; belki bu ırkı şimdilik İranlı, Türk veya Kürt diye tayin edemeyiz. Muhakkak olan cihet, petrol kaynaklarının çocuklarıydık, onun için de ateşperesttik. İstila sarsıntılarıyla yerimizden koparak cenuba kaydık, fakat öyle bir yere geldik ki geçtiğimiz toprakların altından yine ateşin kılavuzluk ettiğine hükmedilebilirdi: Yerleştiğimiz yer tekrar bir petrol sahası oldu. Bakü'de fişkıran gaz, bugün insan eliyle konulmuş borulardan Batum'a akıyor, fakat toprağın içindeki damarlardan Musul tarafına, Kerkük'e sızıyor, Sincar dağını derinden aşarak...

Yezidiliğin esasında güneşe taptıran eski İran dinini ve bunu ıslah eden Zerdüştlüğü, Zendavesta'yı aramalıdır. İyi ve fena iki prensibin çarpışması: Ahuramazda ve Angramainiyo... Yani Farsçanın Hürmüz ve Ehrimen'i. Biz gönlümüzde bu akidelerle yola çıkmıştık, Hıristiyanlık önümüzü kesti, sonra Müslümanlıkla karşılaştık. Bu temaslar bir nevi fikir

karışıklıkları ve kaynaşmalar yaptı; artık Zend'in Avesta'sı yerine elimizde bir Muşafıras vardı: Kara kitap denilen kitabımız. Üç dinin ve eski, yeni birçok mezhep ve tarikat itikatlarının birleşmesinden vücuda gelen bu kitap Zendce değildir, ilk yazıldığı dilde Arami harfleriyle de değildir, Farisi bozması bir Kürtçedir.

Şayet sizinle bu gece esasta uyuşacak olursak, Yezidileri, itikat ve adetlerini pek yakından göreceğiniz için teferruata girmeyeceğim. Zaten asıl maksadım kendimi ve kutsi mahiyetimi anlatmaktı. Bunu iyice anlamanız için biraz daha sabırlı olmanız lazım.

Yezidi bir tanrıya inanır; fakat bunun altında bir ikinci tanrı daha vardır: Bu da bir teslistir. Katolikler, bilirsiniz ki Allah'ta üç şahsiyetin mevcudiyetine, bu üçün tek ve taksim edilmez bir birlikte, birbirlerine müsavî bir cevherden olduğuna itikat ederler. Bu üç şahsın üçü de, onlarca hakiki Allah'tır, ama yine Allah birdir; Müslüman ve Musevî imanı ile uyuşamayan, ancak Hintli ruhunu kavrayan bir itikat... Bizdeyse Allah ayrıdır, tektir; teslis onun yanında ikinci derecede bir mevkidedir.

Bu teslisi Tavus, Şeyh Hadi ve Yezid teşkil ederler. Yezid, Tavus'un oğludur; bildiğimiz şekilde bir insandı, İsa gibi insanlar içinde yaşadı, Rab'bin kanunlarını tanıttı, nihayet Allah'ın yanına erişti ve teslisin iki uzvu arasında yer aldı.

Yezid dünya yüzünde bir oğul bırakmıştı.

İşte ben bu ilahi ve mukaddes sülaleden gelen Prens Ali'nin ve aynı sülaleye mensup Prenses Ayşe'nin kızları olmak dolayısıyla Yezid'in de kızıyım... Yezid bende'dir, ben'im!"

Zeliha biraz sustu, yüzünden pembe bir buğu geçerek:
“Bir gün,” dedi, “ceddim Yezid’in nefhiyle¹ gebe kalınca yine Yezid yavrumda tecelli edecek!”

Ve yüzüme bakmamak için bir armut aldı, bıçağıyla dörde böldü, parçalarını çatalına takarak soymaya başladı. Sordum:

“Bu mertebemiz ve servetiniz size birtakım vazifeler mi yüklüyor?”

“Evet,” dedi.

“Bu vazifeleri yaptığınız sırada benim size bir faydam mı dokunabilecek?”

“Çok mümkün.”

“Ben bir Türküm. Türkiye, cemaatinizin barındığı yerleri bırakmıştır. Buna rağmen ve memleketime zarar veremeyecek şekilde benden gayenize hizmet memul² müdür?”

“Evet.”

Hâlâ armuduyla meşguldü; göğsünün sık sık kabardığını görüyorum...

Öyle halim, masum ve bir ufak kız gibi deminki nefh ve gebelik sözünden mahcup ki derin bir rikkat beni yerimden kaldırdı; yanına gittim, elini avucuma aldım. Baş tabağının üzerine eğilmişti; gözlerini arıyordum:

“İlah kızı,” diye hitap ettim. “Sana yardımcı olmak fırsatını veren tesadüfü takdis ediyorum.”

Gözlerini buldum. Sanki sözlerim onlara bir alevli duman gibi çarpmıştı; yavaşçacık ıslandıklarını gördüm; sonra küçücük birer çiy damlası pınarlarında toplandı, fakat düş-

1 nefh: canlandırma, ruh verme (mec.)

2 memul: umulan, düşünülen

medi, susam ve kehribar renkli yosunlar bunları zevkten bayıla bayıla emdiler.

Parmağını kol saatinin üstüne koymuştu. Baktım, gece yarısına on dakika kalmış. 1934 senesine gireceğiz.

Zeliha, heyecanının belli etmemek için yine konuşmaya başladı:

“Bana vazifemi öğreten Şeyh Şemun oldu. Çiftliğe nasıl geldiğini hikâyemin başında anlatmıştım. Bu adam gönlüme hitap etmeyi, şuurumun derinliğinde tortulanmış dini duygularımı üst tabakaya getirmeyi bildi. İki sene, gece gündüzlü, baş başa yaşadık, milletimizin derdine beraber yandık. Onu kurtarmak vazifesi, Allah’ın elime geçirdiği pek büyük servetle ve yine Rabb’in ihsanı olan yüksek mertebemle bana teveccüh etmekteydi... Buna bütün ruhumla, bütün ızanımla inandım!...”

“Din cihetini bir tarafa da bıraksak ekseriyetin imanına uymadığı için eza gören bir milleti, bilhassa milletiniz olduğunu düşünerek kurtarmak ve yükseltmek vazifenizdir; tebrik ederim.”

Parmaklarının uçlarını, hakkındaki fena düşüncelerimden özür diler gibi hürmetle öptüm.

Saat on iki...

Kadehlerimizi dudaklarımıza götürdük. Şimdi dünyanın henüz modası geçmemiş başka büyük Palmir’lerinde yılbaşı, gökleri yakan ışık bolluğu ve toprağı sarsan şenlik kasırgası içinde uğurlanırken çölün loş, sessiz, harabe Tüdmür’ünde, ben, bütün dünya ve ahiret şenliklerinden üstün tutmaya başladığım Zeli’yi, Zeliha’mı seyrederek, onun zevkini sürerek yeni bir emelle 1934 senesine girmiş oldum.

Cehennemi Söndüren Gözyaşı

Ertesi sabah uyanınca, garson, prensesin beni *Le temple du Soleil*'de¹ beklediğini söyledi.

Palmir harabeleri güneş ışığında yine ihtişamlı ve düşündürücü... Halbuki sabah aydınlığında heybetleri küçülten ve loşlukta azametli görünen manzaraları silikleştiren bir tesir vardır; ilk taze güneşe her şeyi olduğundan da basit, gurursuz, az manalı gösterir. Ayın ve alacakaranlığın dört taş yığınının bir abide haşmeti vermesi nasıl doğru dergilse...

Zeyneb'in beldesi bir araya toplanmış kemer ve sütunlardan ibaret, Baalbek gibi sıkışık, bir müzeye benzemiyor. Orada bir dizi kemer, burada bir sıra sütun, şurada kuleler, ileride hisarlar, geniş bir şehir kilometrelerce yayılmış... Fakat en seçme güzelliğini güneş mabedinde bulursunuz.

Tozlu, gölgesiz köy yollarından bu binaya doğru yürüyorum. Belli ki demin buralardan hayvan sürüleri geçmiş; yerde izleri, durgun havada kıllarının kızık kokusu var. İleriye bakıyorum: Hurma ormanı cenup ufkunu koyu yeşile boyamış; harabelerin varlığını kabartan ne lüzumlu bir tablo zemini yapmış!

Zeliha'yı, Şeyh Şemun'la beraber mabedin yüksek bir terası üstünde buldum. Anlaşılan Yezidi keşişi artık samimiyetimizin çevresi içine girmişti... Bereket ki lakırdı etmiyor, hiçbir tarafa bakmıyor, kendi içine dalmış, vecit halindedir.

1 *Le temple du Soleil*: Güneş Tapınağı (Fr.)

Sakalından dolayı yaşlı sandığım bu adam benden gençtir; kırkı aştığına ihtimal veremiyorum... Ve o kadar sağlam, boğa gibi adaleli ki şimdi tepesinden seyrettiğim bu mabedin ortasında, vaktiyle dikilip duran Baal'in kunt ve gürbüz heykeline benzetiyorum. Bu heykel de Şemun gibi gür sakallıydı.

Zeliha bana rehberlik yapıyor:

“Baal kelimesi, bilir misiniz bir Sümer kelimesidir; Türklerin nispet iddia ettikleri Sümerce... Sümerlerin Enlil ilahına, sahip manasına Beel ismi verilmişti; bunu Akadlar aldılar, en büyük putlarının adını Beel yaptılar; Beel, sonra Babilliler gelince Mardok dedikleri ilaha geçti. Sami ırklar, dillerine uydurarak onu Baal şekline sokmuşlardı... Demek ki Baal bir Türk, Babilli, Fenikeli, Yahudi ve Arap putudur ve bu mabette hepsinin birer derece hakları vardır. Benim hakkım da var; zira güneş mabedindeyiz, biz doğan güneşe ibadet ederiz. Bu sabah ilk işim, tanyeri ağarmadan buraya gelmek oldu; doğan güneşe, kendi adına yapılmış şu ulu ibadethanede rükûa vardım.”

“Bunları, bu rükûları, niyazları kanaatle mi yapıyorsunuz?” demekliğime içinde bulunduğumuz azametli mabedin kutsiliği mani oldu; vapurda gördüğümü de söylemedim. Tereddüdümü sezen genç kız, bu halimi başka bir düşünceyle tefsir etmiş olmalı ki, şöyle dedi:

“Cemaatim kitap, niyaz ve ayinleri hakkında sır vermez; fakat bu, etraflarını çeviren müteassıb¹ ve mütecaviz² düş-

1 müteassıb: kendi dininden ve milletinden başkalarına kin ve düşmanlık besleyen; hiçbir yeniliği kabul etmeyen

2 mütecaviz: saldırgan, tecavüz eden

man kitlelerinden korunmak için kurulmuş bir kaideydi. Yirminci asrın laik ve ciddi bir münevverine açılmakta mahzur yoktur. Bilhassa siz dostumuz ve yardımcımız oluyorsunuz. Hakkınızda bu sefer Ankara'dan getirttiğim malumat da görür görmez bana itimat veren şahsiyetinizde yanılmadığımı ispat etti.”

Bir cigara uzattım. Güneş yakıcı olmaya başladığından Zeliha kısacık saplı yağlıboya şemsiyesini açtı; Baal mabedinin yeşil somaki sütunu kenarında, belki de Zeyneb'in bir zamanlar oturduğu yerde, taze, taravetli, rengârenk bir çiçek açılmıştı.

Yüzümüze bakmayan Şeyh Şemun'dan, nedense yine bakmadan görüyormuş gibi çekindiğim için hayranlıkla dolu gözlerimi, yeni açmış her çiçekten daha bakır kokması lazım gelen bu sıcak etli, diri ve dinç genç kız vücudundan, koparır gibi zorla ayırdım; ufak tefek serapların belirip silindiği çorak düzlüklere çevirdim.

“Milletimi kurtarmak, korumak, onu daha medeni yaşatmak için Şeyh Şemun'la beraber hazırladığımız projeyi anlatmama bilmem ki burası müsait midir?”

“Neden olmasın?” der gibi bir işaret yaptım ve dinlemeye hazır olduğumu anlatmak için ben de bir cigara yaktım.

“Bugünkü politik coğrafya bakımından Irak, Suriye ve Türkiye arazisinde yerleşmiş bulunan cemaatimin Kafkasya'da Surhdar ve Hindistan'da Lebkos adını almış iki ufak şubesi vardır; yekûnumuz aşağı yukarı seksen bin kişiyi bulur. Bu halkı, evvela Sincar'dakilerden başlayarak bir yere toplamak ve onlara modern, emniyetli bir yurt kurmak... İşte projemizin ana hattı.”

“Muazzam bir iş!”

“Arjantin’de aylarca meseleyi tetkik ettim. İlk düşün-
cem, tabiatıyla bulunduğum ülkeyi seçmek oldu; fakat Ar-
jantin hükümetinin muhacirler için koymuş bulunduğu yeni
kanunlardan başka, yol uzaklığının tahmil edeceği masraf
karşısında bundan vazgeçmek mecburiyetinde kaldım; hal-
kı ikna da mümkün olamayacaktı.”

“Bunları oldukları yerde bırakmak ve azlıkları naklet-
mek daha kolay değil midir?”

“Keşke böyle olabilseydi... Lakin bugünkü Irak’ın vazi-
yeti bize emniyet veremiyor: Hükümet Arap imparatorluğu
hülyası kuran ve Müslümanlık aleminin merkezi olmak iste-
yen rical elindedir... Henüz teşekkül halinde oluşu da dü-
şündürücü bir nokta! Son gazete haberlerine göz gezdiriniz.
Nasturileri, velev haklı da olsa, hudutlarından dışarı atmak
derecesinde bir haşinlik gösteriyor ve İngiltere de umumi
harpte Türkiye’ye karşı alet olarak kullandığı bu unsurun
yeni felaketine kayıtsız duruyor. Azlıkları yalancı vaatler-
le çokluğun üzerine hücum ettirip sonunda yine çoklukla
uyuşmaya mecbur eden emperyalist bir devletten beklenen
budur. Yarın birçok milli ve dini feci vakalara sahne olması
muhtemel bir yerde küçük cemaatimi barındıramam.*

Suriye’ye gelince, Fransızlar, bir gün belki de idareyi
yerlilere bırakacaklardır; bunun neticesi olarak öyle karışık-
lıklara şahit olabiliriz ki, arada Filistin’deki siyonist teşkilatı-
nı örnek tutarak kuracağım modern yurt bir yangın yerine

* Nitekim 1935’te Irak hükümeti Yezidilere karşı da harekete geçmiş, Sincar’a as-
ker göndermiş, katiller, idamlar, Suriye’ye ilticalar olmuştur (RHK).

dönebilir... Zaten arz-ı mukaddesteki mamureler için aynı akıbet beklenemez mi? İtikat ve adetleri ekseriyetçe çirkin ve dine küfür telakki edilen bir mezhep şarkta refah ve felah bulamaz.

“Biz komşularımız için, bütün ezilmiş milletler için iyi akıbetler diliyoruz. Şu var ki Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılmış bu ülkelerin mukadderatı Akdeniz siyasetine bağlıdır ve ona göre değişikliklere uğrayacaktır...”

“...İşte onun içindir ki buralarda büyük devletler istedikleri zaman hadise çıkaracak elemanlar, entrika yaptıracak ekalliyetler barındıracaklardır.”

“...Ta ki bunları ezdirip müdahale vesilesi elde etsinler!”

Zeliha anlayışından memnun oldu; yüzünde gözlerinin busesini duydum ve rayihasıyla okşandığımı fark ettim. Yere düşen ağızlığını verirken içimde bir tatlı ezginlik vardı; bunu gizlemek için lüzumundan fazla ciddi bir tavırla sordum:

“O halde?”

“O halde bize bir yurt lazım ki orada sarsıntılardan kurtulup ecnebi entrikalarını hiçe sayacak bir kuvvetli devlet ve bir kudretli millet hâkim bulunsun... Medeni kanunlarla idare edilen bir memleket!”

“Türkiye’de, benden iyi biliyorsunuz ki tarikatlar, ayinler, şehlikler, müritler ve tekkeler, buna benzeyen dini teşekküller kaldırılmıştır.”

“İyi ya... Yezidilik bütün zahiri alametlerinden sıyrılmış tek dindir; bizim ne mabedimiz, ne minare, ne çan, ne haç, ne vaız, hiçbir işaret ve ayinimiz yok. Adetlerimiz ise kimseyi

incitecek mahiyette değildir... Mesela benim balık yemememden komşuma zarar gelir mi?”

“Hayır... Fakat, rica ederim, niçin balık yemezler?”

“Yemezsiniz, demiyorsunuz... Anlaşılan bana bu çeşit adetleri yaraştırmaya diliniz varmıyor; ziyanı yok, sebebini yine öğreteyim: Dedem Yezid, doğduğu şehri bırakıp Allah’ın emir ve nehyini¹ talim için başka memlekete giderken önüne bir deniz çıktı ve yolunu kesti; balıklar ayaklarının altında sımsıkı toplandılar ve ona sırtlarının üzerinden bir köprü kurarak öbür kıyıya geçmesini temin ettiler. Bu yardımdan dolayı balıkların kutsiyeti vardır.”

“Musa’nın Kızıldeniz’i geçmesini hatırlatan bir rivayet... Hoş, dinler birbirlerine benzerler ve birine inanınca ötekilerin hikâye ve efsanelerine inanmamak için sebep kalmaz. Yunus’un balık sayesinde kurtulduğuna inandıkları halde balık yemekte zarar görmeyenlerle kıyas edilirse, Yezidilerin iyiliği unutmadıkları anlaşılıyor.”

“Fenallığı da hoş görmüşlerdir. Osmanlı tarihinde, hatta son senelerde bağrınızda yaşayan ve lütfunuza uğrayan irili ufaklı unsurlar size silah çekti, hıyanet etti, fakat Yezidi boyun eğdi. En sonunda, ordularınız çekilirken Sincar eteklerinde geçen bazı çirkin hadiseler İngilizlerin teşvikiyle değil, zoru, tehdidiyle yapılmıştır.”

Sözünü yalanlayacak bir vaka hatırlamadığım için düşmanlığına az uğradığımız anlaşılan bu acayip unsurun güzel ilahına sevinçle baktım ve onu sevmenin bir vicdan azabı vermeyeceğini düşünerek oldukça rahatlık duydum.

1 nehiy: bir işin yapılmasını yasak etme, engelleme, menetme

Şimdi harabeleri geziyoruz ve kuracağımız mamurenin olanlarını konuşuyoruz.

Güneş mabedinin avlusu içine yerleşen bir bedevi köünü Fransız hükümeti kaldırıp uzağında yeni yaptıkları bir köye taşımış. Artık Baal Puthanesi kerpiç ve gübre yığınlarından temizlenmiştir; tezek ve hurma lifi dumanıyla ararmış mermerler silindi; ayakta kalmış olan sütunlar, arı bellerine kadar gömüldükleri süprüntü eteklerinden urtularak bodurlaşmış ve cüceleşmişken tekrar boy atıldılar, ndamlaştılar. Yere yatmış kemerler meydana çıktı; yağmur ve kırağılarla yıkandı, güneşin sıcak cilası ve ayın serin adifesiyle parladı. Sütun başlıklarına ve kemer kenarlarına işlenmiş palmiye yaprakları artık taze, dalında gibidir. aassubun kafalarını kopardığı uzun entarili, ellerinde kah, sedirlere uzanmış kadın heykelleri, başsız olmalarına ağmen, kumaş altından sezilen dolgun göğüslerinde ve iri ulçalarındaki kaba manadan dolayı yine canlıdırlar ve çöle tina'yı ve Roma'yı getiren Palmir gecelerinin nasıl fıscla,¹ curla geçtiğini kâfi derecede anlatıyorlar. Sami kızı Zeyneb, Grek kültürüyle Atinalılaştı; hatta bu tesirle, Tüdüür adını Grekçeye çevirerek Palmir bile yapmıştı. Önümüzde duran bir Palmir medeniyeti ve şu mermerlere kamış çizgiler Palmir yazısıdır... Yanımda dolaşan mermer nasüplü medeni kız da Yezidilerin loş tarihine bir yirminci r ışığı serpmek isteyen bir bugünün Zeyneb'idir."

Onun düşündüğü şu:

Türkiye'de doğu vilayetleri nüfusa muhtaçtır ve orada

bir muhaceret, bir mübadele siyaseti yapılmaktadır. Seçilecek bir yerde ilk Yezidi mamuresi kurulacak; bu iyi netice verince, aynı cemaati bir noktada toplu bulundurmak belki mahzurlu görüleceği için, Anadolu'nun herhangi bir tarafında, ikinci, üçüncü yuvalar vücuda getirilecek... Şimdilik ilk koloninin tesisi lazım... Zeliha bunu en modern şekilde yaptıracak, kendisi de orada yaşayacak.

Şeyh Şemun Fransızca bilmiyordu; fakat yine ihtiyata lüzum görerek usulca dedim ki:

“Ya ben? Ben nerede yaşayacağım?”

Başından uzakta, kapatmayacak gibi omzunda tuttuğu şemsiyesini çekti, altına gizlendi, hiç cevap vermedi. Bir müddet konuşmayarak yürüdük. Sonra etrafımızı köylüler aldılar, göğüslerinden çıkardıkları düğümlü mendillerini dişleriyle açarak içindeki renkli taşları ve eski sikkeleri satmak için gü-lünç Fransızcalarıyla dil dökmeye başladılar. Bunlardan kurtulunca şiş karınlı bir sürü çocuk yolumuzu kesti; fakat Şeyh Şemun'un Arapçası ve uzun sakalı bunları korkuttu.

“İşte ben, bizim çocuklarımızı bu halden kurtaracağım. Bahçeli mektepleri, bir örnek elbiseleri, dispanserleri olacak. Bizce lisanın ehemmiyeti yok... Zaten asıl dilimiz, zannediyorum, eski İran lehçelerinden biri, Persçe veya Pehlevicedi; şayet projemizi kabul ettirebilirsek ben de Türkçe öğreneceğim.”

“İlk kelimeleri güzel ağzınızdan işiteceklere ne mutlu!”

Ben bunu söylerken Palmur müzesinin kapısındaaydık; o, işitmemiş gibi şemsiyesini kapamakla meşgul göründü, bir şey demedi.

Otelin terasasında öğle aperatifi alıyoruz. Zeliha neşelidir:

“Size bizim hoş lejandlarımızdan bazılarını anlatayım,” dedi. “Mesela bir tufan hikâyesi: Dünyayı basan sular çekilir gibi olunca Nuh’un gemisi kayaya çarpıp tehlikeli bir yara aldı. Nuh sordu:

‘Bu deliği kim kapatacak?’ Yılan ortaya atıldı:

‘Ben,’ dedi, ‘şu şartla ki benî Âdemi¹ elime teslim edeceksin, kanını emeyeceğim.’ Nuh teklifi kabul etti, fakat delik kapanıp tehlike kalmayınca yılanı yakaladı, ateşte yaktı ve küllerini rüzgârın önüne serpti. Bu küllerden pireler meydana geldi ve insanların kanını, dünya durdukça usul usul, azar azar emmeye koyuldu.”

“Güzell!... Tenasübe² dair efsaneler de olacak.”

“Var. Bizim pir dediğimiz büyük şehirlerimizden biri öldü ve gömüldü. Ruhu sığınacak bir yer arıyor, durgun bir gölün üzerinde şaşkın ve kararsız dolaşıyordu. O sırada kendi genç kızı su kenarına itmişti; testisini doldurdu, birkaç yudum içerek hararetini bastırdı. Dokuz ay sonra bir oğlu dünyaya gelmişti. Bu çocuk o büyük pirin kendisiydi!”

“Şarap mübah mıdır?”

“Evet; hatta ‘Eucharistie’ yapan köylülerimiz vardır. Mesela tek tük bazı köylerde halkımız, Hristiyanlar gibi bir masa etrafına toplanır; reis eline şarap dolu bir kupa alır, yukarıya kaldırır. Müritler sorarlar:

‘Bu nedir?’ Cevap verir:

‘Bu, İsa’nın kupasıdır. İsa onun içinde mevcuttur.’ Ka-

1 Benî Âdem: Ademoğulları, insanlar

2 tenasüp: birbirine uyma, yakışma

dehi ağzına götürür ve sonra, derin, hürmetli bir sükût içinde bekleyen cemaate bu kadehi, birer birer sunar. İsa bizim de en büyük peygamberlerimizdendir. Yalnız, onun çarmıha gerildiğine inanmayız. Çivilerden birisini İsa'ya inananlardan biri Yahudilerin elinden çalmıştır ve çarmıh cinayeti bundan dolayı yapılamamıştır.”

“Vaftiz yapar mısınız?”

“Hem vaftiz, hem de sünnet, ikisini de yaparlar. Yezit sünnetin hamisidir. Sünnet edilen çocuk veya sağdıç ameliyata başlanırken: ‘Ben nurlu Yezid’in kurbanıyım!’ der. Teslise dahil Şeyh Aadi de vaftizi himaye eder. Benim en beğendiğim kıssalardan biri de şudur: Memnu meyve vakasından sonra Allah, Âdem’i cennetten kovmakla kalmadı. Onu cezalandırmak için cehennemi kurdu. Fakat Âdem topraktan bir testi yaptı, içine gözyaşlarını biriktirdi ve dolunca ateşin üstüne döktü, ateş söndü, böylece kurtularak kendisini ve kendinden sonra gelecek nesli müebbet azaptan kurtardı.”

“Gözyaşının ve onun temsil ettiği nedametın kudretini göstermek itibarıyla çok hoş bir efsane!”

Uzaktan bir hecin bölümü göründü.

Palmir çöl zabıtasının merkezidir. Burada bir telsiz istasyonu, tayyare üssü, askeri kuvvet bulunuyor. Hecinsüvarlar başlarına omuzlarından aşağı sarkan uzun, beyaz kefiye ve çifte kordonlu siyah agel koyuyorlar; zabitlerinden bazıları dünyanın yetmiş iki buçuk milletinden toplanmış *lejyon etranjer*¹ mensupturlar; yılmaz ve yorulmaz adamlardır. Korkunç, karışık, belalı mazilerinin cezasını çektikleri bu

1 légion étrangère: yabancı lejyon (Fr.)

alevsiz ve alevsiz olduğu için de renksiz, şekilsiz, şiirsiz cehennem o kadar alıştıkları, uyuştukları bir yerdir ki, mücrim¹ halinden çıkarak artık zebaniye dönmüşler, o cehennemin bekçileri, gözcüleri olmuşlardır. Bunlar ateşi gözyaşıyla değil, alın teriyle söndürmek yolunu tutmuş pervasızlardır. Sert hatlı kavruk, kemikli, buruşuk yüzleri, gülerlerken Dante'nin kitabına dehşet ekleyen iblis çehrelerini hatırlatıyorlar; zayıf ve endamlı vücutlarında Mefistofeles'in çevikliği ve kayıcılığı vardır.

Hecin kafilesi önümüzden geçiyor; bütün başlar ve gözler Zeliha'ya çevrildi, adeta selam vaziyeti... Lejyon zabitlerinin bu genç, şık, gülümseyen güzel kıza bakarken eski hayatlarına ait ne gibi kadın hatıralarıyla yandıklarını düşündüm, üzülmeye başladım. Onların loş maceralarıyla hiçbir münasebet bulmamakla beraber içine düştüğüm yeni sergüzeştten gönlüme, ürperti veren bir soğuk korku damladı.

Porto kadehimi, cesaret ve kuvvet almak istiyormuşum gibi bir yudumda boşalttım.

V

Çöl Zebanilerinin Meclisinde

Şeyh Şemun sordu:

“Pasaportunuz Irak için vize edilmiş midir?”

“Hayır,” dedim.

Bir lahza durdu, sonra:

1 mücrim: suçlu

“Zıyanı yok, sizi kolayca geçirebiliriz.”

Yarın Sincar Dağı’na hareket ediyoruz. Bana Yezidileri kendi yurtlarında nasıl yaşıyorlarsa oldukları gibi gösterecekler... Ta ki emniyet hâsıl edeyim, memleketime dönünce arkadaşlarım olan hükümet adamlarını fikrimize ısındırayım. Zaten Seliha da Arjantin’den yola çıkmadan ewel Şeyh Şemun’a bir şart koşmuştu: Cemaatini yerlerinde tetkik etmedikçe projenin tatbikine yanaşmayacaktı. Bana bir ay sonrası için randevu vermesi bu sebeptendir; vazgeçerse hiç açılmayacak, Palmir’de veda edip Mandoza’ya dönecekti. Yurt planıyla alakalı olan memleketlere dair bilgisini artık anlamıştım; benimle fazla meşgul olması da vapur komiserinin nüfuzlu bir adam diye tavsiyesindendi. Beyrut’a inince Ankara’daki Cenubi Amerika ticaret mümessiline mektup yazıp hakkımda malumat istemiş, Musul’da verdiği adrese yirmi gün sonra muvafık cevap almıştı.

İşte bunlar üzerinedir ki buluşmuş, konuşmuş, aramızda sır bırakmamıştık. Zeliha’nın projesine bağlanabildiğimi sanmıyorum; bu işe kanaatsizce sürükleniyorum ve vicdanımı avutmak için: “Hele yakından bir göreyim, kimbilir, belki, olabilir ya...” gibi şüpheler icat ediyorum. En doğrusu şudur: Zeliha’dan ayrılamıyorum! Fakat ayıp bir şey yapmış olmamak için yurt hülyasında ümitlerini artıracak harekette de bulunmuyorum. Sözümü sona sakladığıma vakıftır.

Evet, yarın pek erken yola çıkacağız.

Yezid’in kızı izahat veriyor:

“Yolumuz uzunca... Deyrizor’dan sonra Musul tarafına sapmayacağız, hudutta kontrol vardır, sizin pasaportunuz vizesiz; onun için Şimal tarafını seçtik, Hasiçe’den geçece-

ğiz ve Kevkep Dağı'nı çevirerek Sincar eteklerine varacağız. Vaktimiz olsaydı size Kevkeb'i yakından gösterirdim; bu sönmüş bir volkandı, tepesine çıkınca kraterinin, hemen duman ve ateş salıverecekmiş gibi karakteristik manzarasını beğenirdiniz. Zaten bir müddet kurumuş lavlar ve yanmış taşlar üzerinden gideceğiz. Akşama Suriye hududunu aşmış ve Irak tarafındaki şatomuza konmuş olmamız lazım geliyor. On saat sürecek bir mesafe... Hava da bozuyor, mevsim kış, günler kısa, ayrıca çöl. Yol denilen şey, biliyorsunuz izdir... Yani sıkı bir yağmurdan sonra yok olan bir geçit!"

Zeliha'nın anlattığı zorluklara kayıtsızım; mademki onunla beraberim, yan yana, diz dize bulunacağım...

Palmir'de son akşamımıza bir eğlence karıştı: Vapurda tanıştığımız mevki kumandanı Vio'nun davetini kabul etmiş, beş çayına gitmiştik. Mariette-Pacha'daki sivil elbisele-ri içinde nüfuzsuz bir adama benzeyen kaymakam burada Baal ilahının yerini almıştır; iyilikle fenalık elindedir, hem Hürmüz, hem Ehrimen'dir. Hecin müfrezeleri, telsizler, tayyareler, mitralyözler ve bombalar işlemek için bu bücür Mars'ın emrini bekliyor; haydutluğun ve gazvenin¹ önünü alan odur. Cezayir ve Tunus illerinde çeyrek asırdır bedeviy-
le ya ahbap, ya hasım olarak düşe kalka, sevişe vuruşa, artık beldeyi yadırgamış, çöle iklimleşmiştir.

Zeliha'yla beni Popota aldılar. Popot, zabitlerin hep bir arada yemek yedikleri, vakit geçirdikleri bir tahta pavyon-
dur ve kendine göre süslüdür: Duvarlara resim bilen bir lej-
yoner, tabura ne kadar zabit geldiyse hepsinin, giderlerken
sıra ile portrelerini çizmiş; ayrıca hurma liflerinden örülmüş

1 gazve: Arap aşiretleri arasında yapılan savaş

hasırlar, yelpazeler asılı. Yeşile boyanmış vejetalin kutularından salon çiçekleri sarkıyor; şarap fıçılarında palmyeler büyötmüşler. Köşede, yan oturtulmuş bir cepbane sandığı üzerinde gramofon. Masaların örtöleri tiril tiril ütölö...

On kadar zabıt bir revö için hazırlanmış gibi itınayla giyinmişler, yeni yıkanmışlardır; tıraşlarının tazeliğı fark olunuyor ve havada fazla israf edilmiş bir Jan Mari Farina kolonyası duyuluyor.

Kaymakam, bir generale takdim vaziyetinde birer birer isimlerini söyledi, onlar da birer birer saftan ayrılıp selam verdiler, el sıkıldılar.

Zeliha bir düzine genç, dinç, macerasever erkeğın ortasında haftalarca, aylarca, senelerce, ta Beyrut'a veya Marsilya'ya gidecekleri zamana kadar hepsinin uykularını kaçtıracak derecede güzeldir, incedir, hülya ve istek vericidir... Kadındır! Yürüyüşünde, konuşuşunda, gülüşlerinde bir başkalık, bir mekanik canlılık ve oynaklık seziyorum. Bu bir düzine genç onun cinsi duygularını ister istemez harekete getiren bir löklanşe¹ bataryası yerine geçmiş, dokunur dokunmaz elektrik zili gibi boşanmaya hazırdır ve bu zillerdeki gibi de vücudu cereyanlı, hassas, yarı titrektir.

Çay içtik. Dışarıda sıkı bir yağmur başladı; pavyonun tahtaları üzerinde damlaların hem çalan, hem oynayan keyfini duyuyoruz.

Bu sırada içeriye bir çavuş girdi, kaymakama bir kâğıt verdi. Çöl kumandanının yüzü gülüyor:

“Efendiler!”

1 leclanché: bir tür pil çeşidi (Fr.)

Bütün zabitler vaziyet aldılar... Ben de eski bir alışkanlıkla öyle yaptım; dinliyoruz:

“Mülazım Karpenski, Mülazım Petrof!”

İki genç saftan ayrıldı, yüzlerinin kızardığını gördüm; bekledikleri iyi bir haber var.

“Senebaşı listesinde Lejyon donörün¹ şövalye rütbesine nail oldunuz. Tebrik ederim!”

Sonra Zeliha’ya döndü:

“Prenses,” dedi, “küçük yuvamıza uğur getirdiniz, sizin güzel varlığınız zaten bir şenlikti, bayramımız çiftleşti.”

Bir bir arkasına şampanyalar açılıyor; hepimiz neşeliyiz, fakat zabitler neşeden taşıyorlar. Gramofon Mistenget’in *Paris bir sarışın kızdır, herkesini hoşuna gider*’ini çalıyor; eski Palmir’e yeni Palmir’in şarkı şeklini almış şehvet iniltisini naklediyor. Arkasından bana bir lüzumsuz nezaket olarak *Konstantinopol* dinlendi... Mütareke senelerinin zehrini içime döken bir fokstrot... İstanbul’un Rus barlarında istila ordusu askerlerini zıplatan hava! Fakat misafiri olduğumuz çöl zabitleri bu oynak bestenin beni üzdüğünü bilemezler. Neşemi bulmak için Zeliha’ya bakıyorum, baktıkça, yavaş yavaş geçmişi unutuyorum, yabancılar ve eski hasımlar karşısına beni izzetinefsimle çıkaran şerefli neticeyi takdis ediyorum. Hatta yaşıma uymayacak çocuksu bir sevincin yüreğimi bayılttığını duymaktayım; bütün bu erkeklerin bana gıpta ettiklerine kaniyim. “Ne talihli adam,” diyorlar, “şu genç kızdan bizim gibi biraz sonra ayrılmayacak, beraber bir otelde kalacaklar, bir otomobilde gezecekler...” Bu gurur, arkamızdan neler düşüneceklerini, neler konuşup ne tahminler

1 légion d’honneur: Fransız nişanı

yapacaklarını ve fikirlerini nasıl apaşça kelimeler ve kaba işaretlerle anlatacaklarını düşününce bir hiddete çevrildi.

Kıskançlığın temelini kendisini üzmek, işkenceye sokmak meylî teşkil eder. Kıskançlar, kıskanacak vesileleri dört gözle ararlar ve beklerler. Kıskançlık üzüntüsünden zevk, hatta şehvet duyarlar. Ben bu kıskançlardan değilim. Benimki gülünç veya iğrenç olmak vehminden doğan bir utanmadır. Bunun azabından kaçırım.

Bereket ki Zeliha saatine baktı.

Derin ve kederli bir sükût. Kadın gidiyor... Bu serin neşe fiskiyesi kapanacak; çölü yarın daha kuru, daha boş bulacaklar. Göklerinde bir havai fışeği söndü; karanlığı daha karanlık görecekler ve "Çölde bir serap daha!" diyecekler.

Beklenilmeyen bir eğlenceden başları biraz dumanlı olarak yan yana, birbirlerine sokulmak meylîyle, geceleyin yerlerine dönen bir çiftin yürüyüşünü uzaktan seyretmek bile hoştur.

Bizi böyle seyrettiler.

Otelin önüne gelip de otomobilden indiğimiz zaman merdivende Şeyh Şemun'u bekler vaziyette bulduk. O ne düşünüyor? Daima sakın, kendi içine gömülüdür; fakat bu kapalı, kapanık, içinde neler sakladığını merak ediyorum.

Belki hiçbir şey, belki de her şey...

"Merhaba, Şeyh!" dedim.

Hürmetle başını eğdi. Ve eğilince elektrik ışığına çarpan kuzguni siyah sakalının buklelerinden, karanlık Boğaziçi sularındaki gibi terebentin donukluğunda, gümüşkiye çalan yarı cilalı bir yakamoz geçti.

Göstermediği için gözlerinden ne geçtiğini göremedim.

Fırat'ın Öte Yüzü

Tanyeri ağarmadan otomobile bindik. Ben Zeliha'nın yanındayım. Şemun şoförün...

Sabaha kavuşması yakınlaşan bu ıslak çöl gecesinin, madden kömürü gibi ara sıra aklaşan, çok parlak bir siyah kadi-feliği var.

Hepimiz susuyoruz, belki de uyukluyoruz. Neden sonra gözlerimi açınca gökte tüylü ve gıcıklayıcı bir renk, bir çağ-la bademi yeşilliği buldum: Sabah oluyor. Önce açık sandığım hava puslu, bulutlu, nemlidir. Camlarımız buğulanıyor. Uyandıgımı gören Zeliha, neşeli bir sesle:

“Bonjur!” dedi.

Güneş içinde ve elektrik altında güzel olduğunu bildiğim yüzü, cildin en ufak pürüzünü bile belli edici bu göz almayan ve aldatmayan ölçülü ışık karşısında büsbütün taze, mat ve iştah verici nokta onu öpmek arzusunu daha hiçbir zaman bu kadar kuvvetli duymamıştım. Öpmek değil, daha başka bir şey, bir içime sindirmek hırsı... Öyle fizyolojik bir imrenme ki, elimde olmayarak yutkundüğümü anladım ve görmüş olması ihtimalinden utandım.

Fırat'a doğru dümdüz akıyoruz. Şimdi Şamiye'deyiz; Suhne'yi geçtik. Burası kükürtlü suyu ile son vahadır. Artık asıl kurak ve çorak çöl etrafımızı sardı; çoğu vakit kupkuru kalan kuyulardan başka buralarda su bulunmaz.

Şoför birden başını çevirdi:

“Gazal!” dedi ve bir yeri işaret etti.

Uzakta bir sürü gördük. Bizim yaklaştığımızı anlayınca otlamak için yere eğilmiş başlar secdeden kalkan cemaatinki gibi, hep birden dikildi. Ceylanlar hiçbir tayda görmediğim latif, çevik, zemberekli bir hareketle kış attılar. Arka ayakları pervane gibi işledi, kumu, birden köpürttü. Küçücük kuyrukları oyluklarının arasına sıkışmış, yarım kavis çizerek kayıp gittiler. Biraz ötede askerce bir intizamla yine durdular. İçlerindeki teke aralarından ayrıldı, geriye döndü, adeta dimdar vazifesini yapıyordu; kendisini feda etmek istedi, dikildi ve bekledi... Sürüsüne kaçmak fırsatı veriyordu.

Biz de onun rahatça kaçıp dişilerine kavuşması için otomobili durdurduk. İri kirpikli kara gözlerinin canlı aynasında yüzünü görece kadar başlarını göğsüme çekemediğime ve çöl otu kokan sürmeli ağızlarından öpemediğime acıdım...

Vuramadığıma değil!

Saat sekize doğru önümüzdeki çukurda bir geniş sis tabakasının çöküp kalmış olduğunu gördük. Şeyh Şemun dedi ki:

“İşte Fırat!”

Zeynep de Romalı akıncıların önünden kaçarken, aynı yeren Fırat'ı böyle görmüş olacak... Palmir'deki muhasara¹ hattını beş, on atlı ile gizlice geçmiş, baba yurdu olan Mezopotamya'ya iltica için Fırat istikametinde doludizgin koşmaya başlamıştı. Akıncılar işi sezmişler, kraliçenin peşindeydiler; çölde müthiş bir yarış oluyordu. Bana öyle geliyor ki Zeyneb'in purpr mantosu, alacakaranlıkta ve en önde bir iri kıvılcım gibi iz bırakarak uçuyordu. Bu kıvılcım, şayet sönmeden Cezire'ye erebilirse İran ordusuyla birleşerek bir

1 muhasara: kuşatma

volkan azametini alabilirdi. At bu kıvılcımı, Zeynep de bu ümidi taşıyordu.

Kafile birden haykırdı:

“İşte Fırat!”

Fılvaki koca ırmak renksiz çölde bin bir bükölünden birisini parlatarak, sinmiş yatıyordu. Fırat kaçanların selame-tiydi, kovalayanların felaketi: Zeyneb’in kafilesi geçit yerini bilir, kolaylıkla aşar, karşı yakadaki baba toprağına kavuşur-du. Roma askerleriyse nehir boyunda ve duraklayacaklar, ya-hut içine atılıp boğulacaklardı. İki takım arasındaki uzaklık gittikçe daralırken, Fırat’ın ışıklı göğsü gittikçe genişliyordu. İmparator Orelen’in Avrupa’da barbarlarla boy ölçüşmüş korkunç süvarileri yalın kılıç, nara atarak ve mahmuz vura-rak son bir gayret daha gösterdiler. Kafileler birbirine girdi.

Zeyneb atından devrilmiş, gözleri zilletinden tutu-şarak, galiplere dikili, yerde bir kızıl Anka gibi yatıyordu. Yakaladılar, altın zincirlere vurarak Antakya ve Roma’da İmparator’un zafer alayına soktular.

Ben bunları düşünürken Deyrizor’u bulduk; ihtiyat ben-zin ve su aldık. Deyrizor Suriye çölünün asıl payitahtıdır;¹ binlerce metre murabba arazi içinde en büyük merkez ora-sı, çöl denizinin hakiki adası...

Biraz sonra dar bir asma köprüden Fırat’ı geçerek Mezopotamya’ya ayak basmış olduk. Artık Mezopotamya’da Babil ve Ninova toprağındayız. Zeyneb diyarından Semira-mis’inkine geçiyoruz. Tarihlerinde, velev hayali, büyük bir kadın bulunan eski ve yeni milletlere ne mutlu.

¹ payitaht: başkent

Yağmur çiseliyor; otomobil ara sıra patinaj yapmaya başladı. Tekerleğin birine zincir vurduk, sonra arabanın içinde yemek yedik. Hattarasını unutamayacağım yemeklerden biri de bu oldu. Zeliha'yla diz dizeyiz. Kızarmış tavuk ve Bordo şarabı kokusuna mandalinaların¹ rayihası karışıyor. Kabukları soyulurken ıtırli ve eterli bir hava serpen bu nazenin yemişlerin yaprakları henüz üzerlerindedir. Yemyeşil, gergin ve keskin kokuludur. Birkaçını ısırdım; ağzım tarçın ve zencefili hatırlatan bir lezzetle doldu. Rutubet ve rayiha içindeyiz.

Gökle aynı gümüş rengine olan, birbirine yapışık, iki sonsuz düzlükte tek bir siyah noktayız. İzleri seçmek güçleşiyor. Şeyh Şemun'la şoför, yolu ayırt etmekle meşguldürler. Bereket ki Hapur suyu uzakta değildir; icabında bedevi çadırlarında geceyi geçirebiliriz.

İçimde derinden çalkalanan bir zevk fırtınası var; dalgaların kayalara çarpması gibi, göğsümü hırpaladığını ve inlettiğini duyuyorum; kendimi tutamayacağım. Zeliha'nın dizi üzerinde duran ve hiç şüphesiz biraz tavuk, biraz mandalina ve biraz da kendi kokan ılık elini birden yakaladım, sıktım, sonra usul usul okşamaya başladım.

Yavaşçacık:

“Yapmayınız!” dedi, fakat çekmedi.

Kuytu, dar yerlerde öğle üzeri, yağmurlu loş havaların erkekle kadını birbirlerine nasıl, karşılıklı bir tabii istekle yaklaştırdığını, nasıl sokulmak ihtiyacı verdiğini bilirdim...

Lakin bu kadar zevklisine rastlamamıştım.

O heyecanladır ki talakata¹ geldim. Ruhumda zarif, hoş,

1 talakat: kolayca düzgün söz söyleme durumu

ışıklı düşüncelere ve sözlere bir ihtiyaç hâsıl olmuştu; şairleşmiştim. Puslu, donuk, şevksiz çölde Zeliha'ya ziya, renk ve kadından derlenmiş bir söz demeti vermek istedim:

“Renk nedir?” dedim. “Dünyamızın bütün zevki, süsü, şenliği, değil mi? Renk yoktan bir varlıktır; olmayan bir varlık... Fakat bütün var olanları bürümüş, örtmüş, onları olduklarından daha canlı, daha güzel, çekici, tatlı, sevimli yapmıştır. Müzik sesin, şiir sözün renkleşmesidir. Fikir renkleşmeden güzel sanat olamaz. Kadınlar da, belki onun için maddileşmiş bir güzel fikir olduklarından, kendilerini birer renk askısı, birer renk dergisi yapıyorlar.”

“Erkeklerde renk bulmuyorsunuz galiba!”

“Ben rengi kadınlarda görüyorum, zevkini kadında sürüyorum. Renk kadınlardadır. Kadınların gözlerinde ve sürmelerinde... Kadınların yanaklarında ve allıklarında... Dudaklarında ve boyalarında... Tırnaklarında ve cilalarında, derilerinde ve damarlarında! Kadın renk denilen büyümlü oyunun, ışık ve göz oyununun en becerikli ustasıdır. Kadınların yalnız tenleri mi renklidir? Elbiseleriyle çamaşırlarında da düşkün olduğumuz renklere bulmuyor muyuz? Kadın isterse, günde on renkten çiçek açan ve on kere yaprak dökmüş yeniden çiçek veren bir fidandır.”

“Erkekler, selvi, zeytin, mazı gibi monoton ve şevksiz ağaçlardan olacak!”

“Bana öyle gelir ki erkeklerin ruhları da koyu renklidir, ılgır şaraplar gibidir.”

“Kadınlarınkiyse ısıltılı ve imrendirici... Şuruplar ve liçörler gibi, değil mi?”

“Zaten bakınız, bütün parıltılı, pırıltılı, yaldızlı şeyler,

boncuklar, inciler, değerli taşlar, renk renk küreler, hepsi kadınlar içindir. Yıldızları, bulutları, şimşekleri, gurupları ve seherleri, göğün her renkteki süsünü bir kadının yüzünde, üstünde, tepeden tırnağa kadar vücudunda bulmaz mıyız? Küremizin en çekici renkleri böceğin cilalı kabuğu, ırmağın köpüklü akışı, fışek ve mehtap, havuza vurmuş ay ve elektrik, haşhaş ve gelincik tarlası, denizin kuytu dibi, daha ne varsa, zevkimizi neler okşarsa kadının yüzünde, gözünde, üstünde, içinde, gülüşünde, yürüyüşünde ve gelişmesinde bunları bulabiliriz.”

Zeliha, zannediyorum şu kadın methinde deminki elini çekmemek hadisesinin verdiği cüreti sezmektedir. Köşesine fazla çekilmiş, kürküne fazla bürünmüştür; boş sözler dinliyormuş gibi bir hal takınmış.

Yarı ciddileşeyim dedim:

“Bugün elektrik ve su oyunları ile dolan şenlik ve sergi geceleri, her dakika değişen renkli şekillere olan tabii ihtiyacımızdandır. Kadın, bunu anladığı içindir ki renkten renge, şekilden şekile girer, renkli şeklin en güzeli, en çok değişeni olmaya çalışır. Kadında renksiz gözyaşları bile dökülürken yanakların pembeliğini alarak renklenir, süslenir. Renk denilen dünya şenliğinin en canlı, en şık ve en oynak örneği kadındır.”

Başımı kül renkli, sisli, hazin çöl yoluna çevirdim:

“Ölüm sonsuz bir renksizliktir, renksizlik ve renk azlığı korkunçtur. Yalnızlık ve keder de ruhun bir renksizliğidir. Memleket özleminde de ben bir renk hicranı bulurum: Gurbette kalana öyle gelir ki, ayrıldığı yurdunda her şey bulunduğu yerdekilerden daha renklidir; daha hoş, daha

cana yakın renklidir. Renk, hiç ve yok olduğu halde, vardır ve her şeydir. Ona verdiğimiz değeri bayraktan anlayabiliriz: Birkaç rengin bir kumaş parçasında birleşmesi dünyanın en sürükleyici bir sembolü olmuştur.”

Ve ilave ettim:

“Kadın da sürükleyici ve coşturucu bir sembol değil midir? Beni Cezire çölünde sürükleyip coşturan siz değil misiniz?”

Zeliha'ya bakıyorum; zümrüt ve yakut halkalı gözlerinin içine, pembe burun deliklerine, yine pembe kulak küpele-rine, narçiçeği dudaklarına bakıyorum. Mavi tilkiden boyun kürkünün bir buket muhafazası gibi aşağıdan, incitmeden sarıldığı sıcak renklerle bezenmiş bütün yüzüne, şapkasın-dan taşan ve lezzetli olduğunu sandıran bal rengindeki saç bük-lümlerine bakıyorum. O, çiseleyen yağmura, yaş çöle bakıyor. Fakat, muhakkak ki sözlerimi, beni düşünüyor; iste-meyerek yudum yudum içirdiğim likörün lezzeti damağın-dadır. Bunu belli etmek vakarına uymuyor.

Kadınların böyle vaziyetler karşısında alacakları acemi-ce tavır bütün mahiyetlerini, duygu ve düşüncelerini derhal meydana koyabilir. Halbuki kadının sihri, bu sırrı birden vermemek hususunda göstereceği maharettedir. Ne ret, ne kabul, ne yılışkanlık, ne hiddet, öyle ustaca bir hareket, aynı zamanda hem ümide, hem endişeye düşürüş, bir şüphe tel-kini lazım ki, bu adeta bir diplomasi muvaffakiyetini andı-racaktır.

O muvaffakiyeti gösteren kadının yanında erkek, bir hül-yaya çıkarıp, bir hakikate indiren, bir neşeye götürüp bir ke-dere düşüren acayip bir hassasiyet salıncağında gibidir. İçinin ezilişindeki zevki hiçbir içkide ve hiçbir iğnede bulamaz.

Kadın için “Beni seviyor!” hükmünü verdiğiniz zaman duyduğunuz zaferli sevinç, yarı inanarak “Acaba sevmeye mi başladı?” şüphesini taşıdığınız zamankinden daha heyecanlı, daha tatlı değildir.

Cennette zevki kanıksamanız, cehennemde ezayı benimsemeniz mümkündür; en hoş geçireceğiniz devir, zannederim araftadır.

Ben şimdi oradayım.

VII

Sahrada Baş Başa Kalan Bir Çift

Elcezire Çölü insandan ve otomobilden ürkmeyen av hayvanlarıyla dolu. İri taylar ta yanımızdan sürtünürcesine geçiyorlar; başımızın üstünde ördek sürüleri, ok ve yay şekilleri, cebir işaretleri çizerek korkusuz geziyorlar. Yolumuza bir, iki bedevi çıktı, çöl kızlarının çiğ bir manyeziyom aydınlığıyla gözlerimizi alan tebessümlerini seyrettik. Nihayet ufukta, mamut devrine ait azman bir devenin hörgücü kabardı.

Orası Kevkeb krateridir ve kendisine epeyce uzak olduğunu söyledikleri Hasiçe, buradan eteğine sokulmuş gibi duruyor.

Bana o siyah dağ, yol sonunu işaret eden bir levha gibi göründü. Yazık, diye düşündüm. *Bu tatlı seyahatimiz bitmek üzere; keşke günlerce devam edebilseydi... Keşke ufacık çöl yerine, haritaların kanaviçesi üzerinde bir iri boşluk, bir yırtık ve bir yama gibi duran Sibirya düzlüklerinde, aşılmaz*

ve erişilmez bozkırlarda olsaydık! Böyle, hep yağmur çiseleseydi, etrafımızı puslar kaplasa, camlarımızı buğular perdeleydi. Ben Zeliha'nın ıtırli nefesi, ılık vücudu, çiçek çehresi ve nazlı endamıyla bir kış bahçesine çevirdiği otomobilde bıkıncaya, bitinceye kadar kalsaydım...

Kevkep dağına hiddetle bakıyorum.

Birden sevincin kadife eliyle yüreğimin okşandığını duydum: Şeyh Şemun başını çevirmiş, gözleri inik, Kürtçe Zeliha'ya demişti ki:

“Sanırım yolda kalacağız!”

Arka tekerleğe takılı zincire aldırmayarak otomobil sağa kayıyor, sola dönüyor, patinaj yapıyor, ilerleyemiyoruz.

Zeliha'nın yüzüne baktım; kayıtsızdır. Fazla hırıldayan motoru susturttu; Şemun'la ben indik. Önümüzdeki küçücük yokuşu çıkabilmesi için arabayı arkadan ve yandan itiyoruz, boşlukta dönen tekerleklerin çamur serpintisine uğruyoruz. Fakat bir karış ilerlememiz kabil olmuyor.

Saate göz attım: Dört. Güneşin batmasına çok kalmamış...

“Boşuna uğraşmayalım,” dedim. “Karanlık basmak üzere; geceyi geçirecek bir yer bulmak mümkünse arayalım!”

Hapur suyu solumuzda, oralarda köy olması lazım. Şemun etrafa bakıyor... Ben de bakıyorum: Pierre Loti'nin *İzlanda Balıkçısı* levhasını hatırlatan bir kül renkli sis ortasındayız. Yağmur serpiştirmektedir; paltomun yumuşak yün tüyleri üstünde rutubet, çiğ gibi dizili... Bu nemi bıyıklarım da da hissediyorum.

Şimdi Zeliha da aramızda ayaktadır. Onu seyrederken ıslak çölde geceyi emniyetle geçirmek için sığınacak yer ara-

yan kazazedeler olduğumuzu unutuyorum; öyle zarif, ince, taravetli ve sakın ki kendimizi Maslak yolunda bir manzara teması için inmişiz farz etmekteyim; biraz sonra Taksim Meydanı'nın ışıklarını delerek Park Oteli'nde akşam çayımızı içeceğiz!

“Arap çadırları çok uzağımızda olmayacak, yardımcı getirmek için gidiyorum.”

Bunu söyleyen Şemun sağ tarafa doğru yürüyüverdi.

“Ben de beraber gideyim,” dedim. Zeliha:

“Niçin?” diye itiraz etti. “Ne lüzumu var? Şeyh yerlerini, dillerini bilir.”

Demin kayıtsız sandığım genç kızın yüzünde, benimki gibi, kapalı bir neşe seçecek oldum; benimle kalmaktan mı, yoksa sergüzeştten hoşlandığı için mi?

Şemun'un tıknaz şekli pus içinde gittikçe ufalıyor, eriyor. Bu metin, vakarlı, yılmaz çöl ve dağ adamına takdirle bakıyorum. Şoför ayrı fikirdedir. Arkamızda, pek yakınımızda bir bedevi köyü olduğunu ve biraz evvel geçerken çadırlardan tüten dumanı uzaktan pek iyi sezdiğini söylüyor.

“Öyleyse,” dedim, “sen de o tarafı araştı; fakat bizi gözden kaybetme!”

Çölde mesafe alışın şaşırtıcı manzarasını seyrediyorum: Birkaç dakika evvel ta yanımızda olan bu iki şekil, şimdi bize o kadar uzakta görünüyorlar ki, uzun bir zaman geçirdiğimize hükmetmek lazım geliyor. Artık kim olduklarını fark bile mümkün değil.

Vapurda tanıdığım ve bir daha hiç göremeyeceğimi sandığım Arjantinli Zeli, yüksek Mezopotamya çölünde, yanımdadır; tek başına yanımdadır; baş başayız. Kaderin bu

cilvesine, bir mucizeyle karşılaşmış kadar hayretteyiz. Rüyada olduğunu bildiği halde silkinip uyanmaktan, çirkin hakikatin ortasına düşmekten çekinen bir adam gibi içimde inanmayış, fakat devamı isteyiş var.

Zeliha'nın geçip yaslandığı otomobile girmiyorum, giremiyorum. Bu bana, akıbeti tehlikeli bir cüret görünüyor.

“Üşüyeceksiniz,” dedi. “Girsenize...”

“Şey,” diye kekeledim, “ben bir işe yaramadım, düşünüyorum, acaba şu sol tarafa doğru...”

Sözümü kesti; hem de gülüyor:

“Giriniz, giriniz!”

Kazaya rıza gösteren mütevekkil bir tavırla dediğini yaptım. Mümkün olduğu kadar köşeme sokulmuş, susuyorum.

“Rahat etsenize... İğreti bir oturuşunuz var.”

Nereye varmak istiyor? Bu davet ve nezaketleri oldukları gibi almakta isabet mi ediyorum, yoksa bir fırsat mı kaçırıyorum?

“Gelenleri gözlüyorum da...”

“Gözlerinizin çekip getirici bir hassası varsa devam ediniz!”

Kadındaki istihza¹ başlangıcı erkekten memnuniyetsizliği, cüretsizliğinden şikâyeti gösterebilir. Abdallaştığımı kendim de anlıyorum.

“Konuşmuyorsunuz... Demin ne kadar neşeliydiniz!”

“Canım sıkıldı.”

“Neden?”

“Bu gece rahatsız olacaksınız diye...”

“Oluruz, ne çıkar!”

1 istihza: gizli veya ince alay

Cesaret bulmaya başlıyorum:

“Ben memnunum. Mariette-Pacha’nın üst güvertesinde Kürtçe konuştuğunu işiterek türlü türlü yanlış fikirlere kapıldığım genç Arjantinli ile, bugün bir çöl ortasında, yan yana ve ahbap olmaktan saadet duyuyorum. Bu saadetin herkese müyesser olmayacağını düşünerek de ölçüsüz bir zevk halindeyim.”

“Fakat öyle görünmüyorsunuz.”

“Bunu düştüğüm helecana atfediniz. İlah kızıyla baş başa kalmaya alışmamış bir faniyim; herkesin içinde sizi bizim cinsimizden zannediyordum; şimdi, şu akşam loşluğu ve bu hududu seçilmeyen çöl boşluğu ortasında, birdenbire yalnız kaldığımızı görünce, aramızdaki farkı iyice sezdim. Bir terbiye, bir teşrifat lüzumu hissediyorum... Faniden layemuta¹ karşı yapılması icap eden bir teşrifat!”

Zeliha’nın bir marifeti de fazla coşkunluğuma hoş şekil de had çizmek:

“Bu layemut size bedevi çadırında fena bir gece geçireceği için ilahların kudretine kendisi de inanmıyor; beni eskisi gibi görünüz.”

Eli kenara uzandı, madeni küçük bir ses: Tık! Buzlu fenno stan dökülüveren elektrik ışığı içindeyiz. Loşluğun ve yalnızlığın efsaneleştirdiği Zeliha, artık Zeli’ye benzemişti.

“Uzaktan bizi seçsinler diye yaktım.”

Seninle karanlıkta bir arada kalmamak için, manasına da alabileceğim bu söze kısaca:

“İyi yaptınız,” cevabını verdim.

¹ layemut: ölümsüz, ölmez

Kilometrelerce genişlik, düzlük, ışıksızlık ortasında tek nur parçası biziz. İkide bir camın buğusu üzerinden eldivenimi geçirip dışarıya bakıyorum. Karanlık, etrafımızı çeviren hafif bir şey, bir renk değildir; pencereyi açıp elimi uzatsam parmaklarıma dolanacağını, yapışacağını sanmaktayım. Hatta otomobilin tekerleklerine onun sıvaştığı ve yürümemize onun engel olduğu vehmindeyim.

Zeliha susarak beklememizi istemiyor:

“Şimdi şu saatte Ankara ve İstanbul’daki dostlarınız, aileniz ve sevdiklerinizle aranızda ne aşılmaz bir mesafe ve ne acayip bir fark var... Bunu düşündünüz mü?”

“Böyle bir mesafe ve farkı yanımda duran sizinle de buluyorum; bir ideal ve bir yaş farkı...”

Sesim hüzünlüdür. Devam ediyorum:

“Zamanını geçirdikleri halde evlenmemiş bizim gibi erkeklerin çoğu bu uzaklık hissini duyarak üzülmemek için izdivaçtan kaçınmışlardır. Evlenmeyenlerin bin bir kusuru, zaafı vardır; bunlardan biri de fazla hassasiyetleridir. Siz isterseniz ona egoistlik deyiniz, üzmekten kendisini sıyanet...¹ Fakat, demek ki bir egoist hislidir elemini çekmiş, bundan dolayı nefsinin korumuştur. Ben onlardanım, sonunda çok eziyet çekmemek için büyük zevklerden mahrum kalmayı tercih ederim.”

Bu sözlerim Zeliha’ya karşı aldığım çekingen vaziyeti kapalıca anlatıyor. Adeta şöyle demektedir: *Senden uzak durmak istememin sebebi yarın ayrılınca çok acı çekmek korkusudur. Aramızdaki mesafe ve farkı muhafaza etmeye karar verdim. Bu zaten karakterimin icabıdır.*

1 sıyanet: koruma

“Haklısınız.”

Mendiliyle bu sefer camı o sildi. Taze biçilmiş yonca ve yeni koparılmış filiz rayihasını, yarın bir daha bulmamak ihtimalini şimdiden düşünerek kederle kokluyorum. Bir başka ilkbahara yetişmesi ümidi olmayan hasta hüznüyle...

Otomobilin çamurdan kurtarılması epeyce güç oldu.

Şeyh Şemun, Şammar aşiretine mensup sekiz on atlı ile gelmişti. Bunların yardımı, nihayet arabayı kumlu, kuruca bir yere çıkarabildi. Artık tekerlekler iz bırakmadan, kolayca dönebiliyor. Demin bütün kudretini, idbardaki¹ bir politikacı gibi kaybeden motor, şimdi yeniden ikbale geçivermiş kadar hırslı, çalışmaya hevesli ve gözümüze kıymetli, nüfuzlu görünüyor. Beceriksizliğini, kabiliyetsizliğini unutmuş, marifetine tekrar inanmış oluyoruz.

Fenerlerin aydınlığında, bir kalabalık meşveret² meclisi kuruldu. Aşiret şeyhi de, oğluyla beraber hadise yerine gelmiştir. Geceyi çadırlarında geçirmemizi istiyorlar. Fransızca bilen Arap delikanlısı zarif endamlı, sevimlidir; ısrar eden de odur. Anlıyorum ki bu ısrar Zeliha’dan dolayı... Otomobilin içinde eğlendiği için gözleri parlayarak bizi seyreden bu Frenk hurisini misafir edebilmek, kaçırmak istemediği misilsiz bir fırsattır.

Kararı verecek olan Zeliha’ya:

“Ne fikirdesiniz?” diye sordum. “Yola devam edelim mi, yoksa kalalım mı?”

“Şemun’un dediğini yapalım.”

1 idbar: talihsizlik, işlerin ters gitmesi

2 meşveret: danışma

Ona karşı ne sağlam, ne sarsılmaz emniyeti var! Şemun yolun bundan ötesini korkusuz buluyor.

“Evet,” dedim, “çadırdan daha fazla rahatsız olabiliriz; yemeklerini yiyemeyiz, yataklarında yatamayız, ayrıca usullerine de uymak lazım gelecek. Şayet tekrar durmaya mecbur olursak bulunduğumuz yerde sabahı bekleriz.”

Şemun susuyor: Bu adamda heyecan kabiliyeti yok.

Biriden gökten yana gözlerimi çeken bir kuvvet hissettim, baktım: Yıldızlar! Bu yıldızlar çok iri, çok parıltılı, çok neşeli... Işıklarını çöle dökebilmekten memnun görünüyorlar. Ve bize ne kadar yakın duruyorlar... Biraz geçince yolumuza serpiliverecekler gibi!

Gideceğiz.

Ben aşiret şeyhine Paris'te Lancel'den aldığım güzel çakmağı hediye ettim. Zeliha, oğluna göğsündeki Lübnan güllerini uzattı. Badiye gencinin bunu aldıktan sonra kusursuz bir reveransla, “Mersi madam, bu çiçekler dayanmayacak. Fakat çiçekli hatıranızı daima saklayacağım,” demesi, Cezire çölünden ve su katılmamış Arap ferasetinden benim de sonuna kadar muhafaza edeceğim bir hoş hatıra oldu.

Kumlu toprak üzerinde rahatça yol alıyoruz.

Biraz sonra Hasiçe'nin ışıkları belirdi. Zeliha söylüyor:

“Vapurda tanıştığımız istihbarat zabitanın yeri burasıdır. Ona belki buluşuruz dediğimi hatırlıyor musunuz? İsterse-niz ziyaret edelim.”

“Eğer geceyi kasabada geçirmeyeceksek ziyaret taraftarı değilim. Bu meslektekilerin dostlukları pek hayır getirmez. Merkeze yazması, merkezin de onu ilaveli mütalaalarla Irak-İngiliz şubesine bildirmesi pek mümkündür.”

Şemun yola devam edilebileceğini volana kendisi geçmek suretiyle, lakırdısız anlattı.

Hapur köprüsünden kasabaya girdik ve Cakcak üzerindeki köprüden tekrar çöle daldık. Uyumuş olan Hasiçe, Şemun'un yağ gibi kaydırıldığı otomobilden haber alamadı.

Yolumuz çok taşlık... Cezire volkanının sayısını bilmediğim asırlardan evvel fırlattığı kaya parçaları üzerinde olmamız lazım. Eğilip bakıyorum. Zeliha:

"Evet," diyor, "Kevkeb'in önündeyiz; dikkat ederseniz tepesinin nasıl oyuk durduğunu görebilirsiniz."

Benim tarafıma doğru eğiliyor, buğusunu bildiğim camdan, başlarımız yan yana, dışarıya bakıyoruz. Vücudunun sıcaklığını yüzümde duyuyorum; yanaklarım bu çok güzel genç kadının kürklerle muhafaza edilmiş rayihalı, mahrem hararetinde ısınıyor. Dağı hiç fark edemediğim halde, vaziyetin uzamaması için, görmüş gibi yaptım, doğruldum.

Saat on bir, hâlâ gidiyoruz.

Birden frenler sıkıldı. Hendekler atlıyoruz. Yeniden düzlük... Sağa sola sapışlar, dönemeçler... Ne zamandan beri susan klaksonun sesi ilk defa duyuldu.

Birkaç karaltı...

Zeliha yüzünü cama yaklaştırdı. Ben de baktım: Etrafımızı dört, beş atlı sarmıştı. Hudut nöbetçileri veya gümrük kolcuları olması ihtimaliyle sordum:

"Ne oluyor? Bunlar kim?"

Zeliha:

"Bizimkiler!" dedi.

Anlaşılan artık Irak'tayım; Sincar Dağlarında, Yezidiler ülkesindeyim.

ÜÇÜNCÜ KISIM

DAĞDA

I

Sincar Hisar'ın Misafiri

Ertesi sabah gözlerimi açtığım vakit, uzun, arızalı gece seyahatlerinden ve karışık, yadırgatan sergüzeştlerden sonra çoğu defa olduğu gibi etrafıma bakınca şaşkınlığa uğradım.

Bir stüdyodayım; yatağım, belli ki düzeltilince, kenarları etajerli çok geniş bir sedir olacak, *cozy d'angle* dedikleri divanlardan... Ortadaki masanın kalın tek ayağı bir kitap etajeri; üstünde Gazi'nin *terre cuite* bir büstü duruyor. Köşede yayvan, kunt ve enli bir dolap oturmuş... Şüphe yok ki kapıları açılınca arkaları elmastıraş aynalıdır ve içerisinde elbiselerim asılıdır. Şekilleri birbirine benzemeyen üsluplarda üç koltuk... Başka bir şey yok.

Fakat bütün bu eşya dört kemerli ve her kemerin ortasında toparlak tepe camı bulunan acayip bir odaya yerleştirilmiştir; yüksek tavanın altında büsbütün çömelmiş, bodurlaşmış duruyorlar. Burası bildiğimiz şekilde bir ev değildir; bir kale burcunda, bir hisar kulesindeyim sanıyorum.

İlk işim pencereye koşmak oldu. Boyum yetişmediği için koltuklardan birini çektim, buna basarak mandalı çevirdim; sonra, yağmurdan şişmiş olan tahta kepenklere iki elimle abandım, açıldılar: Kuru bir yamaçtan ve pek yüksekte ova-ya bakıyorum. Hava yine puslu; göz alabildiğine önüme serilen boşluklarda ne köy var, ne de gelen giden...

Geceki vukuatı şimdi iyice zihnimde toparlayabiliyorum: Hududu geçtikten sonra etrafımızdaki atlılarla yılankavi bir hayli yol almış, taşlı yokuşlar aşmış, iki köyü geride bırakarak nihayet bir heybetli bina önünde durmuştuk. Lüks lambalarıyla aydınlanmış bir avlu, üstü açık bir taş merdiven, bir basık kapı, sonra yine kapalı ve dar bir merdiven daha... Artık geniş bir yerdeyiz, mükemmel döşeli ve bol ışıklı bir hol. Zeliha'yı, başında alafranga hotoz, önünde dantel prostela, siyah elbiseli bir hizmetçi kız karşıladı. Benim bavullarımı taşıyan dinç bir oda uşağıdır; önüme geçti, bir koridor, dört beş ayak merdiven, demir kakmalı bir kapı... Demin tarif ettiğim odadayım. Uşak yandaki kapıyı da açtı: Bu ufak aralığa beyaz emayeden bir banyo ve bir lavabo yerleştirilmiş... Şofben yanıyordu.

Uşak Fransızca bana dedi ki:

"Prenses mazeretini bildiriyor, yorgundur. Ekselansın yemeğini odasına getireceğim."

Yıkandıktan sonra cam kaplı bir hasır masa üstünde yemeğimi yedim: Kuzukulağı çorbası, volovan, pane dil, mayonezli bezelye salatası, kahveli dondurma; şaraplar, likörler, Havana sigarasının en halisi...

Yolsuz, izsiz bir çöl ve bir dağ eteğinde bulduğum bu konfordan şaşırmış görünmüyorum: Zeliha'nın milyonla-

rı ve binlerce tapıcısı vardı; belki de şu eşyadan her birini, sırtlarında taşıyarak getirmek Yezidiler için bir ibadet yerine geçmişti. Bu düşünceyle ve güzel yemeklerin, ince içkilerin, yol yorgunluğunun verdiği tatlı gevşeklikle rahat bir uykuya dalmıştım.

Sabahleyin uyanmamı kollayan uşak, kahvaltıyla beraber gümüş tepside bana bir kâğıt getirdi. Zeliha: “Gönlünüz istiyorsa bir at gezintisi yapmak için tam dokuzda hazır bulununuz,” diyordu.

Giyinirken kâğıdı birkaç kere elime aldım, anlaşılmayacak hiçbir yeri olmadığı halde beş, on defa okudum. Dudaklarıma sürmemek için, “Çocukluk istemez!” diye kendi kendimi azarlıyorum.

Dün otomobilde elini tutup sıkarken ve okşarken sadece: “Yapmayınız!” demişti, çekmemiştii. Buna sebep tabii cinsiyet duygusuna bir saniye kapılıvermesiydi, sonra, belki de pişman olmuştu. Fakat bu ufacak göz yumuşu bana o güne kadar hakikatleşmesine imkân vermediğim bir kendini bırakışın başlangıcı gibi görünüyor. Onun büyük bir gaye peşinde koşuşu, sevmek değilse de sevilme ihtiyacını yüreğinde körleştirmezdi. Körpe vücudunun okşanması, taze ruhunun avunması ve ciddi işlerle yorulan gönlünün oylanması lazım. Şimdi bu çöl sırtına binmiş vahşi dağ yama-cındaki hisarda baş başa kalmış entelektüel bir çifttik; aşksız bile, birbirimize sokulmamız mümkündür. Bir şehirde sadece ahbap kalması lazım gelenler, böyle bildiğimiz hayat kadrolarına benzemeyen acayip, eşrarlı, adeta masalı andıran bir muhitte hataya düşebilirler, yapılmayacağı yapmış ola-

rak, bir gün hakiki hayatta şaşırması olarak uyanabilirlerdi. O zaman belki de olandan memnun kalmazlardı. Bu, uzun bir vapur yolculuğundaki aşk sergüzeşti gibi uskur ve dalga gürültüsüne karışır, çiftin her bir teki bir iskelede kalarak, sevişme, hafif atlatılmış kazalar gibi, kısa bir helecandan sonra ehemmiyetini kaybeder, unutulurdu.

Fantoma ve Könismark filmlerindeki şatoların gizli, korkunç merdivenlerini, dehlizlerini hatırlatan dar, loş yerlerden geçerek salona girdiğim vakit beni doğruca bir yazı odasına soktular. Operet ve hafif komedilerde gördüğümüz tuhaf tiplerden birine, yarı Bican Efendi'ye, yarı Topaz'a benzeyen bir yaşlıca kâtip, göze batan mübalağalı eğilmelerle hanımına birtakım kâğıtlar uzatıyor, imzalatıyordu. Bizi tanıştırdılar. Zeliha'ya prenses diye hitap eden bu Mösyö Rondel, bana da bir Mösyö lö Bey unvanı taktı. Bey kelimesi, aklınca kont, marki, dük gibi bir asalet unvanıydı; nasıl bunlara, tazimen, üçüncü şahıs kullanılarak konuşulursa o da öyle yapıyor, gıyabımda bahsediyor gibi yüzüme: "Mösyö lö Bey ne zaman arzu ederlerse gazetelerim emirlerine hazırdır..." şeklinde cümleler sarfediyor. Bittabi, ilk fırsatta kendisini bu teşrifattan vazgeçireceğim.

Zeliha, Fransız ve İngiliz politik adamlarından bazı isimler saydı; Rusya ve İran'da da dostlar temin ettiğini söyledi:

"İşimi kolaylaştırmak için yardım edecekler vardır. Şayet projemi sizlere kabul ettiremezsem komşu devletlere de müracaat lazım gelecek."

Bir de çek imzaladı; bunu, mektupları alıp Musul'a götürecektir olan Şeyh Şemun'a verdiler.

Biz atlara binerken Şeyhi götüren otomobil de yokuşları döne dolaşa gözden uzaklaştı. Rahatladığımı duydum. Bu adamın her zaman yere eğilmiş gözleri, yüzüme daha bir kere bile çevrilmemiş olmakla beraber, içimi ve dışımı daima yokluyor zannını veriyor. O kadar ki kendi kendime, hayalimden ona bir çift suni göz icat etmiştim: Bu gözlerin akı cep fenerlerindeki gibi bir cins şişkin, fırlak, büyütücü camdır; onların ardında bebekleri, toparlak bir ampule benzer. Şemun isteyince ampulün tellerinden bir ışık helezonu geçer ve çevrildiği yere röntgenimsi bir sihirbaz aydınlığı yapıştırır. Bu aydınlık, değil karanlıktakileri, saklı ve gömülü şeyleri, hatta zihnimizde dolaşanları ona ayan eder.

Dün gece yolda volana geçtiği zaman otomobilin fenerlerini Şeyh'in gözleriyle karıştırmıştım; ileriye ışık salan onun gözleriydi... Bizi ızsız çölde, karanlıkları hiçe sayarak bir asfalt caddede gezdirir gibi emniyetle götüren de sanki motor değildi. Şu iri enseli, geniş omuzlu, kaba, kalın ve sert Hitit bedeninde toplanmış sihirli enerjidi.

Zeli'yi Zeliha'lığa, Yezidi'liğe, Mezopotamya'ya döndüren, aşk çağında ona erkek sevgisi yerine güç bir ideal ve bir reformatör ruhu aşıl原因 yine onun bu soğuk, durgun, külçeleşmiş enerjisi değil miydi?

Demin imzalanan çeki aldığı vakit Sinyor Alfonso'nun Arjantin'de topladığı milyonlar bana Şeyh Şemun'un açtığı marifetli bir kanaldan kendi cebine akmaya başladı gibi gelmişti.

Bir iyiliğe yaramayacak bile olsam bir fenalığın önüne geçmeye hazırlanmalıydım.

Ata binmiş ve at elbisesi, ince belli ve göğüslü levent Zeliha'ya çok yaraşıyor. Yollar ancak bir atın geçebilmesine mûsait olduğundan ben geriden gidiyorum.

Kesilmemiş saçları başındaki erkek şapkasını andıran siyah fötrün arkasından ensesini eski Grek dekorasyon tablolarında gördüğümüz lale biçiminde bir meşale gibi süslemektedir. Ateş ve alevken altın olarak donuvermiş bir meşale... Ben bu şuleyi takip etmekteyim. Bir dağ gezintisine gider gibi değilim; muhakkak o nurun ardından yüксеle yüксеle yeni bir Tur'a çıkıyorum, gökten gelen bir davete icabet ediyorum.

Zaten yukarıımızda, Sincar tepelerini kilise resimlerindekileri andıran yığın yığın, rahat ve yumuşak bulutlar kaplamış. Arasından beşer fevkinde bir mahluku, bir haliki, Yezidi rabbini ve teslisini göreceğime inanacağım geliyor!

II

Bir At Gezintisinde

Misafir olduğum binayı tepeden, şimdi, at gezintisinde daha iyi görüyorum. Vaktiyle, belki de Kızılhaçlılar tarafından kurulmuş bir hisarmış; sonradan eklemeler yapılmış, büyütülmüş ve bayağılaştırılmış. Fakat dağın yamacında öyle acayip, marifetli bir duruşu var ki, bu hayatsız yerde insan eliyle yapılmışa değil, kendi kendine yerin dibinden fışkırarak kurulmuşa benziyor; bulunduğu kenardan uçuru-

ma yuvarlanmaması için dağın bağına betondan yüzlerce kök saldığına hükmediyorsunuz.

Zeliha, hisara uzun uzun baktığını görünce, dedi ki:

“Yezidi prenslerinin, eskiden Musul’a on saatlik yolda, Dahok kasabasına yakın bir yerde haşmetli sarayları vardı. Bunlar şimdi harap halde, hâlâ duruyor. Sincar’da kalacağım müddet için bu hisarı seçmenin sebebi biraz da ailemin tarihiyle ilişkili olmasıdır. Babam bu bina altında kanlı vakalar gördü ve buradan hicret etti. Ömer Paşa yine bu hisarda aylarca kaldı, binlerce kafa bu şatonun avlusuna yığıldı. Altı mukaddes Yezidi bayrağından dördü generalin eline geçmişti; iki tanesi kurtarılabildi ve biri bu binanın mahzeninde saklandı. Dönüşte size onu ziyaret ettireceğim.”

Biteviye dağa tırmanıyoruz. İki mavzerli süvari, yanaşmayarak, arkamızdan geliyor. Nihayet bir pınar başında durduk.

“Burada bir cigara içiniz... Bana da verebilirsiniz.”

Bekçiler atları aldılar ve bizi rahatsız etmemek için uzakta bir kayalığa saklandılar. Tepenin en yüksek yerindeyiz; bulutları aralayan sabah güneşi, ayaklarımızın altında uzanan ovaya sarı tereyağı renginde yassı bir ışık sürdü.

“Geceyi rahat geçirebildiniz mi?”

“Vücutça çok rahat geçirdim,” diye cevap verdim. “Ya siz?”

Biraz durakladı:

“Orta!” dedi ve yarı yanmış olan sigarasını sinirli bir tavırla pınara fırlattı.

Bana öyle geldi ki dünkü ufak hadiseye benim kadar kendisi de ehemmiyet vermiştir. Daha aşkları kıvamına gelmemiş olan kadınlarda, bir sürçmeden sonra isteklerini yen-

meye uğraşarak geçirdikleri gecelerin sabahı böyle nöbetli olur. Nitekim Zeliha da şimdi bir öfke buhranı içindedir. Usulcacık beni süzdüğünü fark ediyorum. Geceleyin, hayalinde başkalaştırdığı erkeğe bakıyor. Şakaklarımdaki kırçıl saçlar, besbelli, güneş altında fazla beyaz görünmektedir ve yüzümün çizgileri derin gölgelidir. Sapasağlam, omuzlu, sert göğüslü vücuduma rağmen kırk beş yaşımın çehremde, otomatik bir terazinin verdiği fiş gibi apaçık okunduğunu anlamaktayım.

Ona diyemezdin ki dinç bir adamda bu yaş, dünya yüzünde sevilecek ne varsa, kadın, vatan, sanat ve rahat, hepsinin değerini verdiren bir çağdır. Toyluktan erginliğe, çiraklıktan ustalığa bu yaşlarda geçeriz. Beş duygumuz, artık anlayış ve keyif alışta kemaline ermiştir. İstedığımız ahengi çıkarmak için hangi tele dokunmamız lazım geldiğini daha emniyetle biliriz; ellerimiz bir inci dizisini, kıymetini verecek şekilde, tutmayı daha iyi öğrenmiştir. Buseleri, bir şarap muhammini¹ gibi ilmimizle de tadarız. Kadının tenasübündeki güzelliği gördüğümüz kadar tenasüpsüzlüğündeki şehvetliliği de seçeriz. Bir genç, onda ancak süründüğü parfümü koklayabilir; biz çeşit çeşit rayihasını sezebiliriz ve bu rayihaları artıracak maharetleri dudaklarımızda bulabiliriz.

Aşklarımız lüzumsuzca coşkun olmayabilir... Fakat, maharetli, emniyetli, bilhassa hâkimdir. Kadın bu şaşırmayan, beceriksizleşmeyen iradeli sevişten gitgide büsbütün ayrı bir zevk duyabilir ve körpe âşıklarıyla geçirmiş günleri olduysa onları hatırladıkça kaybolmuş günlerine acıyabilir. Kemale

1 muhammin: eksper, değer biçen

ermiş erkeğin aşkı kadını sadece zevke getirmez, onun zevk vericiliğini, zevk duyuculuğunu da artırır.

Bütün bunları Zeliha'ya anlatamazdım. Diyemezdim ki dilim artık tadı ölçmekte yanılmıyor; yüreğim heyecanın derecesini bir regülatör gibi tanzim etmeye alışmıştır. Olgunun aşkı psikolojinin “*emotion-choc*” dediği sert ve sarsıcı, fakat kısa heyecandan değildir; “*emotion-sentiment*” tarife sığan devamlı ve kararlı heyecanlardandır. Asıl bizde bu heyecan fizyolojiktir, ihtiras şeklini, yani sabit heyecan halini alır.

Bu yaştan evvel erkek, lüzumsuz yere zembereği boşanan bir makine, harareti görmeden cıvası fırlayan bir termometre, henüz tekemmül edememiş bir alet taslağı, bir icat başlangıcıdır. Onun ancak şekli ve görünüşü kemale benzer; bir yeni yapıdır ki içerisine girdiğiniz zaman daha döşenmemiş olduğunu görürsünüz.

Gencin aşkı bir sergüzeşt seyahati olmaktan başka bir şey değildir. Gürcistan kralının sarayındaki altın tüylü kuzuyu ele geçirmek için bir çektiriye binerek, haritasız ve pusulasız, Karadeniz'e açılan Argonotlardan biri de odur. Biz biliriz ki sırma yapağılı keçi veya koyun diye bir şey yoktur. Bulacağımız mahlukun ne olduğunu tanıyarak ona en selametli, en kısa yoldan gideriz ve bildiğimiz gibi de bulduğumuz için hayal sukutuna düşmeyiz; bundan dolayı da aşkımız devamlı olur. Argonotlar, belki seferlerinde şiir taşıyorlar; biz bilgi ve tecrübemizi götürüyoruz... Bu daha doyurucudur, aldatıcı değil!

Bunları Zeliha'nın külot pantolonlu ve telatin çizmeli at elbisesi içinde bir kat daha çevik ve dinç duran vücuduna

bakarak düşünüyorum. Sevişmiş olduğumuz takdirde bana ne vereceğini, nasıl benim olacağını en ince, en ufak teferuatıyla görmekteyim; zihnimden hepsi geçiyor; şimdi daha ziyade fizik bir mahiyet arz eden bu isteğin yarın ruhumu sarması, bütün benliğimi kavraması ihtimali çoktur. Fakat, sonra? Ayrılığı acısının yüreğime ne yakıcı çökeceğini, bu acı şimdiden içime iniyormuş gibi ıstırapla düşündüm. Kırk beşinde başlayacak aşkın beni ürküttüğünü anlıyorum ve hayatımı yeni heyecanlardan kurtarmak istediğimi görüyorum. Demin övdüğüm yaşlılık meziyetlerine artık öfkeyle bakmaktayım. Kendini heyecan ve ıstıraplardan korumaya başlamak ihtiyarlığın ilk alametidir. Gönül kocamaz derler; halbuki rahatını kaçırmamak istediği gün gönül kocamış sayılır.

“Ne kadar dalgınsınız?”

“Sizi düşünüyorum; biraz da kendimi... Diyorum ki keşke bu derece genç ve güzel olmasaydınız. Gençliğiniz ve güzelliğiniz, bütün kararlarıma, ısrarlarıma rağmen aklımı alıyor. Bunu size hiçbir gizli maksat gözetmediğim için, açıkça söylüyorum. Bir şey soracağım...”

“Dinliyorum.”

“Bugüne kadar birini sevdiniz mi?”

Gülümsedi. Anladım ki ciddi bir macerası yoktur.

“Eğer,” dedi, “birine sokulmak, sürtünmek, başınızı göğsüne dayayıp dinlenmek arzusunu duymaya siz sevmek ismi verebilerseniz, ben de sevdim, hem iki kere sevdim. Sanıyorum ki genç kız aşkı böyle oluyor: Birini görüyorsunuz, istiyorsunuz ki ona herkesten fazla sokulasınız, kollarında kalasınız, elleri ellerinizi tutsun, gözleri gözlerinizde dur-

sun... Yakınlaşmak ve yapışmak; işte o kadar! Bunu ilk önce çiftliklerimizden birinin vekiline karşı duydum. Adonis kadar güzel, tenasüplüydü; ata emsalsiz binerdi; boğaları boy-nuzlarından yakalar, sırtlarına atlar, yere çökertirdi; yüzler-ce işçiyi hükmüne ram etmişti. On yedi yaşındaki o cazibeli, zarif fışkırışına bakacağına taylor okşar, buzağuların ağızla-rını öper, yanımdan ıslık çalarak ve kamçısıyla çizmelerini döverek kayıtsız geçerdi. Ben ona sokulmak isteğiyle, soku-lup katı göğsünde bir kuzu gibi uslu yatmak ve sert ellerinin sırtımda ağır temasını duymak hırsıyla geceleri ağlardım.”

“Sonra?”

“Sonrası yok. Bir gün hiçten kavga çıkardı, başını aldı, yine ıslığını çalıp kamçısını sallayarak pampaların başka bir ucuna gitti.”

“İkincisi?”

“Psikoloji hocamıza karşı da böyle bir arzuya kapıldım. Kırkını geçirmiş bir adamdı; saçları vaktinden evvel bembeyaz olmuştu; daima siyah ceket, renkli yelek giyerdi, koket ve itinalıydı. Sesi o kadar tatlı, ahenkli ve gözleri öyle baygın, hülyalıydı ki ders takrir¹ ettiği zaman, yüzüne bakarken kendimi başka bir âlemde, mesela bir mehtaplı gecede Ganj Nehri'ne karşı, henüz bilmediğim bir çalgı, bir Hint kitarası dinliyorum sanırdım, baygınlıklar geçirirdim. Bu adam, bir gün, kendisine çevrilen gözlerimin yaşlandığını gördü; sus-tu ve ağlayan talebesini derin derin süzdü. Vereceği hükmü bekliyordum. Dersimiz o gün *heyecan ve teheyhüş² kabiliyeti* üzerindeydi. Birden dedi ki:

1 takrir: anlatma, ders verme

2 teheyhüş: coşma, heyecanlanma

‘Gözyaşlarımız, biliyorsunuz, gözlerimizin koruyucusudur; tuzlu oluşları, içlerinde binde on dört klor dö sodyum mevcut olmasındandır. Ecnebi bir uzvun çarpışından müteessir oldukları zaman *unilateral*, acı, keder veya sevinç gibi psişik bir heyecana tutulduğumuz zaman da *bilateral* ifrazat yaparlar. Gözyaşlarımızı kaldırırsak gözlerimiz de şeffaflıklarını kaybederler.’

Sevdiğim adam, gözlerimin kendisi için yaşlanması karşısında ancak bir ders mevzuu çıkarmayı düşünmüştü!

İşte iki aşkım!”

Zeliha bunları yarı hazin, yarı alaycı bir tavırla anlatmıştı. Ben güleyim mi, yazık mı diyeyim, karar veremiyordum. Bahsi değiştirmek istedi:

“Kadın hakkındaki fikirlerinizi anlamak isterim.”

“Kadın hususunda benim fikirlerim ve duygularım sık sık değişir; kâh kayıtsızlığa, kâh çekinmeye, kâh da hayranlığa varan kararsız, kanaatsiz düşünceler... Gün olur, kadın bana yabancı gelir; onun aşkı, sanki hiçbir zaman yüreğime işleyememiştir; sanki hiçbir zaman kadın karşısında diz çökmemişim, hıçkırınmamışım gibi... ‘Bunlar için mi didişenler oluyor, ölenler ve öldürenler?’ diyen bir halim vardır.

Hatta gün gelir, kadın bana gülünç ve keder verici görünür; yüzüne tuhaflığını, zavallılığını görerek bakarım. ‘Bunlar niçin böyle yapmacıktan, aldatıştan ibarettirler? Neden böyle bir terbiye görürler? Niçin sağlam, sıhhi bir rejime tabi tutulmazlar?’ diye söylenirim. O pembe renk ve mesut tebessüm altında nasıl hasta ve dertli olduklarını, öyle olmasalar dünyanın ne kadar iyi bir şekil alabileceğini düşünür, yanlarından uzaklaşmak isterim.

Gün olur ki kadın bana korku bile verir, mübalağalı bir korku... Ağzı Pandora'nın kutusudur; vücudunda Medüz'ün yılanndan saçları ve baktığını taşa çeviren gözleri gizlenmiştir. En iyisi el sürülmeye gelmez bir tılsım, göğüs gerilmesi tehlikeli bir yalın kılıçtır. 'Ölüm tehlikesini işaret için bir kurukafa ve iki çapraz kemik ne kaba düşünüyor! Onun yerine bir güzel kadın başı daha manalı değil midir?' diye gülerek düşündüğüm ve üzülererek güldüğüm çoktur.

Fakat gün gelir, yüksek, nazlı, nazenin ne varsa, sıhhaten ve hayattan, ikbalden ve refahtan, hepsinden daha seçme, daha kudretli, daha ihtişamlı, ne mevcutsa; her zevkin, her lezzetin üstünde kadını bulurum. 'Bunun için ölünmez mi, öldürülmez mi?' diye düşünür, ona öyle bakar, kadın görmemenin ne acıklı ve ne tam bir körlük olduğunu anlarım. Göz nurunun saadetini en fazla kadına baktığım zaman duyarım; beğendiğim kadının güzelliğini seyrettiğim zaman kendi gözlerime kendim taparım."

Usulcacık mırıldandım:

"Mesela, şimdi olduğu gibi..."

Zeliha işitmezlikten geldi; kamçısını pınarın suyu üstünde gezdiriyor, halkalar çiziyordu. Sustuğumu istemiyordu ki sordu:

"Siz hangi tarzda kadınları zevkinize uygun bulursunuz?"

"On sekizle yirmi yaş arasında tanıyıp güzel bulduklarım: Yumuk kedi çehreli, olgun ve yumuşak dudaklı, boyunları ve sırtları klasik hüsne yaklaşanları... Endamları dolgun, belki de iriceydi, Leonardo da Vinci'nin Leda'sındaki kuğuya sarılan kadıninki gibi! Beyaz tenlerinde güneşle denizin leke-

lerini değil, mavimturak damarları ve gözlerinde erkekle boy ölçmek hırsını değil, kır manzaralarını seyrederdim. Dekorasyon üslubu ne kadar değişse karyoların yine on sekizinci asırlıktan kurtulamayan yumuşak, aristokrat çerçevesine yaraşan ve erkeğe erkek olmak saadetini duyuran onlardır. Uzandıkları sedirleri taht yapan kadınlar, sincap yuvasına çevirenler değil! Yataktan sarkan bir kadın kolunda tenis idmanının pazısını görmek, avucunda raketin, küreğin veya volanın nasırını sezmek beni henüz şaşırtmaktadır. Çarşaf lar kaydığı zaman, şekil tenasüplü de olsa Josephine Baker'in karamelli krem ranverse rengiyle karşılaşmak istemem."

Bunları Zeliha'ya söyleyemedim, kısaca dedim ki:

"Cinsini ihmal ederek sadece beden ve adale merakına düşen erkeğimsi kadınlar zevkime yabancı geliyor. Raketiyle kamçısını ihtilal bayrağı gibi sallayarak taşıyan kadınlardan hazzetmiyorum..."

"Peki, moral cihetinden?"

"Erkeęi lütufla karşılamayı bilen ve yüzünün sinirlenmemiş durgun, serin hatlarıyla onu rahata kavuşturmaya muvaffak olan sade kadını, eş ve hemşireyi... Koket, ufak tefek, şantan ve dansan kadınları hoş bulmam değil... Japon balıkları, pekinualar, arı kuşları, falan gibi, şüphesiz süslü, eğlenceli, lüks şeylerdir. Fakat bakması, beslemesi yorucudur ve faydaları o nispette kıt, dardır."

"Beni hangi kategoriye koyuyorsunuz?"

"Şimdilik hiçbirine... Müsaade ederseniz, daha iyi tanıdıktan sonra söyleyeyim ve elbette bir gün söyleyeceğim. Ağır heyecana gelen bir adam olmakla beraber duyduklarımı gizleyecek kadar da durgun gönüllü değilim."

Mukaddes Emanetler Önünde

Köylere uğramadan, keçi yollarından gidiyoruz. Zira Zeliha, çizmesinin ökçesini öpmek için koşuşacak olan kadınlarla çocukları rahatsız etmek istemiyor; belki de bu tapınma sahnesini benden esirgemek arzusundadır.

Fikrim şu ki: Yezid, Rabbülalemin'in yanında yer aldıktan sonra tenasüh tarikiyle dünya yüzüne hiçbir zaman bu kadar güzel, malumatlı, zengin ve medeni şekilde inmemiştir. Şimdi, semavattan¹ Sincar sırtlarına göz gezdiriyorsa bakla kırı bir kırsağın üstünde kayalıklara tırmanan bu gergin göğüslü, ince belli ve temiz, coşkun kanlı ilah kızımdan gurur duymalıdır. Ben sadece yanında olmaktan ölçülmez bir iftihar hissediyorum.

Bir aralık çok mu yükseldik, yoksa hava mı fazla alçaldı, bulutlarla örtüldük. Gökte gibiyiz; atlarımızın ayakları buğudan köpüklere basıyor.

“Yezidilerin Olemp'inde Yezidi Minerv'iyile beraberim!” diye Zeliha'ya seslendim.

Kırsağının başını çekti. Şimdi hayvan iki art ayağı üzerinde şaha kalkmıştır; uçup süvarisiyle beraber kaybolması ihtimalini akla getiren bir masal tablosu... Yunan efsanelerini canlandırıyor: Perse'nin kurtardığı Andromed, sanki Pegaz'ın sırtındadır. Bu kız, bütün taşkın modernliği içinde beni daima tarihe ve lejantlara götürüyor; tarihin ve efsanelerin misilsiz tablolarını ancak Zeliha yaşatabiliyor.

¹ semavat: gökler

Sincar'ın bu tarafları, yaz gelince, pafta pafta bağları ve yemiş bahçeleriyle, derecikleri ve söğütlükleriyle, ihtimal ki pek kuru ve sıcak olmayacak. Şimdilik manzaraya hareket, ses ve renk veren yalnız koyun ve keçi sürüleridir. Bu sürüler yamaçların kumaşını, ikide bir, aklı karalı daralıp genişlenmeleriyle, açılıp toplanışlarıyla bir gezi gibi harelendiriyor. Durgun havada rüzgârla sürülüp gidemeyen cıngırak sesleri vadilere bir duman gibi sinmiştir. Sanki gökten oralara, taneleri su yerine ahenkle dolu bir yağmur serpiliyor ve melal verici tok musikisini dereler içiyor, dereler alıp aşağılara döküyor.

Hisara döndüğümüz zaman Zeliha adamlarına bazı emirler verdi; küçük bir telaş sezdim. Nihayet fısıltılar, gidip gelmelerden sonra ona, ihtiramla taşıdıkları bir iri anahtar getirdiler.

“Size mukaddes emanetleri göstereceğim. Bunların tedarikinde epeyce zorluk çekildi. Muhafazası da teşrifata tabiidir: Muayyen bir sınıfa mensup olmayanlardan başkası hizmetinde bulunamaz. Mumlarını yakan, odayı silen, süpüren ve anahtarını saklayıp içerisine girmek, ziyaretçilere göstermek hakkı bu sınıfın imtiyazıdır. Bizde onlara Kuçek derler. Şimdi şatomuzda bu sınıftan dört kişi mevcut... Kendi dairelerinde otururlar, izzet, ikram görürler, aidat alırlar. Ayrıca rüya tabiri, gaybdan haber gibi ihtisasları vardır; Şeyh Aadi türbesinin toprağıyla ilaçlar yaparlar, hastaları tedavi ederler. Hülasa her dinde gördüğümüz sınıflardan biri de odur.”

Salonun dehlize açılan tanımadığım bir kapısından bir dik merdiven iniyoruz. Zeliha sözüne devam ediyor:

“Ziyaretinizi yabancı gözlerden uzak, rahat bir şekilde yapabilmeniz için Kuçeklere çekilmelerini emrettim ve anahtarı kendim aldım. Almak hakkımdır; zira bu gibi emanetlerin asıl muhafızları Yezidi emirleri, daha doğru tabirle mirleridir; Kuçekler bize vekâlet ederler. Şurası var ki mirlerimiz kendilerini, benim size anlattığım şekilde, Yezid’in sülalesinden, hatta evkafının¹ mütevellisi² oldukları Şeyh Aadi’nin de ahfadından³ addetmezler; Emevi prensleri sanırlar. İçlerinde mezhebimizin tarihini ve felsefesini tetkik edecek derecede irfan sahibi adamlar henüz yetişmemiştir.

Merdiven sona erdi. Karşımıza demir yıldızlarla kakmalı bir ahşap kapı çıktı. Durduk:

“Yezidilerde içtimai tabaka şu sırayı takip eder: Mir, pesmir, pir, kuçek, kaval, mürit ve fıkara. Mirler hem ruhani, hem de cismani salahiyetlere haizdirler; diğerlerinin sadece ruhani sıfatları vardır. İrfan ve servet azlığı, yazık ki son senelerde bütün cemaati karmakarışık etmiş, sınıflar birbirine girmiş, mirlerin nüfuzu kesilmiş, kuvvetimiz eksilmiştir. İrademi sarsan, şevkimi kıran işte bu anarşidir.”

Kapının halkalarına bir iki kilit asılmıştı. Bunu getirdiğimiz anahtarla açtık. Girdiğimiz loş ve geniş odada gözüme ilk çarpan şey, bir sürü uzun pirinç şamdanlarda yanan mumlar oldu. Sonra daha iyi görebildim: Ortaya bir bayrak dikilmiş ve etrafına firdolayı ufak şamdanlar dizilmişti; tavandan zinetli⁴ bir buhurdan sarkıyor, bütün bunlarla oda, yarı türbe, yarı kilise, acayip bir ibadethaneyi andırıyordu.

1 evkaf: vakıflar

2 müteveli: bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş olan kimse

3 ahfat: erkek torunlar

4 zinet: süs, bezek

Biraz daha dikkat ettim: Bayrak direğinin ucuna altın olması lazım gelen bir madenden bir kuş heykeli kakılmıştı; hindi palazını andıran iri gözlü, kel kafalı, sıska bir kuş... Bu, şüphesiz acemi kuyumcu elinde tavusu temsil ediyordu. Bayrağın kumaşı sarı sırnayla işlenmiş ipektendi ve asıl garibi bu mukaddes remzin önüne bakırdan bir küçük beşik ve yine bakırdan bir havan eli konmuştu.

Açık bıraktığımız kapıdan giren hava, ortalarındaki siyah elifleriyle turuncu lalelere benzeyen mum alevlerini ağır ağır yatırıyor, doğrultuyor; onlara zikirden yorulmuş ve susmuş dervişlerin murakabeye¹ varmadan evvelki temkinli hareketini veriyordu. Fakat bütün bunlardan ziyade, oda da, birden farkına varamadığım bir şey vardı ki manzaranın korkunçluğunu o artırıyordu: Duvarlar siyah çuhalarla kaplanmıştı.

Dönüp Zeliha'ya baktım: Başını hafifçe eğmiş, elleri kilitli, kımıldanmadan duruyordu. Mumların, ara sıra gümüş buhurdana çarpıp cilalanan, sonra sararan bezgin ışıkları sönüp yandıkça, yüzünde gölgelerden küçük küçük hiyeroglifler yazılıp bozuluyor, bu düşünceli çehreyi büsbütün muammalaştırıyordu.

Kendisine baktığımı hissederek güzel gözlerini bana çevirdi. Onlarda derin bir hassaslık ve şefkat okudum; yaklaştım. Kolum, amazon ceketinin darlığını meydana çıkaran beline dolandı. Dizlerimin titremesinden korkuyorum; zira göz kapaklarının usulca kapandıklarını ve dudaklarının yavaşça aralandıklarını görmüştüm. Başımın yüzüne doğru eğilmesine artık mani olamıyorum. Mum isi, buhur ve

1 murakebe: kendi iç âlemine bakma, dalıp kendinden geçme

nem kokan bu penceresiz ibadet yeri, uzun bir at gezintisiyle kamçılanan uzviyetimizde *istiğrak*¹ değil, bir *tenebbüh*² yaptı. Kiliselerde, tekkelerde, ayinlerde duyulan amansız bir din teyeyyücü,³ volüptesi⁴ içindeyiz. Belinin koluma yaslandığını, ağırlaştığını ve artık bir kolla tutulamayacak hale geldiğini anlıyorum. Yezidi sancağının başında şeytanı temsil eden altın tavus, bana öyle geldi ki bet sesiyle, şimdi, bir galebe çılgılığı koparacak: Yezid'in kızı, Yezidi emiri olmayan bir erkeğe teslim olmuştur. Şer ilahı, önünde işlenecek fışkırın⁵ sevinç ürpermeleriyle dikkat kesilmiş, bekliyor.

Sol kolumu dizlerinin altından geçirdim. Zeliha kucağımdadır. Merdivenlere doğru götürüyorum; onu kendimden, kendim kaçıyorum. Birkaç ayak çıkarıp da dışarının ışığıyla buluşunca, ayazda kalmış bir mermer kadar serin olan alnından öptüm ve yere indirdim:

Bir baygınlık geçirmiş gibi

“Mersi,” dedi, “buhur ve is kokuları başımı döndürmüştü.”

IV

Hakikate Daha Çok Benzeyen Hayal

Öğle yemeğinden sonra Mösyö Rondel'le veranda şekline sokulmuş olan sundurmada, baş başa sohbet ediyoruz.

1 istiğrak: kendinden geçip dünyayı unutma

2 tenebbüh: uyanma, uykudan kalkma

3 teheyyüç: coşma, heyecanlanma

4 volüpté: haz, şehvet (Fr.)

5 fışkır: hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah'a isyan etme

Paris'teki Şark Dilleri Mektebi'nden de diplomalı olduğunu söyleyen ihtiyar sekreter Afrika Arapçası biliyor, müsteşrikçe¹ malumatı var. Bana bir aralık: "Trok! Trok!" diye bir şeyden bahsetmeye kalkıştı. Bunun turuk, yani tarikatler demek olduğunu anlayıncaya kadar hayli zahmet çektim.

Yezidilere dair etüt yapıyormuş: Fakat, maaş aldığı Zeliha'dan dolayı bu, lehte bir etüttür; hatta kendisini bir miktar Yezidileştirmiştir bile... Neredeyse, söz arası, Yezidileri onlar yerine bizler diye anacak!

"Bu küçük cemaatimiz çok ahlaklıdır. Ticaret yapmamak istemelerinin sebebi ticaretin yalana müsait olmasıdır. Yalan, üzerlerine Tavus'un gazabını celbeder. Aynı zamanda cesaretli ve kadınları hakkında fazla kıskançtırlar; bu yüzden epeyce cinayetler olur. Yezidi dini nedir? Bildiğimiz bütün itikatların bir *salad rüs*'üdür. Fakat temelini iki zıddı, yani, iyilik ve fenalık mefhumlarını birbirleriyle uyuşturmak teşkil eder. Onun içindir ki her dine başvurmuşlar, hepsinden ümit ve şifa verici birer parça koparıp itikatlarına eklemişlerdir. Bu yamalardan ortaya çıkan şey, ilk bakışta biraz gülünç ve tenasüpsüzdür, çocukça cihetler vardır, reforma muhtaçtır. Lakin hangi din bu kusurlardan kurtulabilmiştir? Dinlere şiirini veren de o kusurlar değil midir? Yalanı insana şiddetle yasak eden itikatta ben yükseklik buluyorum. Bir Yezidiye hakikati söyletmek için etrafınıza elinizle, hayali bir daire çiziniz, bu Yezid'in halkasıdır, ondan çıkmamak için Yezidi yalan söyleyemez."

"Mukaddes bayrakları hakkında ne biliyorsunuz?"

1 müsteşrik: Doğu bilimci

“Bayrak en eski zamanlardan beri milletlerde ve cemaatlerde toplaşma ve bir maksat için birleşme alameti olarak kullanılmıştır ve bundan dolayı da gittikçe bir kutluluk almıştır. Yezidi bayrağının da bu itibarla herhangi bir bayraktan fazla manası yok. Yezidi Şeyhleri, bahar gelince köy köy bir bayrak gezdirirler, bu, güya Yezid’in mukaddes bayrağıdır. Heyetin önünde ilahiler okuyan ve davullar çalan adamlar, ayrıca münadiler¹ vardır. Bir köye yaklaşıldı mı, atılardan biri daha önce koşar, “Sancak-ı şerif geliyor!” diye her tarafa bağırır, müjde verir. Halk en yeni, en güzel elbisesini giyer, karşıcı çıkar. Erkekler davulların arkasına dizilirler ve hep birden ilahiler okumaya başlarlar; kadınlar, ellerinde buhurdanlarla ve keskin yaygaralar kopararak şenliğe karışırlar. Bir aralık Şeyh haykırır:

“İçinizde sancağı evine misafir edecek kimdir?”

Köylülerden biri atılır:

“Yüz kuruşa benim misafirimdir!”

“İki yüze benim!”

Bu bir müzayededir. Nihayet birinin üzerinde kalır; heybe atın sırtından indirilir ve müzayedeyi kazananın boynuna geçirilir. Lakin Sincar’dan Halep vilayetindeki Kürddağı’na kadar götürülen bu bayrak, pek ehemmiyetle bir yerde saklandığını işittiğim asıl eski ve kutsi bayrak olmasa gerektir. Prens, herhalde bu meseleler hakkında ekselansınızı ben-den daha salahiyetle aydınlatabilir.

Zeliha’nın adı anıldıkça yüreğime morfin iğnesinden

1 münadi: kamuya duyurulmak istenilen şeyleri yüksek sesle haber vermeyi iş edinmiş olan kimse

sonra duyulan bir hal, emilir gibi bir şey oluyor. Lasosunu fırlattığı, ata kamçısını şaklattığı ve inciler, elmaslar içinde tuvaletini sürüyerek vapur salonundan geçip gittiği zamanlar onu, çevikliği, haşmeti karşısında hırpalamak istiyordum; şimdi hatırası ve lezzeti ömrüme yetiyecek olan sabahki vakadan beri kendisini bir müdafasız çocukmuş gibi yalnız okşamak, avutmak, oyalamak ve korumak arzusundayım.

Oldukça ağır, mantarlı ve fuagrallı bu öğle yemeğinden sonra uzanıp daldığım sedirden kapımın vurulmadan usulcacık açıldığını hissettim, doğruldum.

İçeriye giren Şeyh Şemun'dur. Gözleri, her zamanki gibi yerde, elleri göbeğinde, yüzü solgun ve sakalı gergin, heyecansızlığıyla korkunç olan Şemun... Fakat bu sefer onu fazla donuk, fazla katı ve ruhsuz buldum. Çok mu uyumuşum, hiç mi uyuyamamışım, fark edemiyorum. Odada, ne akşam loşluğuna, ne de sabahın alacakaranlığına benzeyen acayip, sisimsi, az şeffaf bir aydınlık var; insandaki hareket ve konuşma arzusunu kesen jelatinli bir ışık... Vücudumda derin bir takatsizlik duymaktayım.

Şemun yürüdü, karşımdaki kanepeye dimdik oturdu; kanepeye değil, sanki göğsüme oturdu. Ağırılığıyla eziliyorum.

Göremediğim gözlerini üzerime evirdi, kımıldamadan, konuşmadan duruyor. Ne söyleyecek? Bir şey söylemeden mi benim anladığımı istiyor? Kara sakalının üst tarafında pek az kısmı seçilen yüzü sapsarı, ölü sarısı...

Bu adamda bir şey var, bir değişiklik, bir fena karar, diye düşünüyorum. Gelişi dostça değildir! Tabancamın arka ce-

bimde durduğunu duyuyorum, lakin kollarımdaki kesiklik elimi götürmeme mani...

“Sizinle hususi konuşmaya geldim.”

Şemun böyle söyledi mi? Ağzını açtığından, bir tek kelime telaffuz ettiğinden şüpheliyim. Zannediyorum ki zihninden geçirdiğini ben anlıyorum.

Karşı karşıya ikimiz de birer kütük... Kurulması bitip de, oldukları gibi kalıveren tahta, kaba oyuncaklara benziyoruz; ruhsuz, yapma, uydurmayız.

İlk günden beri şeyhten şüphelendiğim aklımda...

“Asıl hakikati öğrenmenizin zamanı geldi. Zeli’nin hayalhanesinde hazırlanmış olan romanı artık kapatalım!”

Ne diyecek? Anlayamamaktan korkuyorum Zira bana geliyor ki, Şemun iyice bilmediğim bir dilden konuşuyor; konuşmuyor, sezdiriyor.

“Onun size anlattığı ne varsa, yurt kurmak, Yezid’in kızı, metampsikoz, Emir Ali, Zeliha hepsi, her şey bir çılgının hülyasıdır; Zeli bir delidir.”

Kımıldanamıyorum, hatta büsbütün katılaşmakta, kül-çeleşmekteyim. O devam ediyor:

“Ben de Şeyh Şemun değilim. Senyor Alfonso ölmemiştir, karşınızdadır!”

“Demek ki siz onun babasısınız?”

Sesimi kendim de işitmiyorum; belki bu suali sormadım bile... Odanın bugünkü ışığında sesleri eriten, hareketleri kesen bir hal var.

“Hayır.”

Sormakta ısrar edemiyorum; daha fena bir söz, bir sır öğrenmekten ürkmekteyim.

“... Babası değilim.”

Göğsümdeki ağırlık artıyor. Yerimden kalkabilsem...

“... Kocasıyım.”

“Yalan! Yalan!”

Gırtlığım kupkuru, tamamen kemikleşmiş. Feryadım bir nefes kadar bile çıkmadı, duyulmadı. Şemun bana gülüyor görünüyor. Bu gülüş *L’homme qui rit*’deki lordun bıçak ucuyla ete hak edip kurumuş kahkaha oymasını hatırlatıyor; titretecek kadar iğrenç... *Kuvvetim olsa da, diyorum, bunu o yüzden, hatta o yüzü büsbütün karşımdan silebilsem!*

Hâlâ yerlerimize mıhlıyız. Şeyh’in kelimelerini işitiyorum; içinden geçirdiklerini ben de içimde işitiyorum; bu korkunç sohbet ruhumu boğuyor.

“Zeli’deki cinnet dini şekildedir: Eline geçen bir kitap ona Yezidi mezhebinden ve Yezid’in kızı olduğunu sandırdı; ben de kanaatini sarsmamak yolunu tuttum. Hasta şuuru ne tasavvur ederse, ne yapmak istetirse ona uyuyorum. Kocası yerine uşağı oldum; Kürtçe öğrendik; yabancı memleketlerde şatolar satın aldık, adamlar kiraladık. Aldatıyor ve aldatıyoruz.”

Şemun’la artık, yerlerimize bağlı, hiçbir uzvumuz kımıldanmadan konuşmaya alışmış görünüyorum: Amerika vahşilerinin insanı bu hale getiren bir efsunlu ilacı mı damarlarımda kanımı böyle pıhtılaştırıyor?

“Bunu bana daha evvel niçin söylemedin?”

“Avunsun diye...”

“Şimdi ne yapacağım?”

“Avutmakta devam edeceksin...”

“Peki, bugün neden söylüyorsun?”

“Artık bırakamayacağını anladığım için!”

Odanın rengi gittikçe sislenmektedir. Ferah bir aydınlığa kavuşmak... “Vah Zeli! Zavallı Zeli!” diye haykırmak, ağlamak, çırpınmak istiyorum; düşünmek istiyorum. Fakat kafamın içi bağırim gibi, boğazım gibi, gözlerim gibi kupkuru, kaskatı...

Şemun kalktı, bana doğru heyula gibi geliyor, büyüyerek, irileşip ağırlaşarak bir geliş... Şimdi yükünün altında yım. Kurtulmak için bu külçeyi üstümden atmak lazım.

Birden haykırmak imkânını buldum:

“Zeli! Zeli!”

Dağılan sis içinde kendimi görüyorum, kendimi buldum; odamda yalnızım.

Kâbustan kurtulunca dünyanın hakiki rengini, ışığını bulmaktan duyduğum sevinçse hudutsuzdur. Deli Zeli’yi tekrar Zeliha ve Alfonso’yu Şemun olarak eski çehre, eski şahsiyetleriyle görmek için koridora fırladım, titreyen bacaklarıma, alnımda biriken terlere aldırmayarak koşuyorum. Verandaya bir deli gibi girdim:

“Prenses! Prenses!”

Bağırıyor, arıyorum.

Karşıma ilk çıkan Şemun’dur. Bana, olan biten şeylere şaşmayan, terbiyeli, sakın tavrıyla şezlongu işaret ediyor:

Zeliha, gazetesini dizlerinin üzerine düşmüş, tatlı, rahat bir uykudadır; uykusunda gülümsüyor.

Şemun’a dönüyorum; ağırlığına rağmen bastığı yeri incitmeyen yumuşak adımlarla koridorda uzaklaşmaktadır.

Şeytana Yaranmaya Çalışanlar Arasında

Şubatın bugün biri...

Bir aydan beri onun yanında ve cemaatinin arasındayım. Artık bilmediğim hiçbir Yezidi âdeti kalmadı: Düğünlerinde bulundum, cenazelerini gördüm, kitaplarını okudum, dualarını öğrendim.

Anladım ki Tavus Melek dedikleri ilah bizim şeytanımızdan başkası değildir. Bizim şeytanımız ve eski İran dininin Ehrimen'i... Fakat aralarında şu fark var: Yezidi Ehrimen'i hem iyilik, hem de fenalık yapabilir: İyiliği sağ elinde, fenalığı sol elinde tutar ve bunları istediğine, dilediği gibi dağıtır. Şerrinden korunmak için bu tehlikeli mabuda yaranmak lazımdır.

Asıl büyük Yaradan'a gelince, ondan çekinmeye lüzum yoktur; zira o, Yezdan, yalnız iyidir, iyiliğin züpdesi,¹ lübbül lübbüdür;² kemal, cemal sahibidir; intikamcı ve ceza verici değildir. Bütün fenalıkların kaynağı olan Tavus ne kadar şer varsa üzerine almıştır. İşte bundan dolayıdır ki Yezidi, şeytandan ürker, ürktüğü için de onun hoşuna gitmeye çabalar, çabalanmanın şeklini tapmak derecesine vardırır.

Yezidiler, kendi dinlerinden olmayanların bile şeytana saygı göstermesini isterler. Dillerinde şeytan telaffuzunu andıran ne varsa onunla başları hoş değildir: Maruldan, lahanadan, domuz etinden bu sebeple kaçarlar. Yere tükürmez-

1 zübde: öz

2 lübbül lüb: özün özü (Ar.)

ler. Belki Tavus o sırada yerdedir. Mavi renkte kumaş giymezler; zira beyaz maviye boyanabilir, lakin mavi tekrar beyaz olmaz. Bunun manası şudur: Yabancı dinden bir adam, Yezidi imanıyla doğmamışsa mavi sayılır; o bir daha beyaz olamaz; halbuki Yezidi aslında aktır, dinini değiştirmiş de olsa, yani mavileşse de yine Yezidi itibar olunur.

Zeliha'nın Katolikliği işte bu ustalıkla akideden dolayı bir suç sayılmıyordu. Zaten Yezidi Hıristiyan'a fazla bir yakınlık duyar; içlerinde kiliselere giren ve girerken eşliğini öpen çoktur. Hatta, kadınları Hıristiyan'dan örtünmez, evine misafir eder, kızları hizmetine koşar. Bütün bunlar, ben- ce o cemaatin Hıristiyan'dan, komşu olmadığı cihetle zarar görmemiş olmasındandır. İsa'nın erenlerine, kendi azizleri derecesinde hürmet göstermeleri de bundandır.

Türk-Irak hududu hakkında tahkikat yapmaya gitmiş olan Akvam cemiyeti heyeti, raporunda Yezidilerin Muhammed'i olmadıkları kanaatini vermiştir. Fakat salahi- yetli ilim adamlarından teşekkül etmeyen bu heyet, aynı za- manda Muhammedilerle beraber Müslüman peygamberini tanıdıklarını ve Kuran'dan ayetler seçip mabet duvarlarına yazdıklarını zikretmektedir. Yezidilik şüphesiz İslamiyet çer- çevesine giren yüzlerce şubelerden biri, yine şüphesiz bun- ların en acayibidir.

Mukaddes kitapları, Kuran'dan alınmış bazı surelerden toplanmıştır; fakat bu surelerdeki şeytan ve recim kelimeleri silinmiştir. Büyük fakihten başka kimse bu kitaba el süremez ve bir cümlesini okuyamaz. Yezidi kıyamet gününe, Araf'a, Mehdi'ye, sonsuz hayata inanır. Bunlara bakınca mösyö Rondel'in *Rus salatası* tabirini pek doğru bulmak icap eder.

Sabahleyin güneşe karşı eğilip içinden birkaç kelime mırıldanmak... İşte namazları. Kanun ayında üç gün oruç, eylülde hac seferi... Bütün din külfeti bu! Mösyö Rondel'e göre hac için Mekke'ye değil, Musul'la İmadiye Rondel'e Şeyh Aadi'nin türbesine giderler; zengin evkafı olan bu türbenin mütevellileri Yezidi emirlerinden seçilir.

Haksız ve asılsız olarak Yezidilere nispet edilen mum söndü isnadı¹ bu hac seferiyle ilişkilidir. Mum söndü ayını Şabak adı verilen büsbütün ayrı bir cemaatin çirkin bir âdetidir. Hoş, Yakınşark'ın bağrında daha ne anlaşılmaz ve inanılmaz adetleri din şekline sokmuş cemaatler vardır! Mesela, kadının cinsiyet uzvuna tapanlar...

Tüllere bürünmüş güzel bir kadın, ayın yerinde yüksek bir kürsüye çıkarılırmış; sonra dualar okunur, tül sıyrılır ve bu çırılçıplak vücuda karşı secdeye varılarak: "Ondan geldik, ona gideceğiz!" derlermiş. Ayıp şey... Fakat bunun ayıp oluşu ancak bir arada yapılışındandır. Yoksa ayrı ayrı bütün beşerin can attığı ibadetlerden biri o değil midir?

Biliyorsunuz ki eski dinlerde erkeklerin tenasül uzviyetine tapmak pek rağbette bir kaideydi. Mesela Mısırlılar Apis boğasının nesil yetiştirici yerine ehemmiyet verirler, bir Roi-Apis ölünce yerine getirilecek, daha doğrusu tah-ta geçirilecek boğanın gayet iri uzuvlu olmasını isterlerdi. Ammien Marcelin bu bapta uzun şeyler söyler. Eusebe de Heliopolis'teki boğanın bu hususiyetinden bahsederken der ki: "Aşk arzusu hararetle teheyyüce gelir, nitekim güneş de hararetiyle tabiatı ilkah² eder." Nicopolis'te kadınlar kırk

1 isnat: bir düşüncüyü, bir konuyu bir kişi veya sebebe dayandırma, yükleme, atfetme

2 ilkah: dölleme

gün yeni kral-boğayı ziyarete koşarlardı; hem sadece ziyaret değil... Eteklerini kaldırırlar, kendilerini ilah hayvana takdim ederlerdi. Eski Yunanistan'da da tekkeler bu mazhariyeti görürdü; fakat tarihçilerin yazdıklarına göre dişi keçileri tercih etmek suretiyle mukaddes boynuzlular Grek güzellerini yeiste¹ bırakırlardı.

Size asıl garibini söyleyeyim: Vivant Denon yukarı ve aşağı Mısır'da tettebbüatını² yaparken bir türbe yanındaki camide kadınların muayyen zamanlarda toplanıp, aralarında yapmadıkları münasebetsizliği bırakmadıklarını görmüştür. Bu cami, şüphe yok ki eski bir Apis sarayıdır ve bütün din inkılaplarına karşı koyarak yeni nesil, eski Mısır kadınlarının adetine riayette devam etmiştir. Asurilerde, İranlılarda, Fenikelilerde ve Beni İsrail'de de öyle idi, erkek uzvu mukaddesti. Suriye Kralı Démétrius'un madalyaları, kadın mumyaların bacakları arasında bulunan iri heykeller, sonra en mühimi, Hiérapolis mabeti... Bu mabeti –kapısındaki iki muazzam uzuv heykeliyle– yaptıran Asuri Kraliçesi Stratonice idi!

Beni İsrail tarihinde İbrahim, Yakub, bilhassa Süleyman'ın oğlu Roloam da bu adetlere uymuşlardı. Nihayet 955'te Kral Asa o kabil heykelleri parçalattı ve çirkin adetleri yasak etti. Musa'nın Sina Dağı'na çıktığı zaman Beni İsrail'in, Harun'u dinlemeyerek bir altın buzağı heykeline taptıkları malumdur. Bu buzağı Apis'ten başka bir şey değildi ve tapınılan da Apis'teki meziyetti!

Görüyorsunuz ki bahsettiğimiz mezhep yeni bir şey yap-

1 yeis: umutsuzluktan doğan karamsarlık, üzüntü

2 tettebbuat: tetkikler, incelemeler

mıyor. Yalnız kadına ehemmiyeti fazla vermekle bir küçük ayrılık gösteriyor. Kadın... Kadın eski Yunanistan'da kendisini gelip geçiciye takdim için, yarı çıplak, sokak başlarında müşteri bekleyen bir dışiden başka neydi? Lidya'daki *Lice des femmes*'leri okudunuz, tabii... Bakire kızların bile küçük bir para tekabülü bu hususi mahallelere giderek kendilerini kim isterse –bir yaşlı, bir genç, bir yabancı, hülasa bir erkek– teslim etmeleri bir dini vazife addolunurdu; yani fuhuş dediğimiz ayıp değildi, günah değildi, sevap da değildi, farzdı.

Hem de farz-ı kifaye¹ de değil, diye içimden söylendim ve sonra dedim ki:

“Demin bahsettiğiniz kadın taparlık devrimizde hemen hemen başka şekilde, her yerde mevcuttur.”

Rondel'in sözünü tasdik ediyorum:

“Benim fikrimce plaj ve deniz sporu asrında kadın, ıslak mayosuna vücudunun kabartmasını hakkedeli beri bu ayın umumileşmiştir. Yalnız kapalı bir yerde ve zeytinyağı kandilleri altında, ağır dua besteleriyle yapılmıyor; mabedimizin tavanı göktür, zemini su... Hava günlük, öd ağacı değil, iyot kokar, ağzımızda gevşeklik veren gülsulu şuruplar ve şekerler yerine diriltici tuz tadı duyarız, duamız kahkaha olur, namazımız yüzgeçlik... Tapınmamız böyledir, fakat taptığımız yine odur, kadındır. Ayıp cihetini bulamadığım bu tapınıştaki sezdiğim biricik kusur, bizim ayinlerimizin çok açık bir yerde, devamlı ve doyurucu, ondan dolayı da bezdirici oluşudur. Dinlerde niçin imsak ve *mizansene* çok ehemmi-

1 farz-ı kifaye: kimi Müslümanların yapması gereken ödev

yet verildiğini bu bolluğun ve açıklığın bıkıtırıcı tesirine bakarak anlamak mümkündür. Kandil, buhur, loşluk ve efsane olmadıkça ruh, Meryem'i göremez, ancak fizyolojik bir bakışla onda bir Filistin kadınının güzel ve için için yanan bir aşkla derinleşmiş, şehvetli hatlarını seçer ve nihayet bezer. Kuru Protestanlık, nitekim Meryem'in resmini, İsa'nınki gibi zararlı bulmuş, kaldırmıştır."

"Pek doğru, çok mükemmel ekselans!"

"... Demin bahsi geçen kadın tapıcıları, sanıyorum ki ortada tüllerden sıyrılan çıplak vücutta, bizim şimdi, din sahnesi dışında kuruca gördüğümüzü değil, ana dölünü ve onun ardında da ulu Yaratıcı'yı bulurlar. Taptıkları şey, hünerde eşsiz mahlukun barınıp ürettiği duygulu mekanizma kovuşu ve onun dolayısıyla hilkatin sırrıdır. Kendisine varlık veren Yapıcı'nın hayata atmak için seçtiği kapı eşiğine baş eğmek putperestlikten ziyade, tabiata karşı ödemesi lazım bir saygı borcu sayılamaz mı?"

Bu, alelade bir fikri azıcık süslüce ifade eden sözlerimi, kulaklarından fazla gözlüklerinin parlak ve kabarık camlarıyla dinlediğini sandığım Mösyö Rondel, pek beğenmiş görünmek istedi:

"C'est extremement logique, c'est formidable!" dedi.

Zaten bu adam mübalağa kelimelerine, çoğu Fransızlar gibi pek düşkündür. Çarçabuk heyecana geliyor ve kabartıcı tabirleri şaşılacak bir derece sırasıyla arka arkaya diziyor.

Birden Rondel'e sordum:

"Şeyh Şemun'u çoktan beri mi tanıyorsunuz?"

"Avrupa'ya geldiklerinden beri, yedi aydır... İşte hari-kulade bir irade sahibi; ayrıca bir evliya. Ben bu derece nefis

feragatini kimsede görmedim. O, şüphesiz ki Prenses'in Saint Pierre'idir."

Başımı şeyhin, yine gittiği Musul yoluna çevirdim. Mösyö Rondel'i deminden beri ilk defa olarak tasdik etmemiştim.

Şemun'a karşı zaten, ilk gününden beri duyduğum uzaklık, mahiyetine varamadığım bu antipati yavaş yavaş artmakta, bir kine benzetmektedir. Halbuki Zeliha'yla beni tanıştırmaya sebep olan kendisidir; bu güzel sergüzeştimi ona borçluyum. Şemun'da sevdiğim nedir? Sevmemek kelimesi de, bazen o duygumu izah edemiyor. "Kıskandığım nedir?" diyeceğim geliyor. Acaba Zeliha üzerinde müessir¹ oluşu mu benim hoşuma gitmiyor? Hürmet ve itaat altında sezdiğim derin hâkimiyetini kıskanmaklığım ve bir gün, benden ziyade onu dinlemesi ihtimaliyle düşmanlık duymaklığım mümkündür. Belki de bu hisler Şemun'u Zeliha'dan para çekmekle ithamına, haksızca, sebep olmaktadır. Gözlerindeki manayı kimseye bir türlü okutturmak istemeyen Yezidi şeyhi, sanıyorum ki, aramızda Melek Tavus'un bir vekili gibi dolaşıyor. Şark Mefistofeles'i, ancak bu şekilde, böyle, kalın, kaba, ağır ve sinsi olabilir. Gözleri, düşündüğü ve yaptığı fenalıklarla o kadar dolu, kanlı ve korkunçtur ki kimseye gösteremiyor ve gösterince karşısındakilerin: "İşte şeytan! İşte Ehrimen!" diye haykırışmasından, birbirini iterek kaçışmasından çekiniyor!

Zeliha'ya Şemun'dan bahsetmiyorum; tıpkı dostlarımızı zayıf noktalarını, kusurlarını açmaktan çekindiğimiz gibi... O da, kendiliğinden bu bahse yanaşmıyor. Niçin?

1 müessir: etkili

Mösyö Rondel'in notlarından:

Yezidilerde düğünler uzun sürüyor; kendine göre hususiyetleri de var. Mesela evlenme kararlaştı mı köylüler davul zurna önde, güvey evine gidiyorlar; orada üç gün üç gece, kadın erkek yiyorlar, içiyorlar, oynuyorlar; sonra atlar geliyor, kadınlar bunlara ikişer ikişer biniyorlar, erkekler teker teker... Alay, gelinin kapısına dayanıyor ve havaya silahlar sıkılıyor. O zaman kız babası dışarıya çıkıp soruyor:

“Ne istiyorsunuz?”

“Kızını!” diyorlar.

Baba içeriye giriyor, gelini kırmızı renkte bir kumaşla örtüyor. Çeyiz sandıklara konmuştur. Gelenler eve doluyor; meydanda bir sürü tahta kaşık vardır; köy çocukları bunlardan birer tanesini başlarına sokuyorlar; hep birden, kızı alıp güveyin evine götürüyorlar. Üç gün üç gece, yine çalgı, dans, şenlik.

Üçüncü günün akşamı şeyh, güveyi gelinin odasına sokuyor, ellerini birbirinin eline veriyor; ikisinin başından bir örtü geçiriyor ve soruyor:

“Kimsin? Kimin oğlusun ve kızıydın?”

İki taraf bunların cevabını veriyor. O zaman şeyh kırmızı bir boyayla gelinin ve güveyin omuzlarına, alınlarına birer nişan koyuyor; sonra bir dal uzatıyor:

“Uçlarından tutunuz ve kırınız,” diyor. “Siz de ecel ayrılıncaya kadar birbirinize bağlı kalacaksınız, nitekim bu dal da kuvvet kendisini ortadan ikiye bölünceye kadar bir parçaydı!”

Bu dal kırmak remzi de gösterir ki, Yezidilerde boşanma âdeti yok gibidir; çok ağır, ciddi sebepler olmazsa nikâh bozulamaz.

Şeyh demin anlattığım merasimi yerine getirdikten sonra odadan çıkar, çiftler yalnız kalırlar. Kapının dışında şeh, güveyin duvara birkaç yumruk atmasını beklemektedir; bunu işitince havaya bir el silah boşaltır. Silah sesi zıfzıftır; biriken halk dağılır ve asıl güzeli, yeni evliler tam yedi gün, evlerinde baş başa kapalı kalırlar. Bu, kimsenin rahatlarını bozmak istemediği bir balayı haftasıdır.

Yine notlardan:

Cenaze törenleri de uzun sürmektedir; onun şekilleri de eski milletlerin adetlerini hatırlatmaktadır. Mesela mevkice yüksek biri öldü mü, akrabası insan biçiminde, tahtadan bir kalıp hazırlarlar, buna cenazenin elbiselerini giydirebilirler. Başında ağlanan, matem tutulan, mersiye okunan bu tahta parçasıdır. Üç gün halk onu ziyarete gelir; fakat gelenler, güya vakadan habersizdirler. Sorarlar:

“Neniz var? Ne oluyorsunuz?”

Ölü tarafı şu cevabı verir:

“Oğlumuzu evlendiriyoruz, bu hazırlık onun yeni düğününün hazırlığıdır!”

Üçüncü günü ölü, Müslümanlardaki gibi yıkanır, Yahudilerdeki gibi de kulakları, burun delikleri pamukla tıkanır. Şeyh dua okur ve sonra Şeyh Aadi'nin türbesinden getirilmiş toprağı suyla yoğurup cenazenin alnına, gözlerine, kol-tuk altlarına ve yüreğinin üzerine sürer; gömüldüğü zaman da şu hitapta bulunur: “Ey insanoğlu! Toprakten gelmiştin, bugün toprağa dönüyorsun!”

“Ey insanoğlu! Toprakten gelmiştin, bugün toprağa dönüyorsun!”

Fakat ölen adam kara cüppelilerden, yani şeyh mertebesindeyse, matem yasaktır; türküler çığrılarak şenlikler yapılır, gömülme işinden sonra da kurbanlar kesilip dağıtılır. Zira şeyhin ruhu doğruca, hiçbir iskeleye uğramadan, cennete gidecektir. Buna keder edilemez, sevinmelidir!

VI

Batan Güneşin Kızılığında Duyduğum Sözler

Avdan, az gezintisinden, yayan dolaşmalardan sonra, lambalar yanarken şatoya dönüşümüzün; elbiselerimizi değiştirdikten sonra çay masası etrafında buluşmamızın zevkini, şiirini bilmem ki unutabilecek miyim? Her çay içtiğim ve sıcak rom kokusunu duyduğum zaman Zeliha'yı hatırlamam lazım!

Onsuz bir akşamım, bir saatim olabileceğini, şimdilik aklım almıyor. Halbuki günlerimiz azalmıştır; nihayet bir ay sonra benim bir şey demekliğim, onun da cevabını vermesi icap edecek. Kendimi bütün o beraber geçtiğimiz çöl yollarından, köyüme tek başıma dönerken görüyorum. Zeliha'nın sevgili varlığıyla şenlenemeyen otomobildeki halim ne kadar acıklı olacak!

Vicdanımı rahatlaştırmak için yurt kurma planını hafif şekilde, bir yoklama kabilinden, dostlarıma yazmıştım. Kimi cevap vermedi, kimisi daha acele ve çok ciddi işlerinden bahsetti, biri de alaya vurdu: "Sen de galiba Yezidilerin Lord

Balfur'u olmak istiyorsun!" diyordu. Zeliha'yı tanımadıkları için hepsinin hakkı var. Ben de onların yerinde olsaydım böyle cevaplar verirdim. Yerinde olmak istenmesi lazım gelen onlar mıdır, ben miyim?

Benim!

Buna, avda Zeliha'nın önümüzden kalkan çulluğu düşürdüğü anda hükmediyorum. Kuş, ewela büyük, ürkütücü bir hışiltıyla fırlamıştı; göğe doğru, dosdoğru bir fırlayış... Genç kız soğukkanlılığını bozmayarak avının ufki vaziyet almasını beklemiş, sonra çiftesini boşaltmıştı.

Beğenmediğim hiçbir hareketini bulamıyorum. Siyah astragan kalpağının pek yakıştığı yüzüne hayran bakmaktayım ve içimden: *Ayrılamayacağım! Ayrılamayacağım!* diye inlemekteyim.

Fakat biliyorum, ayrılacağım.

Zeliha, anlaşılan benim gibi düşünmüyor. O dostluğumuzun uzun sürebileceğini sanmaktadır. İkimiz de hürüz, birbirimizden hazzediyoruz, niçin ayrılmak icap etsin?

Bu kanaatle neşesi yerindedir:

"Biliyor musunuz, bugün öğleye şatoya dönmek istemiyorum."

"Bir kır yemeği mi düşünüyorsunuz?"

"Şu yamaçta, kavaklar arasındaki köyde bir yemek hazırlamak... Muhtarın vaziyeti iyidir, evi de müsait."

Köye haber saldık. Sabahki bulanık hava da birden açıldı; bulutsuz, masmavi bir gök. Asıl güzellik rüzgârsızlıkta... Kırlarda rüzgârlı, bulutlu havaları hiç sevmem: Bulutlar dağlara çarpar, dağlar bulutları parçalamaya kalkar. Ağaçlar

kendi dalları ve yapraklarıyla bitip tükenmez bir boğuşma halindedir. Yerde gölge ve ışık, biri ak biri kara iki horoz gibi durmadan dövüşürler. Nereye baksanız, gökte ve yerde, bir boğuşma seyredersiniz; manasız, lüzumsuz bir sarhoş kavgası... Zaten rüzgâr durunca tabiat ayılmış gibi adeta mahcup, düşünceli, fazla usludur, nedamet getirmişe benzer.

Şimdi böyle bir havadayız.

Güneşte yarı ılık, yarı serin bir hoş hararet var. Kadın kalçalarının temasını andıran, o kendine has, serin ılıkılık!

Köyün başındaki derede ilk kurbağa sesini duyduk. Âşıklığın dimağda ne garip tahrikleri oluyor: Derhal düşündüm ki ağustosböceklerinin sesini Zeliha'nın yanında olarak işitemeyeceğim!

Bizi, köy halkı karşılamadı; pencerelerden gizlice seyredildiğimize bakarak teşrifat yapılmaması emri verildiğini anladım. Muhtarın evinde ilk önce girdiğimiz oda tuhafıma gitti: Başköşeyi uzun bacaklı bir siyah demir karyola dolduruyor; etrafına fistolu patiska örtü çekilmiş, Nuh Nebi zamanından kalma karyolalardan... Bunları ben de hatırlamaktayım: İlk çarpışta sarı teneke topuzları yanırı yumru olur, vidaları gevşer, çarpık çurpuk durur, hatta bir ikisi kaybolur. Başucunda ufak petrol lambalarındakini andıran aynası vardır; ötesine berisine, çocukken tükürükleye tükürükleye defterlerimize yapıştırdığımız çıkartmalardan çiçek demetleri, melaïke resimleri konulmuştur.

Bu karyolayı atlas, katı yastıklar, kordelalar, tentenelerle öyle süslemişler, öyle itinalı, kutsi bir şekle sokmuşlar ki yatılıp rahat edilecek bir yerden ziyade, bir türbe sandukası-

na çevirmişler. İçinde değil de, altında, toprağa gömülü biri ebedi uykusuna varmış sanıyorum. Hiç şüphesiz o karyolada yatan yoktur; ev sahibini diğer köylülerden ayıran, ona mevki veren bir debdebe vasıtası karşısındayız. Bizi bu odaya ağanın medeniliğine şaşmamız için aldıkları anlaşıyor.

Ben başka şeylere de şaşıyorum: Aynalı dolaba ve aynası üzerine vaktiyle fabrika tarafından yapıştırılmış olan kâğıt markanın hâlâ yerinde durmasına... Onlarca, galiba, aynanın tılsımı odur; koparsa billurun gösterici hassası kayboluverir!

Masanın üstünde tuvalet eşyası da görmekteyim: Açılmayacağı solgun etiketinden anlaşılan bir şişe *Pompeia* losyonu, bir kutu *Kaloderma* pudrası, bir saç maşası... Üçü de antika eşyadan sayılıyor sanırım; el sürülürken kırılıp bozulması korkusuyla helecan geçiriliyor!

Meclisimize ihtiyar kadınları sokmamak suretiyle ince bir nezaket gösterilmektedir. Hizmetimize gelenler hep genç, ince belli, armudi çehreli, sarışını andıran kızlar... Çoğunun saçları mısır püskülü renginde; fakat biraz fazla kurumuş gibi cilalarını kaybetmişler. Evin hanımı, kullanmadığı tuvalet eşyasına ihtiyacı olmayan tabiattan, süslü, renkli, yosma bir kadın. Şarap tortusu ipek şalvar, sırma işlemeli kadife cepken giymiş, dizi dizi altınlar takmış. Bütün bu kumaşlar, teller, sertlikler ve tüylü tüysüz yumuşaklıklar kendi vücudundanmış gibi duruyor, soyunsa altından eti yine kadife, sırma ve atlas çıkacak hissini vermektedir. Ayakları dikkatimi çekti: Uzun ökçeli alafranga iskarpinler giymiş. Odada karyola neye yarıyorsa, bunlar da kadında o işi görmektedir:

“Biz bildiğiniz köylülerden değiliz, size yakınız!”

Düşünüyorum ki Zeliha, şayet Arjantin’e gidip zenginleşmiş bir ailenin kızı olmasaydı, şimdi Sincar’ın bir köşesinde, bu şekilde, bu kıyafette, açamadığı Pompeia şişesinin hasretini çekerek yaşayacaktı... Bana metampsikoz nazariyesini, psikolojinin teheyyüç bahislerini anlatan eşi az bulunur bu genç kız nerede; ellerini hürmetle karnının üstüne kavuşturup ayakta bekleyen şu köylü kadın nerede?

Zeliha’ya bakıyorum: Yer sedirini örten sarılı kırmızılı kilimlere ve tıkHz, katı doldurulmuş kanaviçe işi yastıklara uzanıp rahat etmenin şeklini arıyor, bulamıyor. Konuştuğu Kürtçeye aykırı düşen bu garplı oturuşu da hoştur, onda hoş olmuş. Fakat deminki düşüncemin tesiri altındayım: Zeli’yi atlas şalvar, kadife cepken, oyalı bez yelek, saçlarını iki kol örüp sırtına salıvermiş ve bağdaş kurmuş vaziyette görür gibi oluyorum. Hatta daha fazlasını görüyorum: Uçları gümüş tellerle işlenmiş şalvar uçkurunun tenine işlediği karışık, süslü, diş diş ve pembeli beyazlı iz, elle dokunacak kadar karşımda, canlı ve ılıktır, şöyle hafifçe kaşımak ihtiyacı bile veriyor.

Misafir olduğumuz evin ön tarafında paslı gaz tenekelelerine dikilmiş fesleğen ve karanfillerle dolu bir güneşli sundurma var; şimdi oradayız; karyola ve aynalı dolap ziyaretini sona ermiştir. Bodur kahve iskemlelerine oturuyoruz ve durgun havada ışığın neşesine karışarak daha keyifli duyulan uzaklı yakınlı horoz seslerini dinliyoruz.

İkimizde de konuşmak arzusu yok. Ara sıra Zeliha bana bakıyor, ben de ona... Bu bakışlar en tatlı sözlerin, en yakıcı

nefeslerin, mektupların, itirafların yerini tutuyor. Gözlerimizle buluşuyor, konuşuyor, sevişiyoruz. Gözlerimiz manevi *incorporel* ellerdir... Dokunmayı, okşamayı, sarılıp sıcaklığını vermeyi ve almayı biliyor. Bele dolanmaya, alıp taşımaya, uçurup koşturmaya da kudreti yetişmektedir. Her günküne benzemeyen manzaraların âşıkları sevk ettiği yeni hırs, yenileşmiş buhran içindeyiz. Yalnız kalmış olsak bu kadar cüretli, açık manalı bakışamazdık. Henüz birbirlerinin kucasına atılmamış âşıklar için yabancı ve geçici insanların arasında bulunmak, cesareti arturmaya, ilk kapalı itiraflara başlangıç olmaya yarar. Bakışıyoruz ve karşılıklı isteşiyoruz.

Ev sahibi sordu:

“Yemekten önce bir şey içmek arzu edilir mi?”

Teneke pası ve balmumu kırıntılarıyla dolu bir bulanık rakı getirmelerinden korkarak mataramda konyağım olduğunu söyledim.

Halbuki ağa, bir şişe açılmamış Johnny Walker viskisi getirdi. Ağzından mantar yerine içindekini damla damla döken tıkırtılı bir kapak çıkınca Yezidi kızlarının hayretle bakiştıklarını gördük; gülüşüyoruz. Ben şakalaşıyorum; onlar kızarıyorlar. Kadının utanarak kızarmasından bir nevi volüpte duyan eski zaman erkeklerine hak veriyorum. Devrimiz bizi bu yalnız insanlara has ve daha ziyade kadınlarda hoş duyudan mahrum etti. Artık şehirlerin ne taze kızlarında, ne de yeni gelinlerinde pek rastlanmayan kızarış, köylerden de yavaş yavaş çekilmektedir. Bir çiçek, mesela bir manolya, bir sarı lale farz ediniz ki gözlerinizin önünde bir işaretiniz, bir sözünüz veya bir nefesinizle rengini değış-

tirsin, pembeleşsin; üzerinden, içine işleyerek bir erguvani buğu, bir sıcak şule geçsin! İşte mahrum kaldığımız küçük ve zarif feeri budur.

Viskiyi içerken kendi kendime diyorum ki:

“İngiltere’nin Irak’a soktuğu ilk reform bu viskiden başlamış olacak. Suriye’deki köy ağalarının evlerinde de şampyalara, Bordo şaraplarına tesadüf etmiştim. Hükümetteki pürüzlü işlerini kolayca gördürebilmek, hoşla gitmek için köylüler ara sıra teftişe çıkıp evlerine uğrayan manda memurlarına memleketlerinin içkilerini sunmak, bu suretle ihlaslarını bildirmek isterler.”

Neşeli olduğum için tuhaf şeyler de düşünüyorum:

Acaba, diyorum, yarın bir yere bir Türk mandası konulsa bize ne ikram ederlerdi? İzmir üzümü ve Samsun tütünümü? Milli matahların en kıymetlisi, hiç şüphesiz dildir; ticaret malının en kârlısı ve en çok dayananı, iz bırakıp öze işleyeni!

Zeliha’yla aramızdaki tek uzaklığı yapan bu dil meselesi değil mi?

Yabancıyla sevişenlerden biri kendi dilinden ve dininden uzaklaşarak öbürüne adapte oluncaya kadar bu muhabbet ancak ihtiras devresini yaşayabilir; tam kaynayış olamaz. Dil ve din birliğinin iki tarafa verdiği bir kolayca anlayış, bir içten gelme sıcaklık, bir ana bağı rahatı vardır ki yabancılar arasındaki aşklarda hasretini, eksikliğini duymamak mümkün değildir. Böyle bir çiftin gündelik yaşayışlarında birtakım ufak tefek başkalıklar olur ki, bunlar ne kadar dinlememek isterseniz yine ikide birde size: “O senden değildir! Sen ondan değilsin!” diye söylenip dururlar.

Vatan başkalığını da ekleyiniz, aranızda genişleyip daralan bir ırmağın çırpındığını daima görür, endişeye düşersiniz.

Biyolojide adapte olmak nedir? Değişen hayata göre yeni adetler almak, alışmak değil mi? Bunları alamamak, yani alışmamak ölmek demektir. Sevişmekte de, biyolojik ve psikolojik diyebileceğim böyle bir adaptasyon şarttır. Dil ve din birliğinin iki insan arasında bir kolayca *aşı tutma* kabiliyeti yaptığına kaniyim. Nasıl bir şahsa diğer bir şahsın kanı nakledildiği zaman, bazen, *anti-corps* ve bir reaksiyon yapmadan muvaffakiyetli neticeler veriyorsa, dil ve din benzeyişleri de böyle bir uyusuvermeyi temin ediyor.

Asıl sevgi, parçalara taksim edilemez; sevdiğimizizin sevilmeyen yeri yoktur. Sade cisim kusurlarını, vücut makinesine ait tabii çirkinlikleri değil, ruh bozukluklarını da severiz. Hatta bunlardan övünülecek meziyetler de çıkarabiliriz. Hepsi doğru! Fakat bu, benim bahsettiğim ayrılık, gerek fizik, gerek moral, ne güzellik, ne çirkinlik, ne meziyet, ne kusur hiçbir tasnife giremeyen ve aşkla bile duygularımızı uyuşturamayan bir halettir. Yabancı bir ses, bir koku, bir renk ve bir şekildir ki kendi açık havanızdan ve benliğinizden ara sıra o muhite düştüğünüz zaman beş duygunuzdan hiç olmazsa biri incinir.

Belki az adama mahsus olan böyle bir yadırgamayı umumlaştırmam doğru değil. Ne yapayım ki ben cismini ve ruhunu çarçabuk ecnebi kalıbına sokamayan bir yaradılıştayım. Beş duygum da tiryakidir: Alıştığım, istediğime uymayan her dil farkı beni küçük bir isyana, titizliğe sürükler. Ayrı dil ve dinde hoşlanamadığım ayrı bir koku duyarım.

Bu, kâh bir günlük, kâh Marsilya sabunu kokusuna benzer. Belki de pek gençliğimde ecnebi kızcağızlarla düşüp kalktığım zamandan kalma bir tikslenme ve bir vehimdir; bir çocuk yadırgamasının devamıdır. Bugünkü muhitimde o bayağı kokular kalmamıştır; tenler demet, diller çilek kokuyor; ağızlarda kokteyllerin ısıtıcı soğuşuna saklanmış turuncu lezzeti, parmaklarda tırnak cilalarından sinmiş muz tadı var. Fakat yabancılik kokusunun en seçme vücuda bile ruha sığınmış yad havasını yine duymaktayım.

Gülerek şunları da düşünüyorum:

Kadındaki dil farkının bir keyfi olduğunu, duyguları kamçıladığını, hırsları artırdığını bilirim. Loti'nin bezgin bünyesine Rarahü'yle Aziade'nin kuşdili, Dezanşante'lerin Frenkleşip "Ah!" şeklinden "O!"ya çevrilmiş iniltileri, Madam Krizantem'in baharatlı dilbazlığı, şüphesiz bir uyandırıcılık yapmıştı. Anlaşılan bunu bir ilaç olarak kullanacak hastalardan değilim. Ben asıl zevki kendi dilinden alan ve her şeyden evvel kendi diline tutkun olan bir müteassıp, bir nasyonalist sevdalıyım!

Fakat Zeliha bana o derece uzak mı?

O kadar yakınız, birbirimizin gözünde, gönlünde, içindeyiz ki, bütün düşündüklerimi yersiz bulmak istiyorum; nuruyla aydınlanıp sıcaklığında barındığım tek hayat kaynağım için, yarın değiştiğini göreceğimiz nazariyeleri düşünmek doğru mu?

Üzerine kızarmış hindi butları dizilmiş bademli bir pilav, esas yemeğimizdir. Bunun etrafına ufak ufak sahanlarda çeşit çeşit, mezeyi andıran şeyler dizmişler: Dalında kurutul-

muş kekik salatası, kırmızıbiber tozuyla çeşnilendirilmiş ve çekirdekleri çıkarılmış yeşil zeytin, toparlak şekle sokulmuş ve naneyle karıştırılmış tuzlu yoğurt... Daha birçok çerez ve taze yayık ayranı...

Zeliha'ya bu değişikliği istediğinden dolayı hak veriyorum. Şatodaki alafranga aşçının vapur ve otel yemeklerinden gına getirmiştım; bıkmadığım bir *ravioli*'si ve bir *rizotto*'su vardı. Fakat pilav, bu baba sofrasının eksikliğine alışmadığımız yemeği daha hoşuma gitmişti. Ben o fikirdeyim ki, pilav, İstanbul çocuklarını Akdeniz kıyıları halkına mahsus fanfaronluktan kurtararak onlara Uzakşark ahalisinin salabetli¹ karakterini veren bir gıdadır.

Altı Yezidi kızının Hint mabetlerindeki dine nezredilmiş² bakireler gibi huşuyla hizmet ettikleri İlah sofrasından tok ve memnun kalktık. Yine ev sahibinin ikram ettiği İngiliz sigarasının Avrupa barları havasını hatırlatan ve frakla smokine yaraşan amber kokulu, mavimtırak dumanını keyifle savuruyoruz.

Böyle bir keyif içinde atlarımıza bindik; yanımızdaki koruyucular kendilerini geride bırakmak istediğimizi anlamış olacaklar ki, bize yetişmek için acele eder görünmüyorlar. Yan yana, batmaya hazırlanan güneşe doğru gidiyoruz.

Neşemi birdenbire kıran bir şey oldu; birdenbire derdimi, düşüncemi açıklamak, rahatlamak arzusu duydum. Zira kırlarda akşam oluyor; akşam hüznü gönüllere doluyor... İnsana kabahatlerini düşündüren, itiraf ihtiyacını duyuran iman, vicdan saatindeyiz.

1 salabet: katılık, sağlamlık

2 nezretmek: adamak

Daha demin böyle değildim, çocuksuydum; Zeliha'yı çekip kendi atıma, kollarımın arasına almak, koşmak istiyordum. Boynuma sarılan, göğsümü ısıtan, dudakları ağzımı bulan Zeliha'yı, doludizgin götürürken görüyor, bu kaçan iki âşık sahnesini hayalimden geçiriyordun. Şimdi gönlümün sathiliği¹ silinmiştir, derininde, loşluğunda, diz çökmüş bir haldeyim:

“Size söyleyeceklerim var.”

“Susunuz! Biliyorum.”

Kırbacı şakladı; bacağıının benimkini sıyırtarak geçtiğini duydum. Kısrağını koşturuyor, ben de koşturuyorum. Yetişir gibi olunca başını çevirdi; çehresi serttir, sesinde emir keskinliği var:

“Susunuz!”

Gözlerinin zümrüt halkası bile kızıldır; batan güneşin al rengi şapkasından taşan saç buklelerini tutuşturmuş:

“Dinlemek istemiyorum!”

Sustum. Hiç konuşmadan, arka arkaya, şevksiz, yorgun, hayvanlarımızın başları sallana sallana yürüyoruz. Köylerden dönen tahsildarla jandarması gibi...

VII

Cehennemi Alevlendiren Gözyaşı

Zeliha'yla at gezintilerimiz, bu hadiseden sonra yine devam etti.

1 sathi: yüzeysel

Baş başa kalınca bana bir talakat, bir hünerbazlık arız olmaktadır. Bir gün malumatımla, bir gün mizah ve hicivle-rimle, bir başka zaman orijinal fikirlerim veya eski politika, mücadele hikâyelerimle onu eğlendiriyorum. Çoktan beri kaybettığım bu, hayattan zevk alış ve yanındakilere zevk veriş haleti, Yezid'in onurlu kızında bana karşı gittikçe artan bir yakınlık hâsıl etmektedir. Artık iki muhabbetli arkadaşız; şa-kalaşıyoruz, dertleşiyoruz, şüphesiz sevişiyoruz. Birbirimizden ayrılınca vakitler uzuyor; yoktan bahaneler icat edip o beni buluyor, ben ona koşuyorum. Kanmak bilmeyen bir Zeliha iştahı duymaktayım. Ne kol kola gezişler, ne de el ele yürüyüş-ler, diz dize oturuşlar, hiçbiri bu iştaha aralık veremiyor.

Saatlerce birlikte vakit geçirdikten sonra, odamda yal-nız kalır kalmaz tekrar içimin ezildiğini, Zeliha'ya acıktığımı hissediyorum. Bu beynimin acıkması, bir morfin müptelası-nın amansız ıstırabıdır.

İssiz dağ başında, kendimizden başka eğlencemiz olma-dığı halde günler davetten ziyafete, çaydan dansa, sinema-dan konsere, kumardan plaja gidiyormuşuz gibi baş döndü-rücü süratle, ciddi bir iş yapmaya vakit bulmadan geçiyor. Takvimin yaprakları, sanki yirmi dört saatte bir değil, her saat başı koparılıyor.

Nihayet bir karar almaklığımın zamanı gelecektir, geli-yor, belki de gelmiştir... Köy yemeğinden dönüşte beni sus-turmasaydı, çoktan sergüzeşte bir iyi veya fena son vermiş olacaktım.

Hisardaki kubbeli ve tepe camlı stüdyomda, bu gece, cigara cigara üstüne içerek iki saattir düşündüğüm mesele aşkımın ve belalı vaziyetimin tahlilidir.

Dışarıda, ara sıra kasırga sertliğini alan bir rüzgârlı, yağmurlu hava var; tahta kepenklere su öyle bir azgınlıkla çarpıyor, şaklıyor, arkasındaki camları sarsıyor ki kendimi, bir karayel fırtınasının yıkmaya hazırlandığı Kandilli akıntısı üzerinde senelerce ewel yanmış, dede mirası çürük yalımızda sanıyorum; çocukluğumun ürpermelerini duyuyorum. Binaya vuran sade yağmur ve rüzgâr değildir, tıpkı yalıdaki gibi, güya dalgalar da onlara yardım ediyor. Halbuki Boğaziçi nerededir, Sincar Dağı, Mezopotamya nerede? Yeni girmişim gibi odama dikkatle bakıyorum; burasının ıssız ülkelerde bir ütöplast perinin mesken tuttuğu hisar burcu olduğunu hatırlayarak niçin geldiğime şaşıyorum.

İki aydan beri süren bir karmakarışık ve tatlı rüyalı uykudan, sanki fırtına beni uyandırdı. Zihnimin silkinmeye ihtiyacı var; vücudum da uyuşmuştur, uzun uzun gerinmek istiyorum.

Zeliha'ya daha ilk gününde, “Hayır, projeniz bir ham hayaldir; böyle bir kombinezona yanaşacak devlet tasavvur edilemez; kendimizi aldatmayalım, ayrılalım!” demekliğim lazımdı. Bunu diyecek ve Palmir'den geri dönecekti; yapamadım. Zira ta vapurdan başlayan vakaların esrarı, sonra çöller, harabeler, seraplar, daha sonra acayip bir dinin hikâyeleri, güzel bir kadının hülyaları, yine ıssız çöller, yine gece yolları, nihayet modern döşeli kale burçları, başında şamdanlar yanan bayrak, beşik, havaneli, Şeyh Şemun'un hayaleti ve hepsine elemsemalı nurunu döken Zeliha... Bütün bunlar beni ve benim yerimde kim olsa onu efsunlayacak mahiyetteydi. Kendimde varlığını bildiğim ve tecrübe

ettiğim enerji ve mantık, etrafımı çeviren hadiseler ve manzaralarla haşşaşlanmıştı.

Dünyamı artık ilaçlı olarak seyrediyorum; kanıma zehrini katan bir iğne veya bir tutam toz beni bir masal âlemine sürükleyip götürmüştü. Tamamen yaşadığıma kani değildim, hayatla ölüm arasında, sanki, bir araf geçidindeydim, alnıma yazılmış olan devrimi iradesizce ikmale çalışıyordum. Bundan ötesi ya sonsuz bir aydınlık, ya tükenmez bir karanlık olacaktı. Hangisine düşeceğimi bilmediğimden halin devamını istiyor, karar almaktan korkuyordum.

Kendiliğimden yapacağım en küçük bir hareket ve göstereceğim bir ufacak irade Zeliha'yı benden kaçırabilecekti.

Fakat bu gece, kasırga hisara çarptıkça kepenkler ve camlarla beraber benliğimi de sarsıyor, sağanaklar altında zihnim de yıkanıyor, serinliyor, dinçleşiyor. Şüphe yok ki onunla konuşmak sırası artık gelmişti.

Zeliha'ya önce sevgimin temiz mahiyetini söyleyecektim; sonra girdiği sergüzeştin tam zevk çağında hayatını körlettiği, güttüğü emelin hakikatleşmesine imkân bulunmayacağını anlatacaktım ve daha sonra ayrılmama izin isteyecektim.

Acaba o, yine And Dağları eteğindeyken şiirine kapıldığı vehmine ve mefkûresine sadık mıydı? Bana öyle gelmeye başladı ki, Sincar sırtında bu emel, cemaatiyle dokuştuktan sonra güzelliğini kaybetmiştir. Menzoda'da Şeyh Şemun ağzından hoş bir bestesini dinleyerek kapıldığı renkli ve süslü operet, burada realitenin sefillik gösteren ve kokan sahnesine perdesini açınca can sıkıcı, soluk, miskin bir piyese benzeyivermişti. Buna dayanmak kuvvetini Zeli benim yanımda olduğu için buluyordu.

İlk günleri şatonun alt katında Yezidi beylerine, pirlirine, **Sancak-ı Şerif** hademeliği hizmetinde bulundukları için yüksek mevkileri olan kuçeklere, kavval adı verilen din ehline, müritlere, fukaraya külfetli ziyafetler çekilir, sonra davetliler yukarı kata alınır, Zeliha'nın huzuruna girmelerine izin **sadır** olurdu. Bir müddet Yezidin kızı bunlarla avunur gibi olmuştu. Fakat manzaranın sevimsizliği ile karşılaşa karşılaşa **masal** sultanlığı rolünden bezmeye başladı; servetiyle ve **güzelliğiyle** her istediği yerde hakikat kraliçesi olacağını düşünmeye koyuldu. Yeni aldığı vaziyet bana böyle bir tahmin yapıracak mahiyetteydi. Sincar'daki hayat, benim haricimde sıkıcı olmuştu, ona merak veren tek yer, artık benim odamdı.

Kapıya vurup "Benim!" diye giriyor, yanımda bulunmaktan **sarhoşlanarak** bitmez tükenmez, renkli ve şevkli bir gevezeliğe tutuluyordu. Bu hal hazzedişin yanılmaz işaretiydi. **Dikkat** çekecek kadar dilbazlığa dalış, neden bahsedilirse edilsin, bir aşk ilanı yerini tutabilir. Zeliha, buluşmamızı zevkle uzatmak için coşkun bir hoşsohbet kesilmek yolunu tutmuştu. Ayrılacağı zaman, belli etmemeye çalıştığı halde gözlerine **gölgeler** dolduğunu görüyor ve gidince, "Benden hazzediyor, beni istiyor!" diye oturmuş olduğu koltuğa kapanıp **hıçkırıyordum**.

Nihayet bir raddeye geldi ki, işlerini yüzüstü bıraktı. **Mösyö Rondel'e**, "Prensimizin bir seyahate ihtiyaçları var!" **dedikten bu değişikliğin** birden, bana karşı bir öfke şeklini alarak **had devrine** girdiğini gördüm.

İki gün yalnız yemeklerde konuştuk.

Aşk krizlerinin bu pek tabii nöbetlerine eskiden alışmıştım. Sevmekten daha çok korkmaya başladım. Aşk ve ihtirastan tehlike seziş itibarıyla yaşını geçmişlerde de, adeta genç kızlardaki ilk korku vardır. O bilinmeyenden çekinir, biz bilineninden!

Sözlerimizle itiraf edilmeyen, fakat bütün hareketlerimizde haykıran bu karşılıklı muhabbet gittikçe hükmünü artırırken Musul'daki bir Yezidi dostumuz, İngiliz idaresinin bizden şüphelenmeye başladığını bildirdi ve günün birinde sivil giyinmiş bir kontrol zabitanın şatoya geldiği görüldü.

Ben gizlenmeyi muvafık bulmadım; öğle yemeğini hep beraber yedik. Ayrılmak zamanı yaklaşıncı memur yanıma sokuldu ve evrakıma ait muamelenin ikmali için hafta içinde Musul'a kadar zahmet edip edemeyeceğimi sordu. Anladım ki vaziyetinden servisleri haberdardır ve bir hafta sonra hudut dışına atılmaklığım ihtimali de çoktur. Şeyh Şemun'un bir oyununa geldiğimi düşünmekten kendimi alamadım.

Fakat yarın Zeliha'ya sıra gelmeyeceği ne malum?

İki gün sonra zabitan verdiği mühlet sona eriyor. Ya Musul'a gideceğim, ya Suriye'ye döneceğim... İkincisini tercih ediyorum.

Şimşekler odamın tepe camlarına ikide bir magnezyum tabancalarını sıkıyorlar. Lambalarımın aydınlığını paslı bakır rengine sokan ustura keskinliğindeki bu ışık o kadar beyaz, bembeyaz ve beyazlatıcı ki, çaktıkça, sedirimin üstünde beni, birkaç saniye için bir mermer heykele benzettiğini kendim de görüyorum.

Çöl mıntukalarına has azılı bir bora geçiriyoruz.

Pijamamın üzerine ropdöşambrımı taktım ve bir şamdan yaktım. Şimdi dehlizdeyim. Şimşekler bu koridorun uzun, koyu, kapanık siyahlığına vurdukça kendimi şimşekle aydınlanan bir yerde değil, çakan o şimşeğin içindeyim zannediyorum.

Yine gürlemeler, yine aydınlanmalar, yine koyu karanlık ve bunu bir cılız filiz gibi yırtmaya çalışan mum...

Karşiki koridorda da bir mum yürüyor.

İlk önce onu kendi aksim sandım; fakat, karanlıklar şimşekle yırtılınca, mumu taşıyanın Zeliha olduğunu gördüm.

O da beni gördü. Şamdanın geri çekildiğini, geri geri odasına döndüğünü anlıyorum. Bir nefeste mumu üfleyip şamdanı yere bıraktım ve koşarak yanına vardım. Bir gürültü içinde sendeledik.

“Uyumak kabil değil,” dedi.

“Uyumayalım,” dedim.

“Konuşmak da mümkün değil!”

“Konuşmayalım.”

‘Peki, ne yapalım?’ manasında yüzüme baktı.

“Yan yana duralım,” dedim. “Siz uslu uslu oturunuz; ben şimşekleri yüzünüzde seyredirim. Hiç lakırdı etmeyiz. Böyle bir fırtına birbirinden hazzeden iki kişiyi ayrı ayrı odalarda bırakamaz. Çift olmak sinirleri yatıştırır. Giriniz!”

Odasının eşiğindeyiz. Kararını veremedi, duraklıyor. Usulcacık omuzlarından ittim. Parınaklarım ipek kumaş altındaki çıplaklığı duydu.

Bu oda benimkinin şekilce ve döşenişçe eşidir. Yalnız

fazla olarak köşede bir yuvarlak kuvaföz var; havasına da o bildiğim taze çayır kokusu karışmış. Yatakta yastıklar ve çarşaf lar karmakarışık, belli ki dönmüş, dolanmış, çırpınmış ve uyuyamamış... Muhakkak benimle buluşmaya geliyordu.

Bir koltuğa kendini bıraktı. Yine tepe camında şimşekler, yine tahta kepenkleri darbukalayan sağanaklar, yine sendeletici gök gürlemeleri... Zeliha'nın karşısında, ayaktayım. Susuyor, düşünüyor. Susuyor, seyrediyorum. Neden sonra, gürültülerin azıcık yatışmış olduğu bir sırada, başını kaldırdı, beni epeyce süzdü ve kaşlarını çatarak dedi ki:

“Hazırladıklarınızı söyleyebilirsiniz... Köydeki yemekten döndüğümüz günden beri bunu bekliyorum. Hoş, durgun haliniz ne diyeceğinizi kâfi derecede anlatıyordu. Gitmek istiyorsunuz, değil mi?”

İlk defa kendisine ismini verebildim:

“Zeli!” dedim ve ayaklarının bastığı halıya, ta yanına oturdum.

“Dinliyorum.”

“Zeli, bilir misiniz Leibniz sevgiyi nasıl tarif eder: Sevmek, sevdiğinin saadetinden zevk almak, onun saadetini kendi öz saadeti yapmaktır. İlk bakışta bildiğimiz aşkla yakınlığını göremediğimiz bu tarif, daha ziyade ana, baba, evlat, vatan sevgilerinin anlatılışıdır. Benim fikrimce Alman filozofunun sözü bütün ciddi aşklara uyar. Sevdiğinin saadetini kendi öz saadeti yapamayan âşık, aşkında ruhuna yer verememiş bir adamdır. Bu, kabuğun kabuğa karşı duyduğu kaba ve katı bir sevgidir. Sizi ben anlattığım aşkla seviyorum. İstediğim şey saadetinizi görerek, hissederek saadet duy-

maktır. İstiyorum ki güzelliğinizin, gençliğinizin, zenginliğinizin verdiği eşi az bulunan nimetten ne kadar imkânı varsa o kadar fayda göresiniz; en kıymetli çağınız en layık olduğu şekilde geçsin. Sincar ve bu hisar sizin kırkından sonra yerleşip din ve cemaat işlerine nefsinizi bağlayacağınız yerdir. Daha önce hayattan nasibinizi almanız lazım geliyor.”

“Ne yapmaktığımı tavsiye edeceksiniz?”

“Arz bütün zevkleriyle önünüze serilmiştir. Şimdi, bu ayda yer var ki kıyılarında deniz banyoları, dağlarında kızak eğlenceleri yapılıyor. Japonya’da kirazlar çiçek açmıştır ve ipekböcekleri dut ağaçlarına kozalarını kurmuştur. Ganj kenarlarında kaplan avlanıyor. Riviera’da karnaval arabaları dolaşıyor. İsveç fiyortlarında şimal güneşinin batıp doğuşunu, İzlanda adasında gayzerlerin sönüp fişkırışını seyredebilirsiniz. Büyük gazinolar, bizim kasırgayı dinlediğimiz şu saatte müzik ve dans fırtınasına tutulmuştur, şimşekler yerine ışık ve mücevherler şıkırdıyor.”

“Beraber gidelim.”

“... Sizi bekleyen bir aşk da vardır, uygun bir aşk... Vücudunuzu gönlünüzle bir arada sarsacak, tatlı tatlı hırpalayacak ve tatlı tatlı yoracak bir genç aşkı!”

Zeliha’nın eli merhametle başımın üzerine kondu; parmakları akçıl saçlarımı ağır ağır, taranışını bozmadan, okuyor.

“Dünyada sizin kadar sevmeye layık hassaları bir araya toplamış pek az kadın mevcut olabilir. Yalnız harika derecesinde güzelliğiniz delicesine sevilmenize yetiştirebilirken, ayrıca eşsiz bir ruh güzelliğiniz, şaşırtıcı bir zekânız, derinliği

baş döndüren bir kültürünüz var. Fizik ve moral bir güzelliğiniz; güzellik ve iyiliğiniz. Sizden kendimi ne güçlüklerle koparacağımı elbette biliyorsunuz. Bu, hayatımın en zalim, belki de sonuncu darbesi olacaktır. Onu düşünerek sözlerimin samimiliğine inanmalısınız.”

Başımı dizlerine yavaşçacık dayadım.

“Zeli,” dedim, “beni şimdiye kadar tanıdığım yeşil, sulak, hayat fışkıran arz üzerine değil, bir buğulu boşluğa bırakarak gideceksiniz. Ben orada Maeterlinck’in anlattığınız ruhları gibi sıkıntı ve şaşkınlık içinde, bağısız ve eksik yaşayacağım; kendi hafızamın sefil bir posası, kendi rüyamın karışık bir tortusu olarak...”

Yüzüme, sanki dışarıdaki son temiz sağıktan ılık bir damla düştü, yanağımda ezilerek yuvarlandı, dudaklarımın kenarından ağzıma karıştı:

Zeliha’nın gözyaşını içtim.

Fakat bu gözyaşı, Yezidi Âdemi’nin cehennemi söndüren yaşı değildi, onu alevlendiren bir yaştır.

Başımı iki eliyle tutmuş, kendi yüzüne doğru çeviriyor. Gözleri gözlerimin içindedir. Güneşli bir zümrüt ve kehribar kumsalında yüzükoyun yatmış gibiyim: Yeşil, kırmızı, nemli pırıltılardan ibaret bir dünya...

Kalın, boğuk, derinden bir ses işitiyorum. Onun daha tanımadığım bir sesi. Kendini teslim için çırpınan kadınlarda duymuş olduğum ses; bir isteri nöbeti iniltisi...

“Beraber gidelim! Beraber gidelim!”

Elleri başımı sıkıyor, sarsıyor, hırpalıyor. Bir ölünün canlanmasını ister gibi.

“Beraber gidelim! Beraber gidelim!”

Ben, nihayet dizlerini öpüyorum. Daha sonra çorabın bittiği ve etin başladığı serin yerleri öpüyorum. İpek, ten, tüy öpüyorum. Dudaklarım artık coşkun ve çılgındır; vahşi ve açtır; kanmaz ve arsızdır.

O ses, hâlâ, “Beraber gidelim! Beraber gidelim!” diyor. Belki de demiyor; ben onu duyuyorum.

Ömrüm oldukça da duyacağım.

VIII

Şemun’un Görünen Gözleri

Yolcumu akşamüzeri kalkan bir vapura bindirmekten ürkerim. Zira karanlık denizde yol alan vapurun öksüz hayali aklımdan bir türlü silinemez.

Zeli, Beyrut’tan vapura böyle bir akşam bindi:

Bütün Hindistan, Çin, Japon kıyılarını görecek... Sonra Valparezo’ya inip Mendoza’sına varacak.

Projesi budur. Fakat kim bilir nasıl tesadüfler ona yolunu değiştirecektir: Vapurda Yeni Kaledonya’ya, Rarahü’nün adasına giden Fransız bahriye zabitleri vardır. Miryam Harry’nin *Şehvet Adası* romanında tasvir ettiği Seylan aşk sahnelerini, otelde genç çiftlerin geçirdikleri beyaz geceyi kıskançlıktan boğularak düşünüyorum ve Zeli’yi, hikâyenin kahramanı olan kadının yerine koyarak yanıyorum.

Bombay’a incek lord çocukları, Amerikalı milyoner at-

letler, Avusturyalı yüzgeçlerle karşılaşacaktır. Mademki tavsiyeme uyarak oyalanmaya gidiyor, beni ve bir aralık kapıldığı ilahlığını unutacaktır. Muz, ananas, biber, baharat kokan bahçelerde dolaşacak, ay ışığında fildişi gibi cilalanmış vahşi plajlarda yıkanacaktır. Bunu o derece iyi, yakından görüyorum ki kumsalda gezen çıplak çiftin gölgeleri bile gözümde uzanıyor; sanki bir kayanın ardına gizlenmişim, onları gözetliyorum.

Yezid'in sancağını saklayan şatonun gizli taş odasında mumlar yanadursun, bir gün, belki Sincar Dağına yine dönecektir. O ellisini aşmış bir kadın olacak, sevgiler geçirmiş bezgin bir kadın... Ben çoktan ölmüş bulunacağım.

Şayet Zeli'nin bana, "Beraber gidelim!" dediği, yalvardığı, pijamamın önünü açarak boynumdan ve göğsümden öptüğü fırtınalı gecenin sabahı, bu genç kız vücudunun yalnız kokusuyla ve ağzının nemiyle dolarak odama dönmemiş olsaydım, şimdi ben, bahtiyar bir âşık hafifliği, neşesiyle ona arkadaşlık edecektim. Yan yana, güverteden Lübnan dağlarını seyir ne hoş olacaktı!

İyi ki beraber bulunmayacağım.

Yarın sevilmeyerek ayrılacağıma emin olduğum için bugün sevilerek kendimi koparmaktan dindarcasına lezzet duyuyorum; feragat lezzeti, rüşvet almayan namuslunun hem nedamete, hem gurura sevk eden acayip keyfi...

Yaşıma uygun bir muhakemeyle anlamıştım ki, Zeliha'nın beni isteyişinde, insanlar arasındaki o karşılıklı ezel-den ısınış, o tipini buluş kadar tesadüfün ikimizi baş başa bir çöle ve dağa düşürmesinin de tesiri olmuştur. Yadırga-

dığımız bu yerde birbirimize medeniyet akrabası olmuştuk; başkalarından uzak düşmüş kaçgöçlü akraba çocukları gibi de sevişiyorduk. Fakat bu dar muhitten dünya genişliğine atıldığımız gün benim için eski mevkimî korumak imkânsız olacaktı. Onunla ve onu gözlerine kestireceklerle yarışmaya ne servetim, ne benliğim müsaitti. Aralık vermeyen bir kıskançlık nöbetiyle kavrularak, sinirli ve sığıntı yaşayacaktım. Zeliha'nın iyi yüreğinden nihayet bir şey bekleyebilirdim: Acımak...

Flörtlerle geçirdiği bir gece eğlencesinin sonunda, yalnızca beklediğim yatak odama girecek, hatırımı soracak, nabzımı tutacak ve alnından öpecek, soyunmaya, dairesine gidecekti. Soyunduğunu seyredemeyecektim; yabancı busesi dokunmuş omuzlarını ve yabancı hayaliyle dolu o zümrüt ve kehribar halkalı gözlerini düşünecektim. Yemek istedikleri böcekleri çiçeklerinin renk renk bağına hapsederek eriten acayip nebatlara benzettiğim bu gözleri, onların içinde yeniden erimek fırsatını gözleyecektim.

Vücudunun bir çukuru, bir tümseği, bir kırıklığı, sevişmelerimizden zihnime hakkolmuş bir tavır, bir edası, bir bakış ve bir inleyişi aklıma geldikçe haykırmak, ağlamak, sokaklara uğramak, derdini açmak gibi her âşığın yaptığı çılgınlıkları yapmaktan kendimi alıkoyamayacaktım.

İnsan sevdiği kadından ayrılınca sade bir tek çehrenin hayalini götürmez. Onun, biri herkesin bildiği, öbürü yalnız âşığının seyredebildiği iki şahsiyeti vardır ve en çok hasret çektireni de o ikincisidir. Çok defa sevişmeler arasında kendi kendime sormuşumdur:

“Demin sokakta beraber bulunduğum rahat, durgun, muntazam yüzlü uslu kadın, şimdi şu çehresi karmakarışık, vahşi, hırslı, hırçın kadın mıdır?”

Fakat Zeliha'nın sadece her kadında, her maşukada bulunan bu iki benliğinden mi ayrılacaktım? Onun bir de üçüncü şahsiyeti var: Fikir, zekâ, ruh kudreti... Güzel başının içi de güzel; güzel göğsünün içindeki de güzel!

Zeliha'nın bu üçüzlü benliğinden yarın mahrum kalmak ne güç olacak! Ayrılmadığım halde rolüm nedir? Aşk bahçemde yabancıların çiçek ve yemiş devşirmelerini uzaktan gözetlemek... O artık benim yükselemediğim bir yayladır; yamaçları, pınarları, çimenleri, karlı tepeleri ve kuytu gölgelikleri yabancıların zevkini sürdükleri gezinti yerleri olmuştur.

Tantal'ın işkencesi, kalan ömrümün ruznamesi¹ olacak.

Bu işkenceden sıyrılmak için başvuracağım tek kurtuluş yolunu da biliyorum: Şakağıma kurşundan bir vize mührü ve üstüne kırmızı mürekkepli bir okunmaz imza...

Daha fenası vardı: Olabilir ki çokları gibi bu haysiyet isyanını da yapamayacaktım; Zeli'nin yanında, hürriyetini engelleyen bir miskin ihtiyar halinde, her ihanete razı, boyunu bükük sürüklenecektim. Nispetsiz aşklar, yükseltmekten fazla insanı alçaltmaya daha müsaittir.

Arkadaşlarım nazarında turnayı gözünden vurmuş bir gönül ve servet avcısı mevkiine inmek de hoşuma gitmiyor. Benden bahsolunurken, Mısır prenslerinden dul kalmış yaşlı kadınlarla evlenip antika para koleksiyonu merakına dü-

¹ ruzname: günlük

şen eski meteliksizlerle dedikodu salnamelerinde bir sıraya girmek, Sakarya ve Dumlupınar'dan sonra bana yakışmazdı. Milli varlığı olmuş hiç kimsenin, değil yurdunda, sürgünde bile bir gün başını önüne eğdirecek bir hareketine tahammül edemezken, ben mi bunu yapacaktım? Ben ki inkılap elebaşlarına serveti yaraştıramıyordum?

Bir damat, bir prens konsor rolünde kendimi rüyamda görsem çırpınarak uyanmaklığım kabildi!

Zeliha hem maddi hem de güzelliği itibarıyla manevi bir servetti. Bu çifte servet bana bir çifte endişe olacaktı. Maddi servetinden arlanacak, manevinin yani muhabbetinin bana karşı çoğalması hırsı ve azalması korkusuyla da ara vermez helecanlar geçirecektim.

Tek taraflı bir aşktan ruh temizliği ve sağlamlığıyla çıkabilmek ne zor!

Hayır! Böyle bir sona varmamak için başlangıçta kendimi kurtarmak lazım!

Onun içindir ki fırtınalı gecenin sabahında Zeliha, bavullarımın hazırlandığını öğrendi, odama geldi:

“Demek gidiyorsunuz?”

Yenilmiş bir ses... Gözlerinin altındaki siyah gölgelerle, yarı kadın, ne kadar güzeldi ve yarın, ne derece güzel olacaktı! Onu ben görmeyeceğim.

Göz pınarlarımın dolduğunu duyuyorum.

Kendisine bütün korkularımı, yarının endişelerini, çekeceğim sıtmaları anlattım ve hayattan nasibini alması lüzumunu tekrarladım. Projesinin bugünkü siyasi vaziyet içinde başarılamayacağını, bir müsait zaman beklemesini,

Sincar'dakilere paraca yardım etmesini, kendi başını kurtarmak isteyen bir suçlu gayretiyle anlattım.

Bu aşk yürüyebildiği kadar yürüsün diye düşünemedim. O vakit bende kalacak hatıra, gittikçe soğuyan bir genç kadın sevgisinin acı manzarası olacaktı. Halbuki bugün kendisini vermek için çırpınan bir sevgilinin silinmez hayalini alıp götüreceğim.

Dünyanın şöhret kazanmış büyük aşklarını düşündüm; büyük adamların meşhur olan aşklarını veya hiçten adamları meşhur etmiş olan büyük aşkları. Gönlüm bana itap ediyordu:¹

“Küçük hesapların yer aldığı aşk küçük bir aşktır. Sen izzetinefsini terazinin bir gözüne, sevgini öteki gözüne koyarak aşkta bir eczacı kalfalığı yapıyorsun. Tam aşk hesaba sığmaz. Onda zehir, bir reçetede olduğu gibi, en zararsız miktarı düşünülerek tartılamaz. Mademki utanmaktan, atılmaktan, aldatılmaktan korkuyorsun; bir muhakeme, muvazene yapmaya uğraşıyorsun; iyiyi, kötüyü, nefsine az zarar vereni seçebiliyorsun ve bunların neticesinde kendini sevgilinden, seni seveninden koparmaya muvaffak oluyorsun, o halde büyük, yüksek, derin, kahredici, rezil edici bir aşk değil, flört, bir ufacık sevda macerası geçiriyorsun. Asıl aşk ahlak ve mantık kitaplarını kendisine düstur yapmaz ve izzetinefsin davetine bir mahkeme hükmü gibi itaat lüzumunu duyamaz!” Gönlüm bu itapta aldanıyordu.

Bize büyük aşk örneklerini veren romantik eserlerle eski trajedilerdir. Romantik tipler sıhhatsiz adamlar demek-

1 itap etmek: paylamak, azarlamak

tir. Trajedilerdeki insanlarsa fazilet veya faziletsizlik devleri... Bu dejenereleri ve anormalleri numune alarak aşkı olduğundan başka türlü görmeye alışmışız. İşte sıyrılmamız lazım gelen bir kötü anane de budur. Beşerilik dozu ölçülü ve hamuru kıvamında mayalanmış olan normal ve sıhhatte adamlar –bilhassa irsi marazların süprüntülüğü olmayan sağlamlar– aşk karşısında da, herhangi bir ihtirasta olduğu gibi, muhakemelerini kaybetmeyebilirler. Aşk iradesizlerde büyük dediğimiz çirkin ve bozuk şekli alır. Alkolik, morfinman, esrarkeş nasıl ki iradesizlerin adı, sanatı, şöhreti, sonu oluyorsa... Her morfin iğnesi yapmış ve her ispirto içmiş olan öyle bir akıbete düşmeye mahkum değildir.

Sonra, sevgisini İsa'ya, Meryem'e, Ali'ye veya Mevlana'ya naklederek vakar içinde âşık kalanları, manastır ve tekke mültecilerini düşündüm. Ömürleri müddetince kuytularda sızıları çekilen bu kronik aşklar bir tabanca ile sona eren had âşıklardan bana daha derin ve aşk mefhumuna daha layık göründü.

Haysiyetim yüzünden kaybettiğim sevgilimin yerine yüksek bir mefkûre koymak... İşte benim yapmak istediğim de budur.

Zeliha'dan ayrılıyorum; yani aramıza arzın mesafeleri giriyor. Fakat o, ne gözümün önünden gidecek, ne gönlümün içinden... Kalp ve fikir antenleriyle Yezid'in mukaddes kızına bağlıyım. En unuttuğum günlerde bile, sokakta rast geleceğim bir kadının şuleden saçı, salonda bir ilkbahar yoncasını andıran rayiha, gazetede bir Arjantin kelimesi, sohbetlerde bir mezhep, din bahsi her seferinde yaramı sızlatacaktır.

Ben, Sincar dağındaki gönül mûsadememesinden sakat olarak dönüyorum, sakat olarak yaşayacağım; herkesten saklayacağım bu gizli yarayla kendi kendime övüneceğim, övüne övüne öleceğim.

Zeliha da gidiyor.

Aldığı son haberler İngilizlerin artık onu da Irak'ta bırakmayacaklarını anlatmaktadır. Karar yakında tatbik edilecek.

Şeyh Şemun vaziyeti hiç itirazsız, her zamanki itaatıyla kabul etmiş göründü. Sincar'da kalacak, hanımını cemaatin işlerinden haberdar edecek. Bana ateş püskürdüğünü farz ediyorum. Gözlerini göremediğim için bu, ancak bir faraziye.

Zeliha kamarasında, ayrılacağımız zaman, gümüşü tellerinin bir haftadan beri çoğaldığını zannettiğim şakaklarımı okşadı ve başını göğsüme dayayıp uzun uzun, hıçkır hıçkır ağıladı.

Taze çayır, yonca ve gelincik kokusunu son defa duyuyorum.

Vapur, ufukta artık kalın bir duman parçasını zorlukla taşıyan bir karıncadır.

Elektrikleri yanan gürültülü Beyrut'un kornişinde, Şeyh Şemun ve ben, iri bir palmyenin altındaki umumi kanepelere çökmüşüz, konuşmuyoruz.

Neden sonra başımı arkadaşşıma çevirdim. O da bana döndü. İlk defa olarak göz göze geldik; gözlerini gördüm. Bu gözler, beni fesatla, hırsla, entrika ve uğursuzlukla dolu

farz ettiğim gözler, çocuk gözleri kadar masum, serin, tatlı, yumuşak ve halimdiler; tevekkül ve rahmetle bakıyorlar:

“Şeyh,” dedim, “sana karşı kusur işledim.”

Her zamanki gibi bir şey demedi; kalktık.

Ve o zaman gördüm ki yanı başımda beli bükülmüş, sırtı kamburlaşmış ve elleri sarkmış bir bitkin adam duruyor. Hiç şüphesiz Zeliha'mın asıl âşığı, sessiz, sabırlı, ölesiye tutkun ve ölünceye kadar sadık kalacak âşığı odur.

Sonra kendime ve ikimize birden baktım:

Omuzları çökük iki ihtiyar, başları yere eğilmiş, yan yana, ağır ağır sendelememeye çalışarak yürüyorlar.

Sandım ki bunlar cüzamlılar koğuşunda dolaşan, dünyadan koparılmış, iki korkunç hastadır.

S O N

Anı

1- Minelbab İlelmihrab

2- Bir Ömür Boyunca

Hikâye

1- Memleket Hikâyeleri

2- Gurbet Hikâyeleri ve Yeraltında Dünya Var

3- Memleket Hikâyeleri – Gençler İçin

4- Gurbet Hikâyeleri – Gençler İçin

Kronik

1- Bir Avuç Saçma

2- Bir İçim Su

3- İlk Adım

4- Makyajlı Kadın

5- Tanrı'ya Şikâyet

6- Üç Nesil Üç Hayat

7- Üç Nesil Üç Hayat – Gençler İçin

Mizah

1- Ago Paşa'nın Hatıratı

2- Ay Peşinde

3- Deli

4- Guguklu Saat

5- Kirpinin Dedikleri

6- Sakın Aldanma, İnanma, Kanma

7- Tanıdıklarım

Roman

- 1- Anahtar
- 2- Ayın On Dördü
- 3- Bu Bizim Hayatımız
- 4- Bugünün Saraylısı
- 5- Çete
- 6- Dişi Örümcek
- 7- Dört Yapraklı Yonca
- 8- Ekmek Elden Su Gölden
- 9- İki Cisimli Kadın
- 10- 2000 Yılım Sevgilisi
- 11- İstanbul'un Bir Yüzü
- 12- Kadınlar Tekkesi
- 13- Karlı Dağdaki Ateş
- 14- Nilgün
- 15- Sonuncu Kadeh
- 16- Sürgün
- 17- Yerini Seven Fidan
- 18- Yezidin Kızı
- 19- Yüzen Bahçe

Refik Halid Karay'a Dair Bir İnceleme

Refik Halid Karay – Ankara
Hazırlayan: Ali Birinci

Refik Halid Karay

Yezidin Kızı

“Dünyamı artık ilaçlı olarak seyrediyorum; kanıma zehrini katan bir iğne veya bir tutam toz beni bir masal âlemine sürükleyip götürmüştü. Tamamen yaşadığıma kani değildim, hayatla ölüm arasında, sanki, bir araf geçidindeydim, alnıma yazılmış olan devrimi iradesizce ikmale çalışıyordum. Bundan ötesi ya sonsuz bir aydınlık, ya tükenmez bir karanlık olacaktı. Hangisine düşeceğimi bilmediğimden halin devamını istiyor, karar almaktan korkuyordum.

Kendiliğimden yapacağım en küçük bir hareket ve göstereceğim bir ufacak irade Zeliha'yı benden kaçırarak çekekti...”

Türk edebiyatının usta kalemşörlerinden Refik Halid Karay, bir gemi seyahati sırasında başlayıp uykusuz gecelerde, çakırsız Suriye çöllerinde devam eden gizemli bir aşkı anlatıyor. Yezidilik hakkında detaylı bilgileri de konu alan *Yezidin Kızı*, pek aşına olunmayan gerçeklerin üzerine örülmüş sürükleyici ve egzotik bir hikâye.

ISBN 978-975-10-3156-3

9 789751 031563

